

2002-2003 m. tarnybos veiklos ataskaita

TURINYS

IŽANGA	2
TARNYBOS BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS BEI NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS	3
LIETUVOS RESPUBLIKOS MOTERŲ IR VYRŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ IR SKUNDŲ TYRIMAS	9
DISKRIMINACINIAI SKELBIMAI	54
INFORMACINĖ VEIKLA	58
MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ KONTROLĖ	59
TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	62
TARNYBOS DALYVAVIMAS PROJEKTUOSE	70
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	81

IŽANGA

Žmogaus teisės – viena populiariausių šiuolaikinės pasaulio bendruomenės temų. Rūpinimasis žmogaus teisėmis tampa demokratinių valstybių vidaus politikos prioritetu. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje skelbiama, kad lietuvių tauta siekia atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės, o jos tekste įtvirtintos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės. Konstitucijos 29 straipsnis skelbia, jog draudžiama varžyti teises ar teikti privilegijas žmogui dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Čia išdėstytos nuostatos atitinka tarptautinių dokumentų reikalavimus, nustatančius būtinybę saugoti ir gerbti žmogų, jo garbę ir orumą bei apsaugoti nuo bet kokios diskriminacijos.

Demokratija ir žmogaus teisės negali būti pripažintos tik pusei visuomenės – moterims arba vyrams. Tik viena visuomenės dalis objektyviai nepajėgi sukurti optimalių prielaidų demokratijai, ekonominei bei socialinei raidai. Lygybės principas grindžiamas moterų ir vyrų lygiomis teisėmis, atsakomybe, galimybėmis visose gyvenimo srityse. Valstybės sėkmė įgyvendinant demokratiją, siekiant ekonominės ir socialinės pažangos, žmogaus teisių užtikrinimo, kultūrinio bei profesinio tobulėjimo tiesiogiai priklauso nuo to, kaip šiuose procesuose dalyvauja abiejų lyčių atstovai. Kiekvienas žmogus, kiekvienas visuomenės narys turi turėti vienodas galimybes siekti mokslo, profesinio tobulėjimo, karjeros, turi turėti vienodas galimybes saviraiškai kultūros ir meno srityje. Kiekvienas žmogus nepriklausomai nuo jo lyties turi teisę pretenduoti dirbti mėgstamą darbą ir už jį gauti atlyginimą, kuris priklausytų tik nuo atlikto darbo kokybės, profesinių ir dalykinių sugebėjimų lygmens, bet ne nuo žmogaus lyties.

TARNYBOS BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS BEI NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio nuostatos įpareigoja valdžios ir valdymo institucijas pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, taip pat numato, kad šios institucijos privalo rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, kurios keistų visuomenės nuostatas, jog viena lytis pranašesnė už kitą. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 10 straipsnis įpareigoja Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą atlikti šio įstatymo vykdymo priežiūrą. Tuo tikslu per ataskaitinį laikotarpį kreiptasi į Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių, Teisės ir teisėtvarkos, Socialinių reikalų ir darbo, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetus, Šeimos ir vaiko reikalų komisiją, Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Teisingumo, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos apsaugos, Vidaus reikalų, Krašto apsaugos ministerijas, Muitinės departamentą dėl įstatymų ir kitų teisės aktų pakeitimų. Į pateiktus pasiūlymus atsakingos valstybinės institucijos atsižvelgė. Padaryti arba rengiami pakeitimai dėl Baudžiamojo kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso, Bausmių vykdymo kodekso, Civilinio ir Civilinio proceso kodeksų, Valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, įstatymo, Bedarbių rėmimo ir kitų darbo santykius, socialinių garantijų teikimo tvarką, sveikatos apsaugą bei nuteistų laisvės atėmimu asmenų laikymo sąlygas reglamentuojančių įstatymų bei poįstatyminių teisės aktų atitinkamų nuostatų.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos teikti siūlymai inkorporuoti į priimtą (2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusį) Lietuvos Respublikos darbo kodeksą, Piniginės socialinės paramos įstatymą, kitų teisės aktų projektus. Siekiant suvienodinti moterų (motinų) ir vyrų (tėvų) padėtį po moters nėštumo, gimdymo ir žindymo laikotarpių, kurių metu įstatymai bei Vyriausybės nutarimai yra numatę atitinkamas privilegijas tik moterims, siūlyta, kad lengvatos ir garantijos būtų suteikiamos ne tik moterims, auginančioms vaikus, bet ir vyrams, tiek vieniems, tiek kartu su motina auginantiems vaikus. Mažamečių vaikų tėvai – motina ir tėvas – turėtų būti vienodai socialiai apsaugoti ir ginami. Ypatingas dėmesys skirtas problemoms, susijusioms su motinyste ir tėvyste, bei privilegijomis, kurios turėtų būti teikiamos nėščioms,

pagimdžiusioms kūdikį ir žindančioms moterims, nes tik jos turi išskirtines teises ir privilegijas dėl jų ypatingo statuso visuomenėje.

Kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengti ir Lietuvos Respublikos Seimo priimti Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pakeitimai, kurie apibrėžia tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos sąvokas. Kartu įstatymas buvo papildytas nuostatomis apie vadinamąją pozityviają diskriminaciją, t.y. apie pozityvių priemonių, laikinai taikytinų vienai iš asmenų grupių, kuri yra realiai labiau diskriminuojama. Kai egzistuojanti nelygė pritaikius tokias priemones bus panaikinta, tokios priemonės turėtų būti atšauktos, kaip praradusios savo paskirtį.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas taip pat buvo papildytas nuostatomis dėl moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo prekių ir paslaugų teikimo sferoje bei reklamoje. Čia efektyviai bendradarbiaujama su Žurnalistų etikos inspektoriaus institucija bei Nacionaline vartotojų teisių apsaugos taryba.

Buvo pasiūlyta, rengiant naujus bei keičiant šiuo metu galiojančius teisės aktus, reguliuojančius darbo santykius, valstybės tarnybą, nustatyti vienodas lengvatas ir garantijas moterims bei vyrams, auginantiems mažamečius vaikus. Tam tikrais atvejais galima numatyti alternatyvinį variantą, pavyzdžiui, tam tikros materialinės garantijos galėtų būti nustatytos arba moterims, arba vyrams, auginantiems mažamečius vaikus.

Nuomonė dėl teisės aktų koregavimo derinama su Teisingumo, Socialinės apsaugos ir darbo, Vidaus reikalų, Sveikatos apsaugos ministerijomis, kitomis valstybės institucijomis, atsakingomis už žmogaus teisių apsaugą (Muitinės departamentu, Policijos departamentu, Valstybės sienos apsaugos tarnyba ir t.t.) Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos teisės universiteto, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto, Teisės instituto, Žmogaus teisių centro specialistais, akademinės visuomenės atstovais, konkrečių teisės šakų žinovais.

Pažymėtinas konstruktyvus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos bendradarbiavimas su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Kartu su šia ministerija parengti teisės aktai lyčių lygybės srityje, kurie bus svarstomi; tikėtina, kad daugeliui iš jų bus pritarta. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos padaliniai efektyviai bendradarbiauja su Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnyba, paminėtina Valstybinės darbo inspekcijos veikla.

Per ataskaitinį laikotarpį efektyviai dalyvauta Tarpžinybinės moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos veikloje. Kontrolierė arba įgaliotas Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnybos pareigūnas ne tik stebėtojo teisėmis dalyvavo šios komisijos posėdžiuose, teikė pasiūlymus dėl konkrečių priemonių lygių galimybių įgyvendinimo srityje, bet ir dalyvavo seminaruose bei konferencijose, skirtose komisijos narių mokymams. Tarnybos atstovai aktyviai dalyvavo rengiant Valstybinę moterų ir vyrų lygių galimybių 2003–2004 m. programą.

Vidaus reikalų ministerija, atsižvelgusi į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pageidavimus, rinkns duomenis apie nukentėjusius asmenis pagal jų lytį. Tokie statistiniai duomenys svarbūs, kada kalbama ir diskutuojama dėl smurto prieš moteris masto bei priemonių, kurios būtinos, kad pažabotume tokius neigiamus reiškinius. Kartu svarbu pažymėti, kad ši ministerija ėmė diskutuoti dėl galimybės asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje, turėti teisę naudotis vadinamuoju „lanksčiu“ darbo grafiku. Šią idėją ypač parėmė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija. Svarbu pabrėžti, kad šio klausimo sprendimas yra vienas iš pagrindinių, įgyvendinant moterų ir vyrų lygias galimybes, tuo požiūriu, kad turi būti suteiktos galimybės žmogui vienodai realizuoti save šeimoje bei visuomenės gyvenime.

Pažymėtinas ir šios ministerijos Valstybės tarnybos departamento bendradarbiavimas su Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Svarbūs šio departamento pateikiami duomenys apie asmenis, dirbančius valstybės tarnyboje, skirstant juos pagal lytį, taip pat aktualus bendradarbiavimas, siekiant iširti skundus, gautus dėl galimų pažeidimų valstybės tarnyboje.

Teisingumo ministerijos iniciatyva, pritariant Vidaus reikalų ministerijai, Tarnybos atstovas dalyvauja komisijoje, suteikiančioje aukščiausiųjų kategorijų valstybės tarnautojams kvalifikacines klases.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nuolat palaiko ryšius su Užsienio reikalų ministerija. Keičiamasi būtina informacija apie planuojamus ir įvykusius tarptautinius renginius lyčių lygybės klausimais bei priimtus tokiuose renginiuose sprendimus, pateikiama informacija apie moterų ir vyrų lygių galimybių principo įgyvendinimą, įstatymo nuostatų bei atitinkamų tarptautinių dokumentų vykdymą

Lietuvoje. Tokio bendradarbiavimo aktyvumas ypatingai pasireiškė ataskaitiniu periodu – stojimo į NATO ir Europos sąjungą laikotarpiu. Svarbu pažymėti, kad Lietuva lyčių lygybės įgyvendinimo prasme yra vertinama itin palankiai.

Bendradarbiaujant su Teisingumo ministerija, išspręsti kai kurie nuteistųjų laisvės atėmimu asmenų tinkamo laikymo įkalinimo įstaigose klausimai; amnestijos teikimo, nepriklausomai nuo asmens lyties, mitybos, bausmės atlikimo sąlygų problemos.

Teisingumo ministerijai taip pat pateiktas daug diskusijų kėlęs klausimas dėl moteriškų pavardžių (su atitinkamomis netekėjusios ir ištekėjusios moters pavardėmis būdingomis priesagomis). Su Teisingumo ministerija buvo aptarta ir Civilinio kodekso nuostata dėl galimybės atimti santuokinę pavardę santuokos nutraukimo metu, jei nustatoma, kad santuoka iširo dėl vieno iš sutuoktinių kaltės.

Sveikatos apsaugos ministerija ataskaitiniu laikotarpiu pozityviai reaguodavo į pateikiamas pastabas dėl atitinkamų teisės aktų pataisų, taip pat laiku ir kvalifikuotai pateikdavo tyrimams būtinas ekspertų išvadas. Svarbu paminėti, kad ši ministerija Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos rekomendavimu, pakeitė „Profilaktinio tikrinimo sveikatos priežiūros įstaigose taisyklės“ ir palengvino sąlygas moterims gauti automobilio vairuotojo teises.

Ataskaitiniu laikotarpiu iš esmės pakito bendradarbiavimas su Krašto apsaugos ministerija. Šiuo metu abi institucijos randa bendrą kalbą sprendamos įvairias problemas, klausimus dėl moterų tarnybos kariuomenėje bei studijų Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje. Ministerijos pateikti statistiniai duomenys apie moterų skaičių bei jų turimus karinius laipsnius vertingi, pristatant moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimą Lietuvoje tarptautiniu mastu.

Tačiau didelį nerimą kelia šios ministerijos išsakomos nuostatos dėl nevienodo požiūrio į motinas moteris (kares) ir vyrus tėvus (karius).

Tuo tarpu Muitinės departamentas ir jo vadovybė visiškai sutinka, kad moteris ir vyras (motina ir tėvas), būdami statutiniais santykiais suvaržyti asmenys, privalo ir gali vienodai rūpintis savo vaikais, todėl teisės aktai, reguliuojantys net labai specifinę tarnybą, lyties požiūriu turėtų būti neutralūs.

Pažymėtinas bendradarbiavimas su Žurnalistų etikos inspektoriumi, Žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, Nacionaline vartotojų teisių apsaugos tarnyba dėl klausimų,

susijusių su galima diskriminacija dėl lyties visuomenės informavimo srityje, reklamoje, prekių ir paslaugų teikimo sferoje. Aktyviai bendradarbiaujant iškelta ir išnagrinėta daug bylų dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimų.

Europos teisės departamento, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos paaiškinimai ir išvados svarbios tam, kad atlikus tyrimus būtų priimtas nešališkas ir objektyvus sprendimas.

Itin svarbus bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus institucija. Daugeliu atvejų, kai sprendžiami moters ir vyro lygybės klausimai „psichologiniu ginklu“ gali tapti, (o dažnai ir tampa) vaikas.

Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnybos kompetencija įstatymo atribota nuo privataus gyvenimo ir šeimos santykių nagrinėjimo, todėl Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ekspertinės išvados įvairiose bylose itin svarbios.

Švietimas – vienas iš pagrindinių faktorių, lemiančių įvairių valstybės ir visuomenės sričių raidą, jis grindžiamas visuotinai pripažintomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis bei lemia žmonių kultūrinę pažangą, solidarumą ir toleranciją.

Esant pozityvioms tendencijoms, sprendžiant moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo klausimus įvairiose valstybės institucijose, tenka tik apgailestauti, kad mažiausiai dėmesio šiai sričiai skiria Švietimo ir mokslo ministerija, kuri turėtų būti itin susirūpinusi vaikų ir jaunimo auklėjimu žmonių lygiateisiškumo dvasioje. Šiuo metu pakartotinai per ketverius veiklos metus Tarnyba iš menkų asignavimų, skirtų veiklai, išleido „Savęs pažinimo medžiagą mokytojams“, kuri vadinasi „Lygios galimybės berniukams ir mergaitėms mokykloje“. Ši medžiaga parengta, vadovaujantis Šiaurės šalių patirtimi. Šiuo metu ji pateikta Švietimo ir mokslo ministrui. Tarnyba tikisi konstruktyvaus bendradarbiavimo dėl minimų klausimų sprendimo kitais mokslo metais. Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba bendradarbiauja su Lietuvos darbo birža ir Statistikos departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Toks bendradarbiavimas yra svarbus, nes iš gaunamos šių institucijų oficialios informacijos galima spręsti apie realų moterų ir vyrų užimtumą bei galimybes. Nuolat tikslinami duomenys apie socialinių paslaugų teikimą gyventojams pagal lytį.

Pažymėtinas Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos bendradarbiavimas su mokslo ir studijų įstaigomis. Lietuvos teisės universiteto, Vilniaus

universiteto bei Pedagoginio universiteto studentai (bakalaurai ir magistrantai) atlieka praktiką Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnyboje. Per ataskaitinį laikotarpį praktiką tarnyboje atliko 11 studentų. Studentai buvo supažindinti su tarptautiniais teisės aktais, ginančiais žmogaus teises, ypač pabrėžiant tuos, kuriuos ratifikavo Lietuvos Respublika. Praktikantai buvo supažindinti su bylų dėl diskriminacijos dėl žmogaus lyties tyrimo ypatumais, dalyvavo nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas bei nuobaudų dėl tokių pažeidimų skyrimo procesuose, savarankiškai rinko medžiagą apie diskriminacinius skelbimus spaudoje ir teikė pasiūlymus dėl administracinių bylų išskelimo. Papildomai 6 studentai buvo konsultuojami tarnyboje, nes rašė magistro darbus iš žmogaus teisių apsaugos ir juos sėkmingai apgynė).

Ataskaitiniu laikotarpiu Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba tęsia bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis. Ši veikla susijusi su Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 3 punkto, nustatančio būtinumą remti visuomeninių organizacijų veiklą šioje srityje, įgyvendinimu. Dalyvauta daugelyje nevyriausybinių organizacijų rengtų konferencijų, kuriose buvo skaityti pranešimai apie tarnybos veiklą. Skaitytos paskaitos ar diskutuota klausimais dėl moterų ir vyrų lygių teisių ar galimybių įgyvendinimo, vyko seminarai, tarnyba dalyvavo daugelyje nevyriausybinių organizacijų projektų kaip socialinis partneris, kurio indėlis buvo paskaitos, mokymai, konferencijos, seminarai.

Nevyriausybinių organizacijų atstovai dažnai lankosi tarnyboje, konsultuojasi darbo klausimais, pateikia veiklos ataskaitas, atvyksta dėl informacijos apie Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo įgyvendinimą, pateikia savo informaciją apie Lietuvos bei tarptautinių forumų metu spręstas problemas bei priimtas rezoliucijas. Tarnyba taip pat teikia šių organizacijų atstovams informaciją apie savo darbą, rekomendacijas dėl parengtų projektų tikslingumo, konsultuoja dėl konfliktinių situacijų sprendimo bei žmogaus teisių gynimo būdų, dalyvauja jų rengiamuose seminaruose, paskaitose, konferencijose, diskusijose.

LIETUVOS RESPUBLIKOS MOTERŲ IR VYRŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ IR SKUNDŲ TYRIMAS

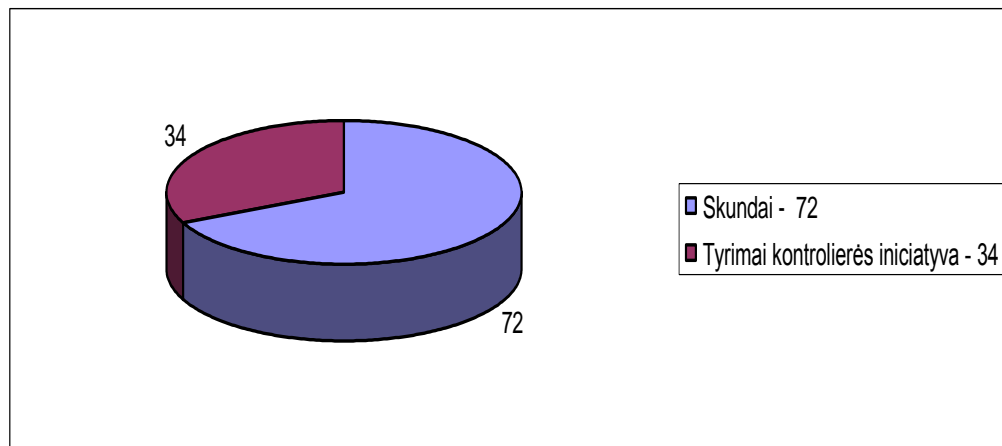
Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas Lietuvoje galioja jau ketverius metus, beveik tiek pat laiko gyvuoja ir Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Akivaizdu, kad antidiskriminacinio Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo priėmimas bei šio įstatymo vykdymo priežiūrą vykdančios Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos įsteigimas savaime nepanaikino diskriminacijos dėl lyties apraiškų mūsų visuomenėje. Visuomenės teisinio sąmonėjimo procesas yra ilgalaikis, besitęsiantis metų metus. Tačiau Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo priėmimas, gaunamų skundų tyrimas dėl šio įstatymo pažeidimų priverčia susimąstyti tiek moteris, tiek vyrus apie lyčių lygių galimybių įgyvendinimą darbinėje veikloje, švietimo, vartotojų teisių apsaugos srityje. Žinojimas, kad Lietuvoje galioja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, dažnai verčia susimąstyti žmones, ar tikrai jų, kaip moterų ir vyrų, teisės bei galimybės yra lygios realiame gyvenime, priverčia įvairius reiškinius, situacijas, publikacijas žiniasklaidoje vertinti lyčių lygių galimybių aspektu.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas suteikia realią galimybę kiekvienam Lietuvos gyventojui ginti pažeistas teises dėl to, kad ji arba jis patyrė diskriminaciją dėl savo lyties. Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos praktika rodo, kad mūsų valstybės gyventojai jau dažniau išdrįsta tarti „ne“ diskriminacijai dėl lyties ir pateikti skundą moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriui. Kiekvienais metais didėjantis gaunamų skundų, prašymų skaičius rodo ir mūsų visuomenės savišvietos, teisinio išprusimo lygio kilimą, ryžtą nesitaikstyti su diskriminuojančiais veiksmais bei sprendimais, pažeidžiančiais žmogaus teises.

Didėjantis gaunamų skundų, prašymų skaičius dar nereiškia, kad moterys ir vyrai mūsų valstybėje patiria vis daugiau diskriminacijos dėl savo lyties. Skundų, prašymų daugėjimas gal greičiau patvirtina, kad žmonės suvokia pažeidimo esmę, atpažįsta jį ir stengiasi esamomis teisinėmis priemonėmis kovoti su juo.

Per ataskaitinį laikotarpį Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 72 skundus, iš kurių 67 yra ištirti, likusieji 5 dar tiriami. Kontrolieriaus iniciatyva inicijuoti 34 tyrimai dėl galimų moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimų (**1 pav.**).

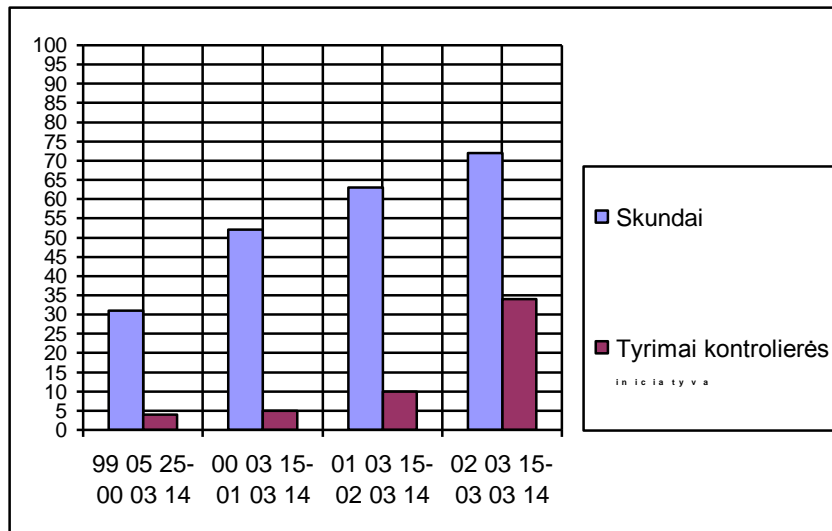
1 pav. Gauti skundai ir kontrolieriaus iniciatyva atlikti tyrimai:

Taigi, palyginus su ankstesniaisiais ataskaitiniais laikotarpiais, akivaizdu, kad skundų ir ypač kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų skaičius žymiai padidėjo. Stipriai išaugo kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų skaičius. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas suteikia teisę kontrolieriui pradėti tyrimus savo iniciatyva, nustačius lygių teisių pažeidimo požymius iš visuomenės informavimo priemonių ir kitų šaltinių. Šia teise pradėta aktyviau naudotis po to, kai 2002 m. liepos 3 d. įsigaliojo naujos minėto įstatymo 8 straipsnio nuostatos, numatančios, kad skelbimuose priimti į darbą ar mokytis draudžiama iš darbo ieškančių asmenų reikalauti informacijos apie jų amžių. Būtent dėl daugybės skelbimų žiniasklaidoje, kuriuose nurodomi amžiaus reikalavimai, buvo inicijuoti tyrimai dėl lygių galimybių pažeidimų. Kiti tyrimai pradėti, nustačius galimus lygių galimybių pažeidimo požymius prekių ir paslaugų teikimo srityje. Užtikrinti moterų ir vyrų lygias galimybes vartotojų teisių apsaugos srityje privalu įsigaliojus 2002 m. liepos 3 d. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 5¹ straipsniui.

Taigi per pirmąjį ataskaitinį laikotarpį gautas 31 skundas, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 4 tyrimai, per antrąjį ataskaitinį laikotarpį gauti 52 skundai, kontrolieriaus iniciatyva atlikti 5 tyrimai, per trečiąjį ataskaitinį laikotarpį gauti 63 skundai ir kontrolieriaus iniciatyva atlikta 10 tyrimų. Per ataskaitinį laikotarpį gauti 72 skundai ir atlikti 34 kontrolieriaus inicijuoti tyrimai dėl galimų moterų ir vyrų lygių galimybių pažeidimų (2 pav.).

2 pav. Skundų ir kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų skaičiaus palyginimas ataskaitiniais laikotarpiais:

Aptariant pasiskundusių asmenų lytį, būtina pažymėti, kad per šį ataskaitinį laikotarpį, kaip ir per praėjusįjį, išlieka ta pati tendencija: vyrai ir moterys taip pat aktyviai gina savo pažeistas teises.

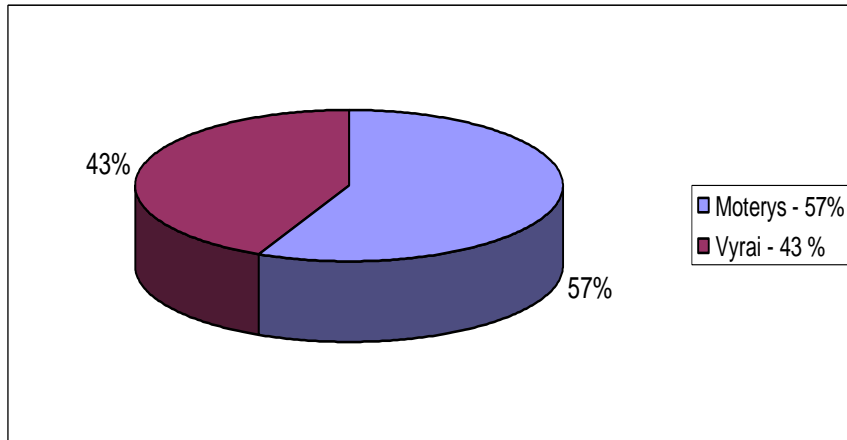
Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos patirtis rodo, kad moterys tam tikrais atvejais dažniau linkusios nutylėti skaudžią problemą, susitaikyti su esama situacija ir neieškoti teisybės valstybės institucijose. Tačiau moterys žymiai dažniau nei vyrai ateina į tarnybą gauti konsultacijos, patarimo. Išgirdusios teisinį specialistų komentarą dėl savo problemos, susipažinusios su savo teisėmis ir išklaususios patarimą, kokiomis priemonėmis ir būdais galima kovoti su pažeidėju, jos dažniausiai nusprendžia nerašyti skundo. Tuo tarpu vyrai rečiau nei moterys lankosi Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje, jie nemėgsta atvirai kalbėti apie rūpimas problemas ir

bandyti savo jėgomis ieškoti sprendimo, jie nusprendžia iš karto veikti aktyviau, t.y. rašyti skundą kontrolieriui.

Susitikimų su visuomene, seminarų, konferencijų metu dalyviai mano, kad į tarnybą kreipiasi tik moterys, nukentėjusios nuo diskriminacijos, ir labai nustemba sužinoję, kad vyrai yra ne mažiau aktyvūs.

Į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimų ir per šį ataskaitinį laikotarpį kreipėsi nemažai vyriškosios lyties atstovų, prašydami apginti pažeistas teises. (**3 pav.**).

3 pav. Asmenų, pateikusių skundus, pasiskirstymas pagal lytį:

Apibendrinant visus keturis Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atsiskaitomuosius laikotarpius, pažymėtina, kad didžiąją daugumą besikreipiančių asmenų sudaro moterys, išskyrus 2000-03-15 – 2001-03-14 ataskaitinį laikotarpį, kai į tarnybą dėl savo pažeistų teisių žymiai dažniau kreipėsi vyrai (**4 pav.**).

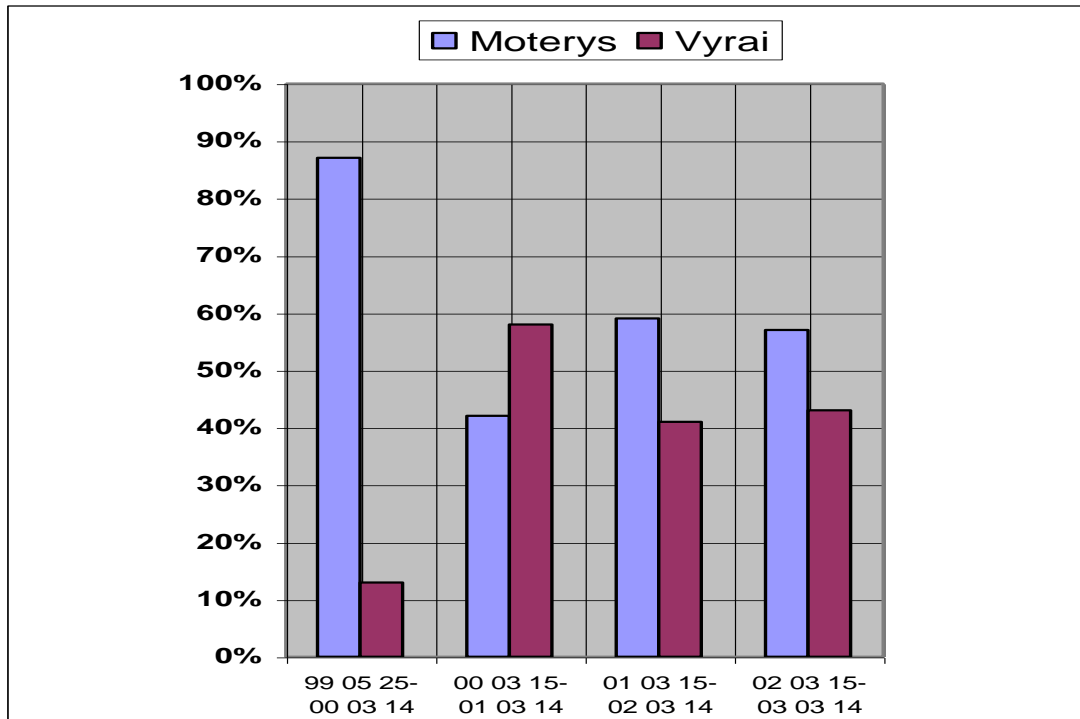
4 pav. Asmenų, pateikusių skundus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, pasiskirstymas pagal lytį ataskaitiniais laikotarpiais:

1999-05-25 – 2000-03-14 : moterys – 87 %, vyrai – 13 %

2000-03-15 – 2001-03-14 : moterys 42 %, vyrai – 58 %

2001-03-15 – 2002-03-14 : moterys 59 %, vyrai – 41 %

2002–03–14 – 2003–03–15 : moterys 57 %, vyrai – 43 %

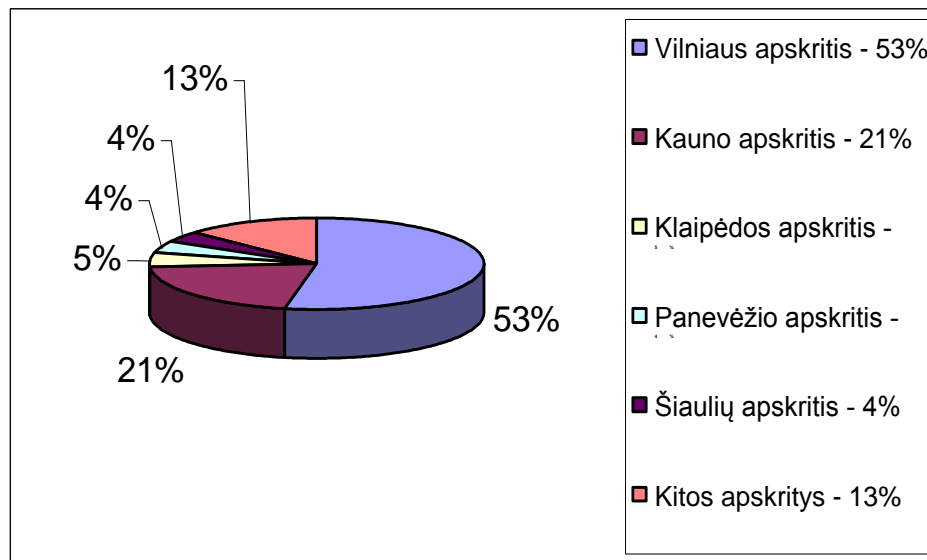

Aptariant Lietuvos regionus, kurių gyventojai pateikė skundus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai per šį ataskaitinį laikotarpį, pastebėtina, kad kaip ir ankstesniaisiais tarnybos veiklos metais aktyviausi yra Vilniaus apskrities, tiksliau – Vilniaus miesto gyventojai. Perpus mažiau aktyvūs buvo Kauno apskrities gyventojai. Tokį išskirtinai didelį didžiųjų Lietuvos miestų gyventojų aktyvumą sąlygoja patogi Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos geografinė padėtis – ji lengviau pasiekama šių miestų gyventojams. Vilniečiams bei kauniečiams žymiai lengviau nei kitų regionų gyventojams atvykti, paskambinti telefonu į tarnybą. Kitas faktorius, sąlygojantis didesnį didžiųjų miestų gyventojų aktyvumą – tai aktyvesnis visuomeninis gyvenimas tuose miestuose, didesnis juose vykstančių konferencijų, seminarų, susitikimų lyčių lygybės klausimais skaičius. Būtent tokių renginių metų vilniečiai ir kauniečiai turi daugiau galimybių gauti naujausios informacijos apie lyčių lygybės teisinį reglamentavimą bei praktinį įgyvendinimą, susitikti su tarnybos darbuotojais. Pagrindiniai Lietuvos dienraščiai „Lietuvos rytas“ bei „Respublika“ dažniau nei regionų laikraščiai spausdina publikacijų moterų ir vyrų lygių galimybių temomis, o šiuos dienraščius daugiau skaito didmiesčių gyventojai ir turi galimybę susipažinti su šiomis

publikacijomis. Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba neturi struktūrinių padalinių Lietuvos apskrityse ir galimybių kiekvieną dieną tiesiogiai bendrauti, padėti, konsultuoti atokiausių Lietuvos kampelių gyventojų.

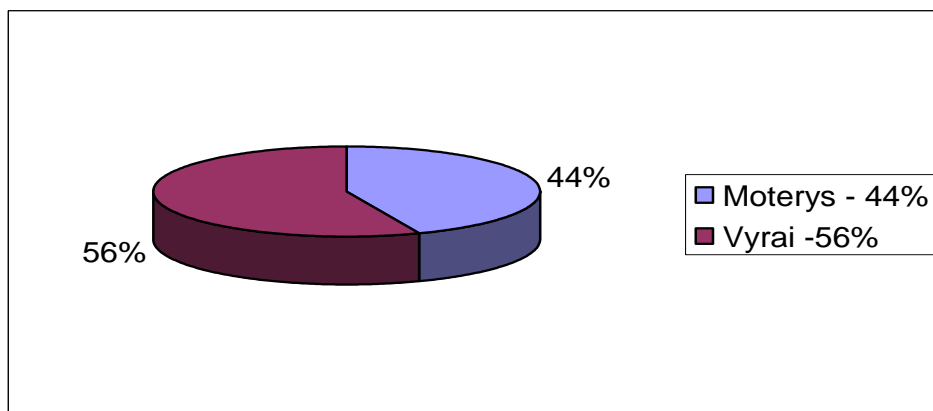
Šį ataskaitinį laikotarpį lyginant su praėjusiuoju, matyti, kad tendencijos išlieka tos pačios: dažniausiai į tarnybą kreipėsi didžiųjų Lietuvos apskričių gyventojai (**5 pav.**). Per ataskaitinį laikotarpį visai negauta skundų iš Telšių apskrities, taip pat iš kaimo vietovių gyventojų.

5 pav. Apskritys, iš kurių gauti skundai:

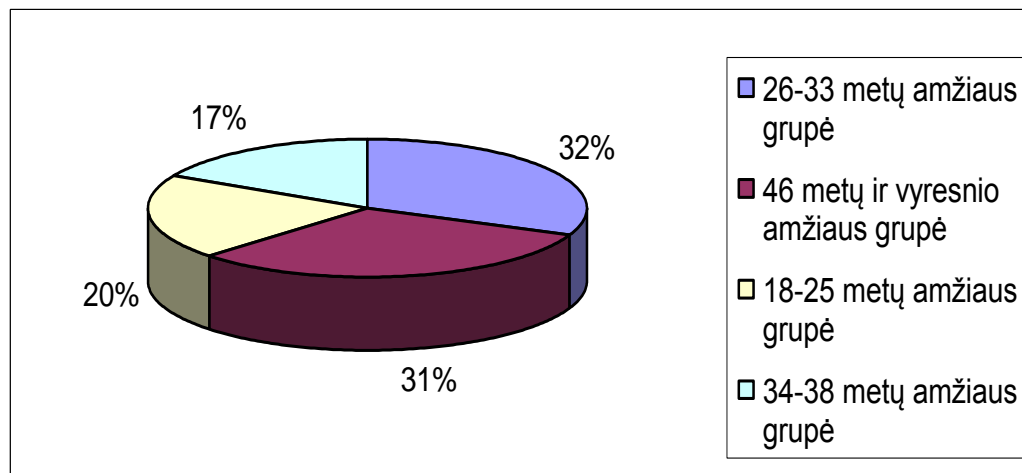
Aptariant apskundžiamų asmenų ir asmenų, dėl kurių veiksnių pradėtas tyrimas kontrolieriaus iniciatyva lytį, pažymėtina, kad per šį ataskaitinį laikotarpį tarp tokių asmenų padaugėjo moterų. Jeigu per praėjusį ataskaitinį laikotarpį moterys sudarė 35% galimų pažeidėjų, tai šį ataskaitinį laikotarpį moterys sudarė jau 44% . (**6 pav.**).

6 pav. Asmenų, pažeidusių Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą, pasiskirstymas pagal lytį:

Apibendrinus duomenis apie besikreipiančiųjų į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą amžių, matyti, kad skirtingai nuo ankstesniųjų ataskaitinių laikotarpių, šį ataskaitinį laikotarpį pirmauja gana jauni (26–33 metų) žmonės ir gerokai vyresni (46 metų ir vyresnio amžiaus) moterys ir vyrai. Taigi per šį ataskaitinį laikotarpį ir vėl kreipėsi gyvenimo patirties įgijusios moterys ir vyrai, sukaupę profesinių įgūdžių ir žinių, tačiau susidūrę su savo teisių pažeidimais ir nenorintys su tuo taikstyti. (7 pav.).

7 pav. Asmenų, pateikusių skundus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, pasiskirstymas pagal amžių:

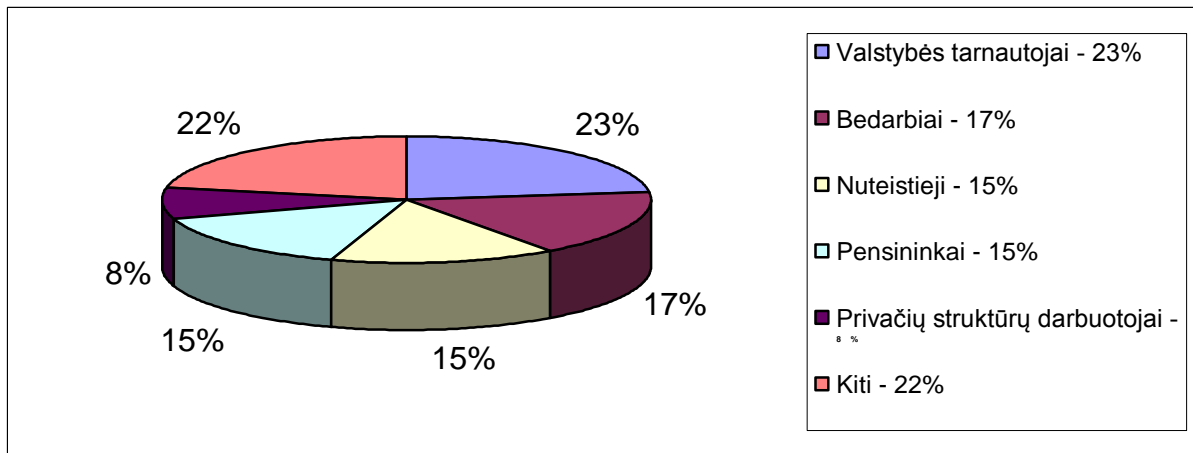

Apibendrinus duomenis, kurie yra nurodomi skunde, prašyme ir kuriais remiantis galima nustatyti, kokiai socialinei grupei priklauso besikreipiantis asmuo, pastebėta, kad per šį ataskaitinį laikotarpį dvigubai išaugo valstybės tarnautojų aktyvumas. Nuteistieji, bedarbiai ir pensininkai – tai dar 3 socialinės grupės, kurių atstovai jautėsi diskriminuojami dėl lyties ir ryžosi apginti savo pažeistas teises Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje. Šių trijų socialinių grupių atstovai yra žymiai mažiau užimti darbinėje veikloje, todėl drąsiai kreipiasi į tarnybą jau vien todėl, kad nebijo susilaukti neigiamos darbdavio reakcijos. Minėtų socialinių grupių atstovai turi daugiau laiko domėtis vykstančiais pokyčiais mūsų gyvenime, analizuoti juos, turint omenyje lyčių lygybės aspektą, ir po to kreiptis į tarnybą. Nuteistieji, beje, turi puikias galimybes

studijuoti teisės aktus, reglamentuojančius jų teises ir pareigas ir dažnai dar įtvirtinančius diskriminuojančias nuostatas.

Palyginus su ankstesniais atsiskaitomaisiais laikotarpiais, praėjusiais metais žymiai sumažėjo skundų, kuriuos pateikė privačių struktūrų darbuotojai dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo (**8 pav.**).

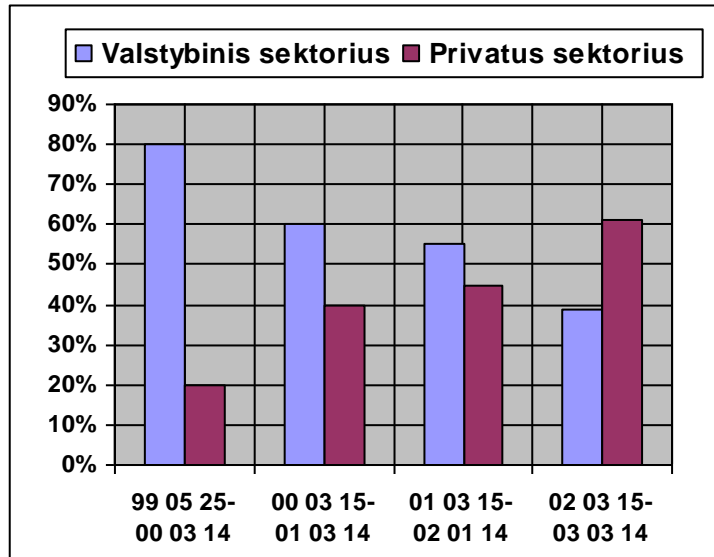
8 pav. Asmenų, pateikusių skundus, pasiskirstymas pagal socialines

grupes:

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas įpareigoja įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes tiek valdžios ir valdymo institucijas, tiek valstybės, tiek privačias įmones. Per ataskaitinį laikotarpį kaip ir anksčiau didėjo atliktų tyrimų dėl galimų moterų ir vyrų lygių galimybių pažeidimų privačiame sektoriuje skaičius (**9 pav.**). Tačiau iš tokių statistikos duomenų dar negalima daryti išvados, kad sumažėjo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimų valstybės tarnyboje, valstybės įstaigose bei organizacijose. Tiesiog tyrimų dėl pažeidimų privačiame sektoriuje padaugėjo todėl, kad visi kontrolieriaus iniciatyva pradėti tyrimai buvo dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimų privačiose struktūrose (dažniausiai susiję su diskriminaciniais skelbimais žiniasklaidoje).

9 pav. Atliktų tyrimų valstybiniame ir privačiame sektoriuje pasiskirstymas ataskaitiniais laikotarpiais:

2002 m. liepos 3 d. įsigaliojus Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pataisoms, įstatymo taikymo sritis žymiai išsiplėtė. Įstatymo pakeitimai padaryti, atsižvelgus į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbo praktiką, kuri parodė, kad moterys ir vyrai ypač dažnai patiria diskriminaciją dėl amžiaus, taip pat jaučiasi diskriminuojami dėl lyties vartotojų teisių apsaugos srityje. Taigi šiuo metu įstatymas papildytas nuostatomis, įpareigojančiomis prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus įgyvendinti lygias moterų ir vyrų galimybes prekių, paslaugų, reklamos teikimo srityje. Įstatymas šiuo metu draudžia skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą ar mokytis nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę vienai iš lyčių, reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų amžių, privatų gyvenimą ar šeimos planus. Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad, be aukščiau minėtų sričių, įstatymo nuostatos taikomos įsidarbinimo, užimtumo srityje, reguliuoja darbo teisinius santykius, santykius, atsirandančius siekiant išsimokslinimo, studijuojant.

Aptariant gaunamų skundų bei kontrolierės iniciatyva atliktų tyrimų problematiką (**10 pav.**), pažymėtina, kad daugiausia tyrimų per ataskaitinį laikotarpį atlikta dėl to, kad darbdaviai ar jų įgalioti darbuotojai pažeidė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą ir pateikė laikraščiams skelbimus, kuriuose nustatomi amžiaus reikalavimai. Jeigu skelbime

priimti į darbą nurodomas amžiaus reikalavimas pretendentui, net jeigu amžiaus riba formuluojama kaip pageidaujamas reikalavimas, tokie skelbimai laikytini diskriminaciniais. Tokiais atvejais vyresniems ar jaunesniems nei skelbime nurodyta asmenims atimama galimybė konkuruoti darbo rinkoje.

Kaip ir ankstesniais atsiskaitomaisiais laikotarpiais, taip ir per šį laikotarpį daugiausia tyrimų atlikta dėl teisės aktų nuostatų, galimai pažeidžiančių būtent vyrų teises, tai yra nesuteikiančių vyrams tokių pačių teisių, kokias turi moterys. Pastebėta, kad dėl teisės aktų nuostatų dažniau skundėsi nuteistieji vyrai bei vyrai, einantys pareigas necivilinėse tarnybose, kurių veiklą reglamentuoja specialūs statutai.

Kaip ir anksčiau, diskriminacija darbe – kita skunduose aprašoma problema. Tačiau pastebėta, kad ši problema būna susijusi su kita diskriminacijos forma, t.y. diskriminacija dėl amžiaus.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir per šį ataskaitinį laikotarpį gavo paklausimų, prašymų, sulaukė skambučių telefonu dėl privilegijų teikimo paslaugų ir prekių įsigijimo srityje. Besiskundžiančių vyrų žiniomis, tokios privilegijos teikiamos moterims, merginoms: tai pigesni moterims nei vyrams įėjimo į barus, klubus bilietai (būna atveju, kad moterims bilietų pirkti visai nereikia), moterims (priešingai nei vyrams) suteikiama teisė nemokamai naudotis įvairiomis pramogomis ir t.t. Pabandžius išsiaiškinti tokių akcijų priežastis paaiškėja, kad barų, klubų, diskotekų vadovai moteris laiko „jauku“ vyrams pritraukti į tokią vietą. Kiti mano, kad moterys vis dar mažiau uždirba nei vyrai ir todėl finansiškai nepajėgios įsigyti bilietų tokiomis pačiomis kainomis kaip vyrai.

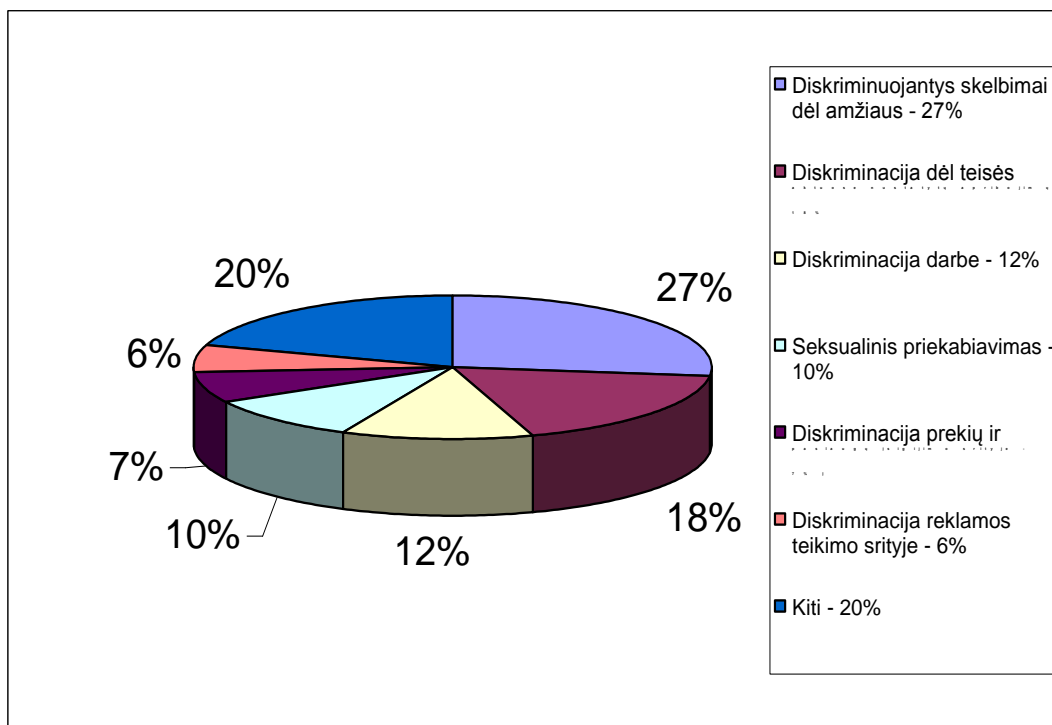
Per šį ataskaitinį laikotarpį gauta skundų dėl seksualinio priekabiavimo. Praėjusiais metais pirmą kartą per visus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos metus gauti dviejų vyrų skundai dėl seksualinio priekabiavimo. Tirdami skundus dėl seksualinio priekabiavimo, kaip ir anksčiau susiduriame su ta pačia problema – įrodymų trūkumu. Dėl seksualinio priekabiavimo pasiskundusios moterys dažnai būna sutrikusios, pasimetusios, todėl jos dažnai neturi jokių įrodymų, patvirtinančių seksualinio priekabiavimo faktą. Labiausiai tenka apgailestauti, kad pareiškėjų nurodyti liudytojai, kurie vienaip ar kitaip matė ar girdėjo seksualinio pobūdžio priekabas, atsisako apskritai liudyti, arba teigia nieko įtartino nepastebėję.

Tačiau jau pats faktas, kad seksualinio priekabiavimo auka netyli, o dažnai apie tai ryžtasi prabilti viešai, yra gera išpėjanti ir drausminanti priekabautojus priemonė, verčianti juos ateityje susimąstyti apie tokių nepageidaujamų veiksmų pasekmes.

Skundų tyrimų metu paaiškėja, kad priekabiavimu apskūsti asmenys nesuvokia savo veiksmų neteisėtumo. Jie taip elgiasi su silpnesnėmis, dažniausiai pavaldžiomis moterimis, tarsi norėdami pademonstruoti savo „vyriškumą“ ar įrodyti, kad priekabiavimo auka privalo jam paklusti vien todėl, kad užima žemesnes pareigas. Mūsų manymu, būtų tikslinga tiek moteris, tiek vyrus, pradedančius darbinę veiklą, supažindinti su seksualinio priekabiavimo apibrėžimu ir galimomis pasekmėmis už seksualinį priekabiavimą darbe, tarnyboje. Šios prevencinės nuostatos apie moterų ir vyrų lygių galimybių pažeidimą galėtų būti nustatytos kiekvienos įstaigos, įmonės, organizacijos lokaliuose teisės aktuose

Ir šiais metais moterys ir vyrai žodžiu ir raštu kreipėsi į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, prašydami pagalbos privataus gyvenimo srityje, kuriai Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatos netaikomos. Vyrų, kaip ir anksčiau, skundėsi dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, ribotų galimybių vyrams–tėvams bendrauti su vaikais, jautėsi diskriminuojami dėl to, kad neva neturi galimybių lygiomis teisėmis su moterimis–motinomis auklėti vaikus, rūpintis jais, nors formaliai įstatymai jiems tai garantuoja. Moterys skundėsi dėl smurtaujančių vyrų.

10 pav. Skundų bei kontrolierės iniciatyva atliktų tyrimų problematika:

Toliau pateikiamos kelios santraukos kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų dėl diskriminacinių darbo skelbimų. Pateikiamose santraukose pateikiami darbdavių ar jų įgaliotų darbuotojų paaiškinimai, kuriuose bandoma rasti motyvų, svarių argumentų, pateisinančių diskriminacinių skelbimų reikalavimus. Apibendrinus tokius tyrimus, galima daryti išvadą, kad šiuo metų įmonių, įstaigų vadovai bei darbuotojai, formuojantys personalo parinkimo politiką, didelę reikšmę teikia pretendentui amžiui, nesistengdami galimo pretendentą vertinti pagal jo dalykines savybes. Dėl to daugelis kvalifikuotų ir kompetentingų specialistų netenka galimybės konkuruoti darbo rinkoje.

*

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad skelbimuose priimti į darbą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę vienai iš lyčių, reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeimines padėtį, amžių (išskyrus įstatyme numatytus atvejus), privatų gyvenimą ar šeimos planus. Nepaisant minėto įstatymo reikalavimų, 2002 m. lapkričio 2 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“ išspausdintas AB „Litexsas“ skelbimas,

kuriame nurodyta, kad įmonė ieško 28–35 metų amžiaus tekstilės specialisto. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnio 3 dalimi, pradėtas tyrimas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pažeidimo, kai iš asmenų, pretenduojančių užimti pareigas bendrovėje, reikalaujama informacijos apie jų amžių.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į AB „Liteksas“ vadovą ir paprašė paaiškinti, dėl kokių priežasčių darbas siūlomas išimtinai 28–35 metų amžiaus pretendentams.

AB „Liteksas“ generalinis direktorius V.Varža 2002–11–08 rašte Nr. 01–125 paaiškino, kad bendrovėje diegiamos naujos technologijos, specialistas bus siunčiamas mokytis, o jo parengimas kainuos keliasdešimt tūkstančių eurų. „Todėl investuoti į vyresnio amžiaus žmogų bendrovei netikslinga (nenaudinga)“,– teigia V. Varža. Kita priežastis, dėl kurios skelbime nurodytas amžiaus reikalavimas, yra ta, kad esą būsamas darbas susijęs su dažnomis kelionėmis į užsienį, užsienio kalbų mokymusi, o tokį krūvį, generalinio direktoriaus nuomone, gali pakelti tik jaunas, brandus (kadangi teks vadovauti kolektyvui) žmogus. V.Varža rašte taip pat paaiškino, kad AB „Liteksas“ savininkai yra italų koncernas, o į jo atstovų nuomonę ir pageidavimus esą būtina atsižvelgti.

Pažymėtina, kad net po to, kad AB „Liteksas“ vadovo buvo paprašyta pasiaiškinti dėl skelbimo reikalavimų, „Kauno dienoje“ ir vėl išspausdinti analogiški skelbimai su amžiaus reikalavimu pretendentams.

Atlikus tyrimą, priimtas sprendimas nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. AB „Liteksas“ įgaliotas darbuotojas nubaustas administracine bauda todėl, kad turėdamas išankstinį nusistatymą, nepagrįstai skelbime reikalavo iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie amžių, apribojo galimų pretendentų teises ir tuo padarė pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnyje.

*

2002 m. lapkričio 2 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“ buvo išspausdintas skelbimas, kuriame nurodyta, kad UAB „Zepter international“ ieško 30–45 metų amžiaus projekto

vadovo. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnio 3 dalimi, pradėtas tyrimas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pažeidimo, kai iš asmenų, pretenduojančių užimti pareigas bendrovėje, reikalaujama informacijos apie jų amžių.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į UAB „Zepter international” vadovą ir paprašė paaiškinti, dėl kokių priežasčių darbas siūlomas 30–45 metų amžiaus pretendentams.

UAB „Zepter international” generalinis direktorius S. Balaban 2002–11–06 rašte Nr. R2–10258 paaiškino, kad amžiaus apribojimas nustatytas todėl, kad esą reikalingas asmuo organizuoti apmokymus ir juos vesti. S. Balaban informavo, kad remiantis bendrovės darbo specifika bei kitų šalių patirtimi ir psichologiniais tyrimais, darbuotojų apmokymų rezultatai esą priklauso taip pat nuo lektoriaus amžiaus. Generalinio direktoriaus teigimu, darbinis aktyvumas apmokymų metu bei apmokymų našumas taip pat priklauso nuo lektoriaus amžiaus.

Atlikus tyrimą, priimtas sprendimas nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. Administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo metu S. Balaban pasiaiškino, kad apmokymai, kuriuos veda nustatyto skelbime amžiaus projekto vadybininkas, yra našesni, kai lektoriaus klausytojų amžiaus yra panašus. UAB „Zepter International” vadovas nubaustas administracine bauda todėl, kad nepagrįstai skelbime reikalavo iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie amžių, apribojo galimų pretendentų teises ir tuo padarė pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnyje.

*

2002 m. lapkričio 9 d. dienraštyje „Lietuvos rytas” buvo išspausdintas skelbimas, kuriame nurodyta, kad firma ieško 23–45 metų amžiaus kiemsargių, 30–45 metų amžiaus šilumininkų energetikų ir 23–30 metų amžiaus kambarinių. Tyrimo metu nustatyta, kad skelbimą paskelbė UAB „Vilstarema”. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnio 3 dalimi, pradėtas tyrimas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pažeidimo, kai iš asmenų, pretenduojančių užimti pareigas bendrovėje, reikalaujama informacijos apie jų amžių.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į UAB „Vilstarema“ vadovą ir paprašė paaiškinti, dėl kokių priežasčių darbas siūlomas tik skelbime nurodyto amžiaus pretendents.

UAB „Vilstarema“ direktorius V.Vansevičius 2002–11–18 rašte paaiškino, kad „skelbimu buvo stengtasi apibūdinti darbo specifiką, t.y. vyrai bei pagyvenusios moterys kambarinėmis viešbutyje dirbti tiesiog nepajėgtų dėl ganėtinai sunkaus fizinio ir kruopštaus darbo reikalavimų, keliamų būsimu užsakovo mūsų įmonės būsimoms darbuotojoms”.

Atlikus tyrimą, priimtas sprendimas nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. Administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo metu direktoriaus įgaliotas darbuotojas pasiaiškino, kad tokį skelbimo tekstą surinko dėl nežinojimo, nepiktybiškai. Šis darbuotojas nubaustas administracine bauda todėl, kad nepagrįstai skelbime reikalavo iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie amžių, apribojo galimų pretendentų teises ir tuo padarė pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnyje.

*

2002 m. lapkričio 9 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“ buvo išspausdintas skelbimas, kuriame nurodyta, kad „1588 informacija“ ieško pardavimo atstovo Vilniuje, o vienas iš reikalavimų pretendentui 22–45 metai amžiaus. Tyrimo metu nustatyta, kad skelbimą paskelbė UAB „Eniro Infomedija“. 2002 m. lapkričio 16 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“ pakartotinai išspausdintas „1588 informacija“ skelbimas, kuriame vėl nurodytas reikalavimas pretendentams – amžius nuo 20 metų. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnio 3 dalimi, pradėtas tyrimas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pažeidimo, kai iš asmenų, pretenduojančių užimti pareigas bendrovėje, reikalaujama informacijos apie jų amžių.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į UAB „Eniro Infomedija“ vadovą ir paprašė paaiškinti, dėl kokių priežasčių darbas siūlomas pretendentams nuo 20 metų .

UAB „Eniro Infomedija“ viceprezidentė Irma Valiulienė 2002–11–22 rašte Nr. 195 paaiškino, kad pretendentų į darbą amžius esą buvo nurodytas kaip vienas iš daugelio

įmonės teikiamų prioritetų būsimiems darbuotojams. Pasak I. Valiulienės, įmonės veikla yra specifinė (paslaugos pardavimas) ir tam, kad darbas būtų atliktas maksimaliai kokybiškai, darbuotojams keliami tam tikri reikalavimai: darbas pilną darbo dieną, reikia bent minimalios darbo praktikos, o esą 18–čiai bei studentai tam netinka. Viceprezidentės teigimu, pagal susiklosčiusią praktiką „Eniro Infomedijoje“ dažniausiai darbo krūvio neatlaiko ir iš darbo išeina 18–19 metų ir per 45 metų amžiaus darbuotojai.

Atlikus tyrimą, priimtas sprendimas nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. Administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo metu UAB „Eniro Infomedija“ viceprezidentė Irma Valiulienė prisipažino, kad bendrovės paskelbtas skelbimas neatitinka Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo reikalavimų. UAB „Eniro Infomedija“ vadovė nubausta administracine bauda todėl, kad nepagrįstai skelbime reikalavo iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie amžių, apribojo galimų pretendentų teises ir tuo padarė pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnyje.

*

2002 m. lapkričio 23 d. dienraštyje „Lietuvos rytas“ buvo išspausdintas UAB „Melga“ skelbimas, kuriame nurodyta, kad siūlomas darbas administratori–pardavėjai (–ui), o vienas iš reikalavimų pretendentui amžius iki 30 metų. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 18 straipsnio 3 dalimi, pradėtas tyrimas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pažeidimo, kai iš asmenų, pretenduojančių užimti pareigas bendrovėje, reikalaujama informacijos apie jų amžių.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į UAB „Melga“ vadovą ir paprašė paaiškinti, dėl kokių priežasčių darbas siūlomas pretendentams iki 30 metų .

UAB „Melga“ generalinis direktorius Erlandas Gintneris 2002–12–03 rašte Nr.031202/01 paaiškino, kad darbo praktika rodo, jog vyresni nei 30 m. darbuotojai paprastai vengia kelti kvalifikaciją, mokytis užsienio kalbų ir esą sudaro bendrovės valdybai bei administracijai nereikalingų sunkumų įgyvendinti bendrovės modernizavimo politiką. Kitas argumentas, dėl kurio nustatytas amžiaus reikalavimas pretendentui iki 30 m., yra tas, kad darbuotojui reikės dirbti aktyviai fizinį darbą, o su tokio darbo krūviu,

E.Ginterio nuomone, gali susidoroti tik jaunas fiziškai tvirtas asmuo. Taip pat generalinis direktorius nurodė ir kitą motyvą, dėl kurio bendrovė pageidauja įdarbinti tik jauną žmogų – tai esą toks yra jauno kolektyvo pageidavimas – kolektyvo nariais matyti tik bendraamžius.

Atlikus tyrimą, nuspręsta nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. Išnagrinėjus administracinio teisės pažeidimo bylą, UAB „Melga” įgaliotas darbuotojas buvo nubaustas administracine bauda todėl, kad nepagrįstai skelbime reikalavo iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie amžių, apribojo galimų pretendentų teises.

*

Toliau pateikiamos kelios skundų tyrimų santraukos. Tai tyrimai, kurie pradėti dėl 2002 m. įsigaliojusių Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pataisų, įpareigojančių prekių pardavėjus, gamintojus, paslaugų teikėjus įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes vartotojų teisių apsaugos srityje, pažeidimų.

*

2002 m. lapkričio mėnesį Į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą telefonu kreipėsi vyrai ir informavo, kad „Akropolio” prekybos ir pramogų centre įsikūrusiame centre „Apolo” 2002 m. lapkričio mėnesį vykdoma akcija, kurios metu moterims suteikiama galimybė nemokamai naudotis pramoga, kai tuo tarpu vyrams tokia galimybė nesuteikiama. Dėl to paties dalyko gautas rašytinis vyro skundas „Dėl lytinės diskriminacijos panaikinimo reklamoje”, kuriame jis teigia, kad reklamos davėjai ir gamintojai pažeidžia Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą ir prašo juos patraukti administracinėn atsakomybėn.

Vyrų skunduose minimus faktus patvirtino ir 2002 m. lapkričio 9 d. dienraštyje „Lietuvos rytas” išspausdintas skelbimas, kuriame skelbiama, kad „Boulinge „Apollo Akropolyje visą lapkričio mėnesį merginos ir moterys galės žaisti boulingą nemokamai”.

Atliktus skundo tyrimą, nuspręsta nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. Administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo metu UAB „Vilniaus Akropolio kino” direktorius Giedrius Juozapavičius pasiaiškino, kad lapkričio mėnesį tikrai vykdė minėtą akciją, kurios metu 4 susirinkusioms merginoms buvo leidžiama žaisti 1 boulingo

partiją nemokamai. Pasak direktoriaus, akcija sugalvota boulingo atidarymo proga, siekiant pritraukti kuo daugiau merginų ir moterų, kurios ateityje galėtų tapti pastoviomis lankytojomis. G. Juozapavičius kartu informavo, kad akcija nutraukta ir sugalvota kita akcija, kurios metu, neatsižvelgiant į lytį, visiems lankytojams lapkričio mėnesį taikoma 30 proc. nuolaida žaidžiant boulingą.

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 5¹ straipsnyje nustatyta, kad prekių pardavėjas, gamintojas ar paslaugų teikėjas privalo visiems vartotojams, nesvarbu, kokias jų lytis, taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas. Paslaugų teikimas skirtingomis sąlygomis moterims ir vyrams „Akropolio boulinge“ draudžiamas pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 5¹ str. reikalavimus.

Todėl UAB „Vilniaus Akropolio kino“ vadovas nubaustas administracine bauda nes, nustatydamas skirtingas paslaugų teikimo sąlygas moterims ir vyrams, padarė pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnyje.

*

2003 m. sausio mėnesį į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą kreipėsi asmenys ir informavo, kad lankantis UAB „Helios“ pramogų centre 2002 m. gruodžio 27 d. jiems už įėjimą į centrą reikėjo mokėti skirtingai. Bilietas moterims kainavo 15 Lt., o vyrams 25 Lt.

Skundo tyrimo metu Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kreipėsi į UAB „Helios“ pramogų centro vadovus ir paprašė pateikti paaiškinimą, kodėl moterims ir vyrams buvo nustatytos skirtingos bilietų kainos.

UAB „Helios“ pramogų centro direktorius Eimantas Juknevičius 2003-02-03 paaiškiniame teigė, kad vykdytos reklaminės akcijos metu tikrai buvo nustatytos skirtingos bilietų kainos moterims ir vyrams, tačiau jis manė, kad dėl tokių veiksmų Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas nepažeistas.

Atliktus skundo tyrimą, nuspręsta nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą. Administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimo metu UAB „Helios“ pramogų centro direktorius E. Juknevičius pasiaiškino, kad tai buvo tik pramogų centro veiklos pradžioje

taikoma reklaminė akcija, kuri vėliau buvo nutraukta ir pažadėjo ateityje tokių akcijų atsisakyti.

UAB „Helios“ pramogų centro vadovas, nustatydamas skirtingas paslaugų teikimo sąlygas moterims ir vyrams, padarė pažeidimą, numatytą Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnyje, ir todėl buvo nubaustas administracine bauda.

*

Lietuvos piliečiai neabejingi teikiamai televizijos reklaminei informacijai, kuria diskriminuojama viena ar kita lytis.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas E. K., gyvenančio Vilniuje, skundas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Skundo autorius atkreipia dėmesį, į jo nuomone diskriminuojančią televizijos reklamą, kuria išreiškiamas vyrų pažeminimas, t.y. „Pharmatex“ kontraceptikų reklama, kurios teiginys, jog vaistai yra patikimi, „ko nepasakysi apie vyrus“. E.K. prašo ištirti, ar minėtas reklaminis teiginys nėra Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 2 dalies pažeidimas.

Siekiant išsiaiškinti, kas užsakė reklamą, buvo užklausta UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ Reklamos ir komercijos skyrius.

Direktorė Zita Sarakienė 2002 m. birželio 20 d. rašte Nr. 14/1272 paaiškino, kad „Pharmatex“ kontraceptikų reklamą ir jos transliaciją per televiziją užsakė kompanija INNOTECH INTERNACIONAL, esanti Prancūzijoje.

Kompanijos INNOTECH INTERNACIONAL direktorius marketingui ir medicinai dr. N. Baillon Plot 2002 m. liepos 30 d. rašte Nr. DB/AB 045 paaiškino, kad labai apgailestauja dėl šio incidento. „Pharmatex“ vaizdo klipe pavartotas sakiny, kad „Pharmatex“ visada patikimas, ko nepasakysi apie vyrus, be jokios ypatingos potekstės. Tai paprasčiausias pašmaikštavimas, o ne noras pažeminti vyrus.

„Vis dėlto šiame klipe minėto teksto mes nebevertosime. Nenorėdami dar kartą šokiruoti šį sakinį pakeisime kitu tekstu“, – teigia direktorius dr. N. Baillon Plot.

Direktorius paaiškino, kad yra pasirengęs suteikti bet kokią papildomą informaciją. Kartu buvo pranešta, kad direktorius Lietuvos regionui dr. T. Gaivenis šiuo klausimu apsilankys Moterų ir vyrų lygių galimybių tarnyboje rugsėjo mėnesį.

Pokalbyje dr. T. Gaivenis patikino, kad atsižvelgiant į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus reikalavimą nutraukti vyrus diskriminuojančią reklamą, „Pharmatekx” reklama bus atitinkamai pakoreguota, atsisakant vyrus žeminančios frazės arba pakeičiant ją kita fraze.

Kadangi reklamos tekstas vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu buvo pakeistas, nutarta tyrimą baigti.

*

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnyje įtvirtinta valdžios ir valdymo institucijų pareiga įgyvendinti moterų ir vyrų lygias teises, tačiau tarnyboje dažnai gaunami skundai dėl šio reikalavimo nevykdymo. Toliau pateikiamos kelios skundų dėl teisės aktų prieštaravimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui tyrimų santraukos.

*

Asmenys, atliekantys bausmę pataisos reikalų įstaigose, dažnai skundžiasi dėl valdžios ir valdymo institucijų paruoštais ir priimtais įstatymais, kurie, pažeisdami Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo reikalavimus, riboja jų teises.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo gauti asmenų, atliekančių bausmę pataisos darbų kolonijose, skundai dėl galimo Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 punkto prieštaravimo 2002 m. lapkričio 7 d. Lietuvos Respublikos įstatymui dėl amnestijos akto. Skundo autoriai nurodė, kad jie yra vieniši tėvai (žmonos – vaikų motinos yra mirusios), turintys vaiką iki 18 metų amžiaus, tačiau jiems amnestijos įstatymo nuostatos netaikomos. Skundo autorių nuomone, amnestijos įstatymo 1 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytas nėščių moterų ir motinų, auginančių iki 18 metų vaiką, atleidimas nuo bausmės yra akivaizdi diskriminacija dėl lyties, kadangi ši nuostata netaikoma jiems, kaip tėvams, turintiems vaiką iki 18 metų amžiaus.

Tiriant skundą pateikti nuomonę dėl minėto įstatymo buvo paprašyti Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas – Teisės departamento vadovas, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras, Teisės instituto direktorius.

Lietuvos Respublikos Prezidento referentas teisės klausimais Audrius Perkauskas 2003 m. sausio 8 d. rašte Nr. (250–5755) 2D–100 paaiškino, kad skundžiama Įstatymo dėl amnestijos akto nuostata paremta pozityvios diskriminacijos idėja, t.y. principu, kad diskriminacija (įskaitant diskriminaciją dėl lyties) pateisinama, kai ja siekiama visuomenės požiūriu svarbių ir naudingų tikslų (suteikti papildomą teisinę apsaugą silpnesnėms visuomenės grupėms ir pan.).

„Skirtingos teisinės padėties nustatymas moterims ir vyrams, vieniems auginantiems vaikus iki 18 metų, nėra pateisinamas: visuomenei svarbu, kad vaikais būtų rūpinamasi nepriklausomai, ar tai daro moteris, ar vyras”, – teigia referentas A. Perkauskas.

Respublikos Prezidento referentas A. Perkauskas paaiškino, kad galima būtų teigti, jog dėl natūralių priežasčių motinos ir vaiko ryšys yra tvirtesnis ir svarbesnis už tėvo ir vaiko ryšį. Jis taip pat teigia, kad galimybė motinai rūpintis savo vaiku yra visuomeniškai naudingesnė už galimybę tėvui rūpintis savo vaiku. Kalbant konkrečiai apie amnestiją, A. Perkausko nuomone, diskriminacija dėl lyties, matyt, egzistuoja todėl, kad, visuomenės požiūriu, motinų paleidimas į laisvę daugeliu atvejų užtikrins jų vaikų priežiūrą, o vyrų atitinkamas atleidimas nuo baudmės to gali negarantuoti.

Respublikos Prezidento referentas A. Perkauskas paaiškino, kad minėta įstatymo nuostata siekiama suteikti papildomą apsaugą silpnesnei visuomenės grupei – vaikams, diskriminuojant vyrus. Ši diskriminacija paremta prielaida, kad moterys labiau linkusios rūpintis vaikais nei vyrais, kitaip tariant, prielaida, kad toks pats vyrų atleidimas nuo baudmės neprisidėtų prie vaikų interesų apsaugos.

„Nėra abejonių, kad atskirais atvejais tokia prielaida nėra teisinga, tuo pačiu diskriminacija nėra pateisinama. Todėl iš tikrųjų gali būti, kad amnestijos įstatymo nuostata, nenumatanti vyrams, vieniems auginantiems vaikus iki 18 metų, jokios galimybės dėl šios aplinkybės būti atleistiems nuo neatliktos laisvės atėmimo baudmės, prieštarauja Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui”, – teigia Lietuvos Respublikos Prezidento referentas A. Perkauskas.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos valstybės sekretorius Paulius Koverovas 2003 m. sausio 6 d. rašte Nr. 01–05–0207448/0300034 paaiškino, kad analizuojant įstatymo normą, galima pastebėti, kad ši privilegija taikoma ne tik nėščioms ar žindančioms moterims, tačiau ir motinoms, kurios turi nepilnamečių vaikų. Akivaizdu, kad ši norma nepatenka į Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme numatytą išimčių sąrašą – privilegija moteriai suteikiama ne dėl jos ypatingos padėties nėštumo ar gimdymo laikotarpiu, o dėl jos motinystės. Vyrams, netgi jei jie vieni auklėja ir prižiūri nepilnamečius vaikus, tokia privilegija Amnestijos įstatyme nenumatyta.

P. Koverovas paaiškino, kad sprendžiant, ar motinystė yra lygiavertė tėvystei, teisinių diskusijų neturėtų kilti – Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Analogiškai Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.156 straipsnio 1 dalyje nustatoma, kad tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios.

Viceministras P. Koverovas paaiškino, kad būtina aptarti, ar Amnestijos įstatymu reguliuojama bausmių vykdymo tvarka ir sąlygos leistų teigti, kad diskutuojama nuostata patenka į Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalies 7 punkte numatytą išimtį. P. Koverovo nuomone, Amnestijos įstatyme numatomas atleidimas nuo bausmės arba jos sušvelninimas patenka į baudžiamosios teisės, o ne bausmių vykdymo teisės reguliavimo dalyką. Šiomis nuostatomis asmuo atleidžiamas nuo bausmės arba ji sutrumpinama, tačiau tuo nekeičiama pačios bausmės vykdymo tvarka ar jos sąlygos. Pažymėtina, kad amnestijos taikymas yra numatytas baudžiamosios teisės šaltinyje – Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 56 straipsnyje.

„Apibendrinami manome, kad aptariama Amnestijos įstatymo nuostata, kuria moterys (bet ne vyrai), auginančios vaiką iki 18 metų, nuteistos iki 5 metų imtinai, yra atleidžiamos nuo neatliktos bausmės dalies atlikimo, galėtų būti laikoma neatitinkančia Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo, draudžiančio tiesioginę ar netiesioginę diskriminaciją dėl lyties”, – teigia viceministras P. Koverovas.

Teisės instituto direktorius Algimantas Čepas 2003 m. sausio 8 d. rašte Nr.3R–6 paaiškino, kad taikant amnestiją nėra galimybių įstatymų leidėjo gerą valią išreikšti visų nuteistųjų atžvilgiu. Todėl įstatymų leidėjui tenka diferencijuoti ir išskirti tam tikras

nuteistųjų asmenų grupes, kurie, jo manymu, yra labiausiai verti pasigailėjimo. Baudžiamieji įstatymai nereglamentuoja amnestijos taikymo pagrindų, todėl, siekiant nustatyti kriterijus, kuriais remiantis reikėtų taikyti amnestiją, tenka remtis amnestijos samprata, jos esme ir bendraisiais teisės principais.

A. Čepas paaiškino, kad amnestijos esmė yra ne vien tik įstatymų leidėjo geros valios išreiškimas. Remdamiesi baudžiamosios teisės teorija, amnestijos ir malonės institutai padeda realizuoti teisingumo principą, tikslinti baudžiamąją valstybės politiką (pvz., ją švelninti, spręsti penitencinių įstaigų administravimo (perpildymo ir pan.) problemas) nenaikinant ir nekeičiant baudžiamųjų įstatymų bei apkaltinamųjų teismo nuosprendžių. Be to, amnestijos akto priėmimas turi reikšmę ne tik formuojant valstybės baudžiamąją politiką, bet yra reikšmingas visos teisinės sistemos formavimo požiūriu. Tai, viena vertus, savotiškas veidrodis, atspindintis visuomenės požiūrius, kita vertus, amnestijos aktas gali įtakoti ir visuomenės požiūrių formavimąsi.

„Todėl darytina išvada, kad įstatymų leidėjas taikydamas amnestiją turi pasirinkti tokius amnestijos taikymo pagrindus, kurie atitiktų objektyvumo ir protingumo kriterijus bei pagrindines bendrąsias teisės nuostatas, taigi tuo pačiu atitiktų ir pagrindines moterų ir vyrų lygyateisiškumo nuostatas”, – teigia direktorius A. Čepas.

Teisės instituto direktorius A. Čepas paaiškino, kad 2002 m. lapkričio 7 d. priimtame amnestijos akte (1 str., 2 str., 4 str.) numatomas išskirtinis moterų teisinės padėties palengvinimas. Tai pasireiškia žymiu paskirtos bausmės laiko sutrumpinimu (pvz., pirmą kartą nuteistoms už tyčinį nusikaltimą moterims, nepriklausomai nuo paskirtos laisvės atėmimo, bausmės termino, neatliktos laisvės atėmimo bausmės, terminas gali būti sumažintas vienu trečdaliu, tuo tarpu vyrams gali būti sumažinta tik vienu ketvirtadaliu (jei buvo nuteistas iki 5 metų) ar vienu penktadaliu). Taip pat pirmą kartą nuteistos iki 3 metų moterys gali būti atleistos visos, o vyrai – tik vyresni kaip 65 metų. Šis išskirtinis dėmesys grindžiamas tuo, kad šios nuteistosios kelia mažesnį pavojų visuomenei. A. Čepas pripažįsta, kad pagal statistiką ir įvairius tyrimus, atliktus tiek Lietuvoje, tiek užsienyje, moterys padaro žymiai mažiau nusikaltimų nei vyrai (sudaro tik apie 5 proc.), taip pat skiriasi jų padarytų nusikaltimų pobūdis: tarp moterų padarytų nusikaltimų dominuoja nusikaltimai, susiję su narkotinėmis priemonėmis, sukčiavimas, o vyrai dažniau padaro tokius nusikaltimus kaip chuliganizmas, plėšimas, t.y. nusikaltimus,

susijusius su prievartos naudojimu. Pastebėtini ir kiti moterų ir vyrų nusikaltimų skirtumai.

„Todėl, manytumėme, kad šiuo argumentu galima pagrįsti ir pateisinti bendrą įstatymų leidėjo poziciją – moterims taikyti švelnesnes atleidimo nuo bausmės sąlygas negu vyrams (pavyzdžiui, amnestijos įstatymo 4 str. 1 d. 1 punkto nuostatą)”, – teigia A. Čepas.

Direktoriaus A. Čepo teigimu, svarstant Lietuvos Respublikos įstatymo dėl amnestijos akto projektą, pažymint Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį, Seimo pagrindiniame Teisės ir teisėtvarkos komitete, Teisės instituto pateikta pastaba dėl įstatyme suteikiamų privilegijų motinoms, auginančioms vaikus, buvo atmesta motyvuojant, jog bausmių vykdymo politikoje pozityvioji motinų diskriminacija yra leistina.

Direktorius A. Čepas paaiškino, kad Amnestijos akto 1 straipsnio 1 punkto ir 2 straipsnio nuostatos suteikia privilegijas moterims, remiantis jų, kaip motinų statusu, ir pažymėjo, kad šiuo atveju amnestija bus taikoma vien tik formaliai nustatytą faktą, kad moteris yra motina. Motinystės sąvoka yra žymiai platesnė nei nėštumas, gimdymas ir vaiko žindymas. Pagal Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalį privilegijų teikimas nėra laikomas tiesiogine diskriminacija tik tada, kai privilegijos yra susijusios su specialia moterų apsauga nėštumo, gimdymo ir vaiko žindymo metu. Todėl A. Čepas daro išvadą, kad moterų privilegijų numatymas įstatyme yra tėvų diskriminacija.

A. Čepo nuomone, specialių teisių suteikimas tik motinoms būtų nediskriminacinis tėvų atžvilgiu tik tada, jeigu motinos statusas būtų išskirtinis ir specifinis lyginant su tėvų statusu. Tačiau tokio išskirtinio statuso (išskyrus nėštumą, vaikų gimdymą ir žindymą) negali patvirtinti nei Lietuvoje galiojantys teisės aktai, nei medicinos, psichologijos ar sociologijos mokslų išvados. Šeimoje vaikus augina ir jais rūpinasi ne tik motina, bet ir tėvas. Šiuolaikinis vaiko raidos psichologijos mokslas pabrėžia, kad vaiko santykis su motina yra ypač svarbus ankstyvuojant vaiko raidos periodu, tačiau santykis su tėvu yra ypač svarbus tam tikrų vaiko gebėjimų vystymuisi, tam tikru amžiaus periodu netgi svarbesnis, nei vaiko (ypač berniuko) santykis su motina.

Direktorius A. Čepas paaiškino, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnis numato, kad sutuoktinių teisės šeimoje lygios. Analogiškas nuostatas įtvirtina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, pavyzdžiui, trečiosios knygos „Šeimos teisė“ 3.156 straipsnis nustato: „Tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios“. Tėvų valdžia įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka gali būti laikinai ar neterminuotai apribota. Jei tėvų valdžia neapribota, tai už vaiko auklėjimą ir priežiūrą tėvai atsako bendrai ir vienodai. Pasak A. Čepo, remiantis šiuo principu, nuteistas asmuo – vaiko motina ar tėvas turi teisę naudotis vienodomis lengvatomis, numatytomis Lietuvos Respublikos įstatymuose asmeniui, turinčiam vaiką ar vaikų iki tam tikro amžiaus, jeigu to asmens teisės vaikų atžvilgiu neapribotos (pvz., naujajame BK 49 str. numatoma, kad areštas neskiriamas nėščioms moterims ir gali būti neskiriamas asmenims, auginantiems vaiką iki trejų metų, atsižvelgiant į vaiko interesus).

A. Čepas paaiškino, kad svarbu pabrėžti, jog vaiko motinos ir tėvo vaidmens jo auklėjime lyginimas įmanomas, kai vaikas turi abu tėvus. Mirus ar apribojus teises vienam iš tėvų, kito iš tėvų (nepriklausomai nuo to – motina ar tėvas) dalyvavimas vaiko gyvenime tampa dar reikšmingesnis ir, atsižvelgiant į vaiko interesus, pakankamu pagrindu taikyti pozityvią diskriminaciją lyginant su asmenimis, neauginančiais vaikų.

„Apibendrinant aukščiau išdėstytus argumentus, manome, jog Amnestijos akto 1 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostata prieštarauja Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui“, – teigia Teisės instituto direktorius A. Čepas.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (2000 m.) 78 straipsnyje nurodyta, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo gali būti atleistas nuo visos ar dalies bausmės atlikimo Seimo priimtu Amnestijos aktu. Amnestijos pagrindus, sąlygas ir tvarką nustato Amnestijos aktas.

Jeigu norminis aktas akumuliuoja savyje valios išraišką, sukuria naujus teisinius santykius, pakeičia ar papildo jau galiojančius įstatymus, tai Amnestijos aktas nepapildo ir juolab, nepanaikina faktinės ar juridinės teisės akto, numatančio baudžiamąją atsakomybę už konkretų nusikaltimą, galios. Amnestijos aktas visiškai nekečia iki jo priėmimo galiojusią baudžiamosios teisės aktų galiojimo ribų.

Amnestija yra taikoma ne visų asmenų, padariusių nusikaltimą iki jos įsigaliojimo, atžvilgiu. Amnestijos aktai taikomi individualiai neapibrėžtoms asmenų

kategorijoms, taip pat nustatytų nusikaltimų rūšims, numatytiems pačiame akte. Tačiau šios nuostatos dar nereiškia, kad Amnestijos aktu pakeičiami normatyviniai nurodymai, kadangi nuteistųjų atleidimas nuo bausmės atlikimo, taip pat paskirtos bausmės sušvelninimas amnestijos tvarka yra numatytas pačiame baudžiamajame įstatyme.

Amnestijos aktas tam tikra prasme yra išskirtinis teisės aktas, kuriuo valstybė išreiškia savo humanistinį požiūrį į nusikaltimus padariusius asmenis – suteikia jiems privilegiją – tam tikra dovana, kuri siejama tik su gera ją teikiančiojo valia. Tai gailesčio, pasigailėjimo nusikaltusiam asmeniui išreiškimas.

Pozityvi diskriminacija – tai nustatytos kai kurios visuotinai pripažintos, specialios, tam tikrai žmonių grupei būdingos teisės dėl juos apibūdinančių tam tikrų savybių. Taigi pats atitinkamų teisių moterims suteikimo faktas nėra prieštaraujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Tik toks teisių moterims suteikimas turi būti pagrįstas atitinkamomis vien moterims būdingomis savybėmis.

Pažymėtina, jog 1989 m. Jungtinių Tautų Organizacijos vaiko teisių konvencija, akcentuodama tėvų svarbą vaiko vystymosi procese, taip pat neišskiria vieno iš tėvų ir net, atvirksčiai, pripažįsta ir skatina bendros ir vienodos abiejų tėvų atsakomybės už vaiko auklėjimą ir vystymąsi principą (18 str.). Jungtinių Tautų konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims 5 straipsnyje valstybės dalyvės įpareigojamos užtikrinti, kad šeimos auklėjime teisingai būtų suprantama motinystės socialinė funkcija ir pripažįstama bendra moterų ir vyrų atsakomybė už savo vaikų auklėjimą ir vystymąsi visais atvejais atiduodant pirmenybę vaiko interesams.

Kaip matyti iš surinktos medžiagos, Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 7 d. priimto įstatymo „Dėl amnestijos pažymint Lietuvos Konstitucijos dešimties metų sukaktį“ 1 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodyta nuostatos dalis, kuria nuo neatliktos laisvės atlikimo bausmės dalies atleidžiamos motinos, auginančios iki 18 metų vaiką, prieštarauja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatoms, kadangi tokia nuostata netaikoma vyrams, auginantiems vaikus iki 18 metų.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Seimo įstatymas „Dėl amnestijos pažymint Lietuvos Respublikos Konstitucijos dešimties metų sukaktį“ yra vienkartinis ir skirtas apibrėžtai asmenų kategorijai, atkreipti Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto dėmesį į tai, jog ateityje, svarstant įstatymo projektą dėl amnestijos

akto, būtų atsižvelgta į nuostatą, kuria nuo neatliktos laisvės atlikimo bausmės dalies atleidžiamos tik motinos, auginančios iki 18 metų vaiką, o tėvai neatleidžiami. Ši nuostata neatitinka Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo reikalavimų.

*

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas Vilniaus gyventojos K.L. skundas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Autorė nurodė, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 9 punkte nurodyta, kad „atostogos vaikui prižiūrėti kariui suteikiamos ne ilgiau, kaip iki vaikai sueis vieneri metai“, o Lietuvos Respublikos atostogų įstatymo 19 straipsnyje nurodoma, kad „Motinai, jos pageidavimu, suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, iki jam sueis treji metai“. Be to, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme nurodyta: „jeigu suteiktų atostogų terminui pasibaigus karys negrįžta į tarnybą ar nėra jo kvalifikaciją atitinkančių laisvų pareigų, jis išleidžiamas į atsargą“, t.y. darbo vietos palikimas nėra garantuotas, o Lietuvos Respublikos atostogų įstatyme nurodyta, kad „paliekama darbo vieta (pareigos), išskyrus atvejus, kai įmonė visiškai likviduojama“.

Autorė teigia, kad daugelis Krašto apsaugos sistemoje tarnaujančių moterų bijo gimdyti ir auginti vaikus dėl galimo darbo netekimo ir prašo apginti jų teises.

Tiriant skundą pateikti paaiškinimus dėl minėto teisės akto nuostatų buvo paprašytas Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos viceministras Jonas Gečas 2002 m. spalio 16 d. rašte Nr. 12–01–11–4411 paaiškino, kad Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 9 punkte nurodyta, jog atostogos vaikui prižiūrėti kariui suteikiamos ne ilgiau kaip iki vaikai sueis vieneri metai. Suteikus šias atostogas, karys atleidžiamas iš pareigų ir perkeliamas į laikinąjį profesinės karo tarnybos personalo rezervą. Jei suteiktų atostogų terminui pasibaigus karys negrįžta į tarnybą arba nėra jo kvalifikaciją atitinkančių laisvų pareigų, jis išleidžiamas į atsargą.

Viceministras J. Gečas paaiškino, kad atostogomis vaikui prižiūrėti vienodai gali pasinaudoti tiek karys vyras, tiek ir karė moteris. Vienintelė vyrus diskriminuojanti

Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio nuostata, kad vyrui leidžiama suteikti atostogas vaikui prižiūrėti tik tuo atveju, jei jo motina yra mirusi arba dėl sunkios ilgalaikės ligos ar dėl invalidumo negali pati prižiūrėti vaiko, šiuo metu yra keičiama.

„Todėl manome, kad Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 9 dalies nuostatos neprieštaruja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui”, – teigia viceministras Jonas Gečas.

Viceministras J. Gečas paaiškino, kad Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme yra numatyta keletas nuostatų, pagal kurias, atsižvelgiant į vieną pagrindinių reikalavimų kariams – nuolatinį pasirengimą ir vykdomų funkcijų nepertraukiamumą, ribojamos ekonominės ir pilietinės žmogaus teisės pvz., teisė į privataus gyvenimo apsaugą, tarnybos vietos garantijas, susivienijimo laisvės, gyvenamosios vietos pasirinkimą ir laisvą kilnojimąsi, poilsį ir laisvalaikį, susirinkimų grupinių peticijų ir kt.

„Taigi akivaizdu, kad Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 9 punkto nuostata viešosios tvarkos ir tautos visuotinės gerovės interesais riboja pilietines žmogaus teises”, – teigia viceministras Jonas Gečas.

J. Gečas paaiškino, kad toks žmogaus teisių ribojimą sąlygoja jau minėtų kariams keliamų nuolatinio pasirengimo ir vykdomų funkcijų nepertraukiamumo principas. Pažymėtina, kad kario pareigas gali užimti tik karys, Krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymas nenumato pakaitinio profesinės karo tarnybos kario instituto, nuolatinio pasirengimo principas neleidžia, kad atskiros karinės pareigybės liktų neužimtos.

„Praktikoje KASOKTĮ įtvirtintas karių rotacijos principas leidžia užtikrinti, kad grįžęs iš vaiko auginimo atostogų karys iš personalo rezervo būtų paskirtas į jo kvalifikaciją ir laipsnį atitinkančias pareigas Lietuvos kariuomenėje”, – teigia viceministras Jonas Gečas.

Europos Sąjungos teisėje moterų ir vyrų lygybės (equal treatment) principas taikomas darbo santykių ir socialinės apsaugos sferoje, įskaitant moterų ir vyrų teisę į vienodas darbo sąlygas, vienodas galimybes įsidarbinti, kelti kvalifikaciją ar siekti paaukštinimo darbe, teisę į vienodą apmokėjimą už lygiavertį darbą, vienodo moterų ir

vyrų pensinio amžiaus ribos taikymą (direktyva 86/378/EB, direktyva 75/117/B, direktyva 79/7/EEB, direktyva 76/207/direktyva 86/613/EEB, Tarybos rekomendacija 82/857/EEB ir kt.) ir pan. Europos Sąjungos teisė leidžia taikyti išimtis (vadinamoji pozityvi diskriminacija, kuri tarptautinėje teisėje yra leidžiama) nėštumo bei motinystės pagrindu. Direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, turinčių gerinti nėščių dirbančių moterų bei pagimdžiusių ir maitinančių kūdikių moterų saugą ir sveikatos apsaugą darbe (10 individuali direktyva direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalies prasme), numato priemones, leidžiančias kuo efektyviau apsaugoti šių moterų sveikatą darbo santykių sferoje. Direktyva 76/207/EEB taip pat numato netiesioginės diskriminacijos galimybę ir tam tikrų išimčių taikymą moterų atžvilgiu (2 straipsnio 3 dalyje pabrėžta, kad direktyva neįtakos nuostatų, kurios numato moterų apsaugą nėštumo ir motinystės pagrindu).

Europos Sąjungos Tarybos direktyvos 92/85/EEB „Dėl priemonių nėščių, neseniai pagimdžiusių, krūtimi maitinančių moterų saugai ir sveikatai užtikrinti“ 2 straipsnyje nurodyta, kad nėščia darbuotoja – tai nėščia darbuotoja, kuri praneša apie savo padėtį darbdaviui pagal nacionalinės teisės aktus ir (arba) praktiką; neseniai pagimdžiusi darbuotoja – tai neseniai pagimdžiusi darbuotoja, kaip apibrėžia nacionalinės teisės aktais ir (arba) nacionalinėmis normomis, kuri praneša apie savo padėtį savo darbdaviui pagal teisės aktus ir (arba) praktiką; maitinanti krūtimi darbuotoja – tai krūtimi maitinanti darbuotoja, kaip apibrėžta nacionalinės teisės aktais ir (arba) nacionalinėmis normomis, kuri praneša apie savo padėtį savo darbdaviui pagal šiuos teisės aktus ir (arba) praktiką.

Lietuvos Respublikos Darbuotojo saugos ir sveikatos įstatymo I dalies I skyriaus 28 punkte nurodyta, kad nėščia moteris – tai nėščia moteris, pateikusi darbdaviui sveikatos priežiūros įstaigos pažymą, patvirtinančią nėštumą; 29 nurodyta, kad neseniai pagimdžiusi moteris – motina, pateikusi darbdaviui sveikatos priežiūros įstaigos pažymą apie gimdymą ir auginanti savo vaiką, kol jam sukaks vieneri metai; 30 punkte nurodyta, kad krūtimi maitinanti moteris – motina, pateikusi darbdaviui sveikatos priežiūros įstaigos pažymą, kad augina ir maitina savo vaiką iki vienerių metų.

Europos Sąjungos Tarybos direktyva 96/34/EB „Dėl bendrojo susitarimo dėl tėvystės atostogų, sudaryto tarp Europos pramonės ir darbdavių konfederacijų sąjungos (UNICE), Europos įmonių, kuriose dalyvauja valstybė, centro (CEEP) ir Europos profesinių sąjungų konfederacijos (ETUC)“ nurodo, kad „būtina imtis priemonių, kad

vyrų ir moterų galėtų suderinti savo darbą ir įsipareigojimus šeimai”. Toliau direktyvoje nurodyta, kad 1994 m. gruodžio 6 d. Bendrijos Rezoliucijoje pripažįstama, jog būtina efektyvios lygių galimybių užtikrinimo politikos prielaida yra bendra vieninga strategija, įgalinanti geresnį ir lankstesnį darbo valandų organizavimą, palengvinanti grįžimą į darbinę veiklą, pabrėžianti abiejų ūkinės veiklos stovyklų vaidmens svarbą šiame kontekste bei suteikianti moterims ir vyrams galimybę suderinti darbo pareigas ir šeimos įsipareigojimus.

Direktyvos 2 straipsnio (Tėvystės atostogos) 4 punkte nurodyta, jog siekiant užtikrinti, kad darbuotojai galėtų netrukdomi realizuoti savo teisę į tėvystės atostogas, valstybės narės ir (arba) administracijos ir samdomųjų darbuotojų atstovai imasi būtinų priemonių apsaugoti darbuotojus nuo atleidimo iš darbo šiems pagal nacionalinius įstatymus, kolektyvines sutartis ir praktinę metodiką pasinaudojus savo teise į tėvystės atostogas ar tėvystės atostogomis. O šio straipsnio 5 punkte tiesiogiai nurodyta, kad pasibaigus tėvystės atostogoms darbuotojas turi teisę grįžti į savo darbą arba, jeigu neįmanoma gauti to paties darbo, į jam prilygstantį ar analogišką darbą, atitinkantį darbo sutartį ar darbo santykius.

Europos Sąjungos Tarybos direktyva 76/207/EEB įtvirtina lygaus moterų ir vyrų traktavimo principą, kuris reiškia, kad bet kokia diskriminacija lyties pagrindu, tiek tiesioginė, tiek netiesioginė, ypač susijusi su santuokiniu ar šeimos statusu, yra uždrausta. Šios direktyvos 2 straipsnio 2 dalis leidžia Europos Sąjungos valstybėms narėms netaikyti direktyvos nuostatų tose profesinės veiklos srityse, kuriose, atsižvelgiant į jų prigimtį ir pobūdį, darbuotojo lytis vaidina lemiamą vaidmenį.

Sprendžiant klausimą, ar kariuomenės atžvilgiu gali būti taikoma direktyva 76/207/EEB, Europos Bendrijų Teisingumo teismas Kreil byloje (2000 m.) pažymėjo, kad minėta direktyva iš pirmo žvilgsnio taikoma darbuotojų atžvilgiu. Tačiau Teismo nuomone, ši direktyva turi būti taikoma ir viešųjų tarnybos santykių atžvilgiu, o moterų ir vyrų lygaus traktavimo principas turi būti garantuojamas apskritai visose profesinės veiklos srityse. Tai reiškia, kad negali būti įvedami nauji diskriminavimo pagrindai, dėl kurių minėta direktyva būtų netaikoma tam tikrų asmenų kategorijoms. Todėl Teismo nuomone, kareiviai taip pat patenka į Europos Sąjungos teisėje apibrėžtą „darbuotojo”

kategoriją, o tuo pačiu metu – ir į direktyvos 76/207/EEB taikymo sritį, dėl to turi būti užtikrinamas moterų ir vyrų lygaus traktavimo principas ir šioje srityje.

Europos Sąjungos Tarybos direktyvos 92/85/EEB „Dėl priemonių nėščių, neseniai pagimdžiusių, krūtimi maitinančių moterų saugai ir sveikatai užtikrinti“, preambulėje nurodyta, kadangi atleidimo iš darbo dėl su jų padėtimi susijusių priežasčių rizika gali paveikti nėščių, neseniai pagimdžiusių, maitinančių krūtimi darbuotojų fizinę ir protinę būklę, todėl turėtų būti priimtose nuostatos dėl tokio atleidimo iš darbo uždraudimo.

Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje yra įtvirtintas nediskriminacijos principas, įskaitant diskriminacijos lyties pagrindu draudimą naudojantis bet kokia teise, įtvirtinta valstybės vidaus įstatymuose.

Lietuvos Respublikos piliečiai, dirbantys pagal darbo sutartį arba narystės pagrindais Lietuvos teritorijoje esančiose įmonėse, įstaigose, organizacijose, taip pat už jos ribų esančiose įmonėse, priklausančiose Lietuvos Respublikos jurisdikcijai, nepriklausomai nuo jų nuosavybės formos, turi teisę į atostogas.

Atostogų įstatymo 18 straipsnyje nurodyta, kad moterims suteikiamos nėštumo ir gimdymo atostogos – 70 kalendorinių dienų iki gimdymo ir 56 kalendorinės dienos po gimdymo (komplikuoto gimdymo atveju arba gimus dviem ir daugiau vaikų – 70 kalendorinių dienų). Šios atostogos apskaičiuojamos kartu ir suteikiamos moteriai visos, neatsižvelgiant į faktiškai išnaudotų dienų skaičių. Už šių atostogų laiką mokama Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo nustatyta pašalpa.

Atostogų įstatymo 19 straipsnyje nurodyta, kad motinai, jos pageidavimu, suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, iki jam sueis treji metai. Šeimos pasirinkimu, šios atostogos suteikiamos vaiko tėvui, senelei, seneliui arba kitiems giminaičiams, faktiškai auginantems vaiką. Atostogas galima imti visas iš karto arba dalimis, taip pat asmenys, turintys teisę gauti šias atostogas, gali jas imti pakaitomis. Šių atostogų laikotarpiu mokama valstybės nustatyta pašalpa, taip pat paliekama darbo vieta (pareigos), išskyrus atvejus, kai įmonė visiškai likviduojama.

Tačiau Atostogų įstatymas numato, kad Krašto apsaugos tarnybos kariams, Specialiųjų tyrimų tarnybos pareigūnams, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnams, vidaus reikalų sistemos, sukarintų bei kai kurių kitų formuočių

darbuotojams teisę į atostogas, jų suteikimo ypatumus nustato atitinkami Lietuvos Respublikos norminiai aktai.

Apibendrinus tyrimo metu surinktą medžiagą, darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 9 dalies nuostata prieštarauja Europos Sąjungos Tarybos direktyvoms dėl vienodo moterų ir vyrų traktavimo principo įdarbinimo, profesinio mokymo ir skatinimo bei darbo sąlygų srityje įgyvendinimo (76/207/EEB) ir dėl bazinės sutarties dėl tėvystės atostogų, sudarytos tarp UNICE, CEEP ir ETUC (96/34/ECC) bei Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalies reikalavimams.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir skundo tyrimo metu surinktus duomenis, nuspręsta siūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos, Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetams bei Šeimos ir vaiko reikalų komisijai apsvarstyti Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 9 dalies pakeitimo reikalingumą, kad krašto apsaugos sistemoje tarnaujantys kareiviai – motinai, pasibaigus jos nėštumo ir gimdymo atostogų bei atostogų, iki vaikuvi sueis vieneri metai, laikotarpiui, būtų sudarytos sąlygos grįžti į tą pačią tarnybą arba, jeigu neįmanoma to įgyvendinti, į jai prilygstančią ar analogišką tarnybą, tai yra, kad kareiviai – motinai būtų išsaugotos iki atostogų turėtos tarnybos sąlygos ir garantijos.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo priimtas nutarimas pradėti tyrimą dėl to, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymu profesinės tarnybos kariams – tėvams nėra suteikiamos atostogos vaikui prižiūrėti, teisė naudotis šiomis atostogomis suteikiama tik kariams – motinoms.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio (Karių atostogos) 8 punktas numato, kad profesinės tarnybos kariams įstatymų nustatytais sąlygomis gali būti suteikiamos tikslinės atostogos. To paties straipsnio 8 punkto 2 papunktis nustato, kad atostogos vaikui prižiūrėti gali būti suteikiamos kariui – motinai, o kariui – tėvui jos gali būti suteikiamos tais atvejais, kai vaiko motina mirusi ar dėl ilgalaikės sunkios ligos arba invalidumo negali prižiūrėti vaiko.

Tiriant skundą pateikti paaiškinimus dėl minėto teisės akto nuostatų buvo paprašytas Europos Teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinis direktorius ir Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras.

Europos Teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus pavaduotoja Marija Anciuvienė 2002 liepos 31 d. rašte Nr. SD 02–07–18 paaiškino, kad Europos Sąjungos teisėje moterų ir vyrų lygybės (equal treatment) principas taikomas darbo santykių ir socialinės apsaugos sferoje, įskaitant moterų ir vyrų teisę į vienodas darbo sąlygas, vienodas galimybes įsidarbinti, kelti kvalifikaciją ar siekti paaukštinimo darbe, teisę į vienodą apmokėjimą už lygiavertį darbą, vienodo moterų ir vyrų pensinio amžiaus ribos taikymą (direktyva 86/378/EB, direktyva 75/117/B, direktyva 79/7/EEB, direktyva 76/207/direktyva 86/613/EEB, Tarybos rekomendacija 82/857/EEB ir kt.) ir pan. Rašte atkreipiamas dėmesys į tai, kad ES teisė leidžia taikyti išimtis (vadinamoji pozityvi diskriminacija, kuri tarptautinėje teisėje yra leidžiama) nėštumo bei motinystės pagrindu. Direktyva 92/85/EEB dėl priemonių, turinčių gerinti nėščių dirbančių moterų bei pagimdžiusių ir maitinančių kūdikių moterų saugą ir sveikatos apsaugą darbe (10 individuali direktyva direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalies prasme), numato priemones, leidžiančias kuo efektyviau apsaugoti šių moterų sveikatą darbo santykių sferoje. Rašte pažymima, kad direktyva 76/207/EEB taip pat numato netiesioginės diskriminacijos galimybę ir tam tikrų išimčių taikymą moterų atžvilgiu (2 straipsnio 3 dalyje pabrėžta, kad direktyva neįtakos nuostatų, kurios numato moterų apsaugą nėštumo ir motinystės pagrindu).

Generalinio direktoriaus pavaduotoja M. Anciuvienė paaiškino, kad direktyva 76/207/EEB įtvirtina lygaus moterų ir vyrų traktavimo principą, kuris reiškia, kad bet kokia diskriminacija lyties pagrindu, tiek tiesioginė, tiek netiesioginė, ypač susijusi su santuokiniu ar šeimos statusu, yra uždrausta. M. Anciuvienės teigimu, direktyvos 2 straipsnio 2 dalis leidžia Europos Sąjungos valstybėms narėms netaikyti direktyvos nuostatų tose profesinės veiklos srityse, kuriose, atsižvelgiant į jų prigimtį ir pobūdį, darbuotojo lytis vaidina lemiamą vaidmenį.

„Sprendžiant klausimą, ar kariuomenės atžvilgiu gali būti taikoma direktyva 76/207/EEB, Europos Bendrijų Teisingumo teismas Kreil byloje (2000 m.) pažymėjo, kad minėta direktyva iš pirmo žvilgsnio taikoma darbuotojų atžvilgiu. Tačiau Teismo

nuomone, ši direktyva turi būti taikoma ir viešųjų tarnybos santykių atžvilgiu, o moterų ir vyrų lygaus traktavimo principas turi būti garantuojamas apskritai visose profesinės veiklos srityse. Tai reiškia, kad negali būti įvedami nauji diskriminavimo pagrindai, kurių pagalba minėta direktyva būtų netaikoma tam tikrų asmenų kategorijoms. Todėl Teismo nuomone, kareiviai taip pat patenka į Europos Sąjungos teisėje išvystytą „darbuotojo“ kategoriją, o tuo pačiu metu – ir į direktyvos 76/207/EEB taikymo sritį, dėl ko turi būti užtikrinamas moterų ir vyrų lygaus traktavimo principas ir šioje srityje”, – teigia Europos Teisės departamento direktoriaus pavaduotoja M. Anciuvienė.

M. Anciuvienė paaiškino, kad 2000 m. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje taip pat yra įtvirtintas nediskriminacijos principas, įskaitant diskriminacijos lyties pagrindu draudimą naudojantis bet kokia teise, įtvirtinta valstybės vidaus įstatymuose.

„Atsižvelgiant į lygaus traktavimo principo taikymą Europos Sąjungos teisėje, ypač į minėtą Kreil bylą, bei į Europos žmogaus teisių konvencijos 12 Protokolo ir 2000 m. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnio nuostatas, manome, kad tikslinga būtų Lietuvos Respublikos krašto apsaugos sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio nuostatų taikymą moterų ir vyrų atžvilgiu suvienodinti, nustatant vienodas atostogų vaiko priežiūrai suteikimo sąlygas”, – teigia M. Anciuvienė.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos viceministras Jonas Gečas 2002 m. rugpjūčio 2 d. rašte Nr.12–01–11–3213 paaiškino, kad rengiant Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymą bei jį priimant buvo laikomasi nuostatos, kad įstatymo 59 straipsnio 8 dalies 2 punkte įtvirtinta nuostata, leidžianti profesinės karo tarnybos kariui suteikti atostogas vaikiui prižiūrėti, kartu nustatant, kad kariui – tėvui šios atostogos suteikiamos tik tais atvejais, jei motina yra mirusi ar ji dėl sunkios ligos ar dėl invalidumo negali prižiūrėti vaiko, Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatomis neprieštarauja.

„Darytina išvada, kad bazinis dokumentas, nustatantis asmenų nediskriminacijos dėl lyties principą, yra Lietuvos Konstitucija, todėl sprendžiant klausimą, kiek valdžios ir valdymo institucijos, rengdamos ir priimdamos teisės aktus pažeidžia (ar nepažeidžia) šį principą, visų pirma turi būti remiamasi šiuo baziniu dokumentu”, – teigia viceministras J. Gečas.

J. Gečas paaiškino, kad sprendžiant klausimus dėl žmogaus teisių ir laisvių pažeidimo, būtina analizuoti ir tarptautinius žmogaus teisių ir laisvių standartus, įtvirtintus tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose – Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje ir kt.

„Tarptautinės darbo organizacijos ekspertai, nagrinėję Lietuvos nacionalinės teisės atitikimą Europos teisei, pripažino, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo nuostatos tarptautinės teisės normų nepažeidžia”, – teigia J. Gečas.

Viceministras J. Gečas paaiškino, kad diskutuotina Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 8 dalies 2 punkto nuostata, nustačiusi skirtingas teises kariui – motinai ir kariui – tėvui, taip pat turėtų būti vertinama kaip kario teisių apribojimas visuotinės gerovės interesais, taikant teisių diferenciacijos (bet ne diskriminacijos) principą.

J. Gečas paaiškino, kad nors Tarptautinės darbo organizacijos ekspertų nuomone Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatyme nustatyti teisėti piliečių teisių ir laisvių apribojimai, įskaitant ir nurodytą diferenciacijos principo taikymą atskirais atvejais, Tarptautinei teisei neprieštarauja, Krašto apsaugos ministerija nusprendė teikti ir Seimo Nacionalinio saugumo komitetui pateikė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projektą, kuriame numatyta atsisakyti diskutuotino teisių diferenciacijos principo taikymo, taikant minėto įstatymo 59 straipsnio nuostatas.

Apibendrinus tyrimo metu surinktą medžiagą, darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 8 dalies 2 punkto nuostata prieštarauja Europos Sąjungos Tarybos direktyvoms dėl vienodo moterų ir vyrų traktavimo principo įdarbinimo, profesinio mokymo ir skatinimo bei darbo sąlygų srityje įgyvendinimo (76/207/EEB) ir dėl bazinės sutarties dėl tėvystės atostogų, sudarytos tarp UNICE,CEEP ir ETUC (96/34/ECC) bei Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 2 dalies reikalavimams.

Išanalizavus surinktą medžiagą bei pateiktus paaiškinimus, nuspręsta siūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos bei Nacionalinio saugumo ir gynybos

komitetams apsvarstyti Krašto apsaugoms ministerijos pateiktą Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 8 dalies 2 punkto pakeitimo projektą (kuriame kariui – motinai ir kariui – tėvui nustatytos vienodos atostogų vaikui prižiūrėti suteikimo sąlygos) ir, jam pritarus, teikti Lietuvos Respublikos Seimui svarstyti.

Krašto apsaugos ministerija pateikė Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 8 dalies 2 punkto pakeitimo projektą, kuriame kariui – motinai ir kariui – tėvui nustatytos vienodos atostogų vaikui prižiūrėti suteikimo sąlygos.

*

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas piliečio R. A., gyvenančio Vilniuje, skundas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Prašymo autorius nurodo, kad 2001 m. birželio 18 d. jo šeimoje gimė mergaitė, 2001 m. rugpjūčio 27 d. pareiškėjas, kreipėsi į savo darbdavį AB „Pagirių šiltnamiai“ vadovą, prašydamas suteikti jam atostogas, iki vaikui sukaks 3 metai, tačiau atostogos suteiktos nebuvo, o pastarasis dėl etatų mažinimo buvo atleistas iš darbo. Pareiškėjas nurodė, kad pagal Atostogų įstatymo 19 str. 2 dalį turėjo teisę gauti atostogas, tačiau buvo atleistas iš darbo. Pareiškėjas nurodė, kad Darbo sutarties įstatymo 35 str. 2 d. rašoma apie draudimą atleisti iš darbo tik moterį, auginančią vaiką iki 3 metų. Pareiškėjas prašo vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 5 str. 2 p. ir 6 str. 3 p. išnagrinti pažeistas jo teises. Be to, pareiškėjas nurodė, kad šiuo klausimu jis buvo kreipęsis į teismą.

Darbdavio ir darbuotojo santykius Lietuvos Respublikos reglamentuoja Darbo sutarties įstatymas, kuris nustato darbo sutarčių sudarymo, pakeitimo ir nutraukimo bendrąją tvarką.

Darbo sutartis yra darbuotojo ir darbdavio susitarimas, kuriuo darbuotojas įsipareigoja dirbti tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba eiti tam tikras pareigas, paklusdamas nustatytai vidaus darbo tvarkai, o darbdavys įsipareigoja mokėti darbuotojui darbo užmokestį ir užtikrinti darbo sąlygas, numatytas darbo įstatymuose, kolektyvinėse sutartyse, kituose norminiuose aktuose ir šalių susitarimuose.

Sutinkamai su Darbo sutarties įstatymo 26 straipsnio (Darbo sutarties pasibaigimo pagrindai) 4 punktu darbo sutartis gali būti nutraukta darbdavio iniciatyva.

Užkirsti kelią darbdavio savivalei, nutraukiant darbo sutartis su darbuotoju, įstatyme numatyti kai kurie apribojimai. Darbo sutarties įstatymo 35 straipsnyje numatyta, kad darbo sutartis darbdavio iniciatyva ir darbdavio valia negali būti nutraukta su nėščia moterimi. Darbo sutartis darbdavio valia taip pat negali būti nutrauktas su motina, auginančia vaiką iki 3 metų, o jei nėra motinos – su tėvu arba globėju, auginančiu vaiką iki to paties amžiaus.

Tiriant skundą pateikti paaiškinimus buvo paprašytas Akcinės bendrovės „Pagirių šiltnamiai“ generalinis direktorius bei paprašyta Vilniaus rajono apylinkės teismo pirmininkės atsiųsti su skundu susijusios turimos medžiagos nuorašas.

Akcinės bendrovės „Pagirių šiltnamiai“ generalinis direktorius Gediminas Morkūnas 2002 m. kovo 1 d. rašte Nr. 212 paaiškino, kad pareiškėjas 2001 m. gruodžio 31 d. buvo atleistas iš darbo AB „Pagirių šiltnamiai“ elektrošaltkalvio pareigų pagal Lietuvos Respublikos Darbo sutarties įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 2 punktą (kai sumažinamas darbuotojų skaičius dėl gamybos ar darbo organizavimo pakeitimų). Pareiškėjo etatas buvo panaikintas bendrovės 2001 m. birželio 15 d. valdybos Nr. 89 nutarimu. Bendrovėje nerenkami statistiniai duomenys apie darbuotojas moteris ir darbuotojus vyrus, tačiau pagal turimus duomenis 2001 m. bendrovėje pagal Lietuvos Respublikos Darbo sutarties įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 2 punktą buvo atleisti : dvi moterys ir vienas vyras. „Mūsų nuomone, pareiškėjas buvo atleistas iš darbo laikantis įstatymų ir kitų norminių aktų numatytos tvarkos. Šis atleidimas nėra susijęs su pareiškėjo ar jo šeimos narių lytimi. Mums nėra žinoma, kad atleidimą iš darbo pareiškėjas būtų apskundęs teismui“, – teigia generalinis direktorius Gediminas Morkūnas.

G. Morkūnas paaiškino, kad Lietuvos Respublikos Darbo sutarties įstatymo 35 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad darbo sutartis darbdavio iniciatyva ir darbdavio valia negali būti nutraukta su nėščia moterimi, o 2 dalyje – kad sutartis darbdavio valia negali būti nutraukta su motina, auginančia vaiką iki 3 metų (jei nėra motinos – su tėvu arba globėju, auginančiu vaiką iki to pat amžiaus), taip pat negali būti nutraukta darbdavio iniciatyva, kai nėra darbuotojo kaltės. „Taigi įstatymų leidėjas tam tikras

papildomas garantijas nustato tik moteriškosios lyties darbuotojoms, o vyriškosios lyties darbuotojams tokios garantijos nėra nustatytos”, – teigia generalinis direktorius G. Morkūnas.

Generalinis direktorius G. Morkūnas paaiškino, kad pareiškėjas buvo atleistas iš darbo įstatymo nustatyta tvarka. Apie atleidimą iš darbo jis buvo įspėtas daugiau kaip prieš 4 mėnesius – 2001 m. rugpjūčio 24 d. jam buvo išmokėta atitinkama išeitinė pašalpa ir kitos išmokos. Kadangi pareiškėjas paskutinę darbo dieną neatvyko į bendrovę, išmokėtinos sumos buvo deponuotos, apie ką jis 2002 m. sausio 17 d. buvo informuotas registruotu laišku.

G. Morkūnas paaiškino, kad pareiškėjas 2001 m. rugsėjo 11 d. pareiškimu išreiškė pageidavimą suteikti jam atostogas vaiko priežiūrai iki 2004 m. rugsėjo 24 d., o 2001 m. rugsėjo 19 d. raštu jis buvo informuotas, kad tokio termino atostogų suteikti bendrovė negali, kadangi 2001 m. gruodžio 31 d. jį numatoma atleisti iš darbo, apie ką jis buvo įspėtas. Toks atsakymas, pasak direktoriaus, buvo duotas todėl, kad, įstatymų leidėjas leidžia darbdavio iniciatyva atleisti iš darbo vyrus, turinčius vaikų iki 3 metų, tais atvejais, kai vaiką augina vaiko tėvas ir motina.

Generalinis direktorius G. Morkūnas paaiškino, kad 2001 m. rugsėjo 19 d. pareiškėjas pateikė pareiškimą, kuriuo prašė suteikti atostogas iki 2001 m. gruodžio 31 d. Šis pareiškimas bendrovės Generalinio direktoriaus 2001 m. rugsėjo 20d. įsakymu buvo patenkintas.

Įvertinus surinktą medžiagą, nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Darbo sutarties įstatymo 35 straipsnio nuostata, kad darbo sutarties nutraukimas darbdavio iniciatyva apribojamas tik motina, auginančia vaiką iki 3 metų, neatitinka Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo reikalavimų ir nuspręsta siūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Šeimos ir vaiko komisijai inicijuoti Lietuvos Respublikos Darbo sutarties įstatymo 35 straipsnio pakeitimą.

Ši diskriminuojanti Darbo sutarties įstatymo 35 straipsnio nuostata buvo panaikinta. 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Darbo kodekso 132 straipsnio 2 dalyje jau nustatyta, kad darbo sutartis negali būti nutraukta su darbuotojais, auginančiais vaiką (vaikus) iki trejų metų, jei nėra darbuotojo kaltės.

*

Per praėjusį ataskaitinį laikotarpį taip pat gauta skundų, dažniausiai tai moterų skundai, kuriuose skundžiamasi diskriminacija darbo teisinių santykių srityje, valstybės tarnyboje. Tiriant tokio pobūdžio skundus, paaiškėja, kad galima diskriminacija būna susijusi ne tik su lyties požymiu, bet labai dažnai ir su kitomis žmogaus ypatybėmis: amžiumi, negalia, žmogaus išvaizda ir kt. Skundėjas dažnai abejoja, ar ji (jis) buvo diskriminuojamas dėl savo lyties, ar dėl to, kad yra vyresnio amžiaus. Todėl būna sunku įrodyti, jog darbdavio aprašyti veiksmai, neva pažeidžiantys moterų ar vyrų teises, yra padaromi būtent dėl darbuotojo lyties. Be abejonės, tokių skundų tyrimas yra sudėtingesnis tais atvejais, kai pasiskundęs darbuotojas dirba privačioje struktūroje, kur darbdavys turi didesnę veiksmų laisvę nustatyti vienokį ar kitokį darbo užmokestį konkrečiam darbuotojui, perkelti darbuotoją į aukštesnes ar žemesnes pareigas, nes jo veiksmai šioje srityje nėra griežtai reglamentuoti įstatymuose. Valstybės tarnyboje situacija yra priešinga, kadangi čia valstybės tarnautojo statuso, darbo užmokesčio, paaukštinimo pareigose ir kiti klausimai griežtai reglamentuoti teisės aktuose. Todėl realiai yra mažesnė tikimybė, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą pažeis valstybinės įstaigos vadovas – darbdavys.

Toliau pateikiamos kelių skundų, susijusių su darbo santykiais bei valstybės tarnyba, tyrimų santraukos.

*

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas moters skundas, kuriame ji teigia, kad 2002 m. gegužės 27 d. apie 13 val. paskambino į UAB „Geskamos partneriai“ ir teiravosi dėl galimybės įsidarbinti bendrovėje. Skunde ji nurodė telefono numerį, kuriuo skambino.

Moteris pašnekovui garantavo, kad ji susidoros su šiuo darbu. Tačiau pašnekovas telefonu jai trumpai atsakęs, kad tokia yra įmonės politika ir „<...> mums jūsų apmokymai per daug brangiai kainuoja“. Skundą pateikusi moteris telefonu informavo Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, kad moterų į šią įmonę nenorima

priimti todėl, kad moteriškosios lyties atstovės blogai išmano prekybos mobiliuosiais telefonais niuansus.

Skundo tyrimo metu kreiptasi į UAB „Geskamos partneriai“ vadovą ir paprašyta pakomentuoti skunde aprašytas aplinkybes bei informuoti, kokia yra buvusios (ar esamos) laisvos pareigybės specifika, ir kodėl šios pareigybės užimti, pasak skundo autorės, moterys negali.

2002 m. birželio 24 d. paaiškiniame UAB „Geskamos partneriai“ komercijos direktorius, atsakingas už naujų darbuotojų priėmimą ir personalo formavimo politiką, Konstantin Kuzborskij informavo, kad bendrovei reikėjo pardavėjo–konsultanto – remonto meistro, kuris dirbtų naujoje prekyvietėje. Dėl to buvo kreiptasi į Vilniaus darbo biržą, kad ši pasiūlytų kandidatus. Pretendentams šioms pareigoms užimti esą buvo keliamas reikalavimas turėti ne žemesnį kaip aukštesnįjį elektrotechninį išsilavinimą arba kitokį aukštesnįjį išsilavinimą ir turėti ne trumpesnę kaip 1 metų elektrinės ir buitinės technikos taisymo patirtį. Komercijos direktoriaus pateiktame paaiškiniame teigiama, kad minėtai pareigybei yra priskirtos šios funkcijos: mobiliųjų telefonų ir jų priedų pardavimas, klientų konsultavimas, įjungimas į „Bitės GSM“ tinklą, mobiliųjų telefonų remontas, taip pat jų ardymas ir surinkimas.

Bendrovės direktorius patvirtino, kad 2002 m. gegužės 27 d. apie 13 val. paskambino moteris dėl įsidarbinimo. „Kadangi nurodytas darbo biržos skelbime darbas reikalauja specialių techninių įgūdžių (pvz., litavimo), šiai moteriai buvo paaiškinta, jog tai nėra moteriškas darbas (tiesiog nebuvo turėta omeny, jog moteris teiravosi tik dėl pardavėjo–konsultanto pozicijos)“, – paaiškiniame teigia Konstantinas Kuzborskij.

Komercijos direktorius informavo, kad pretendentų atranka, atsižvelgiant į numatytą užimti pareigybę, vykdoma šiais etapais: pradinis pokalbis su pretendentu, vėliau įvertinami du geriausi asmenys per papildomą pokalbį ir po to pretendento įgūdžiai išbandomi praktikoje.

Komercijos direktoriaus K. Kuzborskij nuomone, nemalonus įvykis įvyko dėl nesusipratimo, kadangi moteris, jo manymu, turėjusi omenyje tik pardavėjo–konsultanto pareigas, o realiai pretendentas į šias pareigas privalo turėti geras fizikos, mechanikos ir elektronikos mokslų žinias. K. Kozuborskij patikino, kad bendrovė nėra nusistačiusi prieš moteris.

UAB „Geskamos partneriai” komercijos direktorius K. Kuzborskij kartu su paaiškinimu pateikė pardavėjo–konsultanto–remonto meistro pareigybinius nuostatus, patvirtintus 2002 m. birželio 21 d. direktoriaus Andriaus Atkočiai. Nuostatuose patvirtinti reikalavimai šias pareigas užimančiam darbuotojui: mokėti naudotis elektriniais ir mechaniniais taisymo įrankiais, aparatine įranga, prižiūrėti patalpų bei įrengimų, taip pat ir prietaisų būklę, žinoti saugos darbe, priešgaisrinės saugos, elektrosaugos reikalavimus ir kt. Nuostatuose patvirtintos šios pardavėjo–konsultanto–remonto meistro funkcijos: teikti reikalingą informaciją klientams, vykdyti darbą su kasos aparatu, taisyti mobiliuosius telefonus, įjungti naujus klientus į tinklą ir kt.

2002–07–02 buvo kreiptasi į Vilniaus darbo biržos direktorių ir paprašyta informuoti, ar UAB „Geskamos partneriai” 2002 m. balandžio – gegužės mėnesį kreipėsi į Vilniaus darbo biržą dėl darbuotojo paieškos, kartu paprašyta pateikti skelbimo tekstą bei AB “Geskamos partneriai” nustatytus reikalavimus pretendentai.

Vilniaus darbo biržos direktorius Juozas Kankevičius 2002–07–09 rašte Nr.01–10–3864 informavo, kad 2002–05–13 UAB “Geskamos partneriai” kreipėsi į Vilniaus darbo biržą dėl darbuotojo paieškos ir registravo laisvą pardavėjo–konsultanto darbo vietą. J. Kankevičiaus teigimu, šiai darbo vietai užimti buvo nurodytas tekstas : “Prekyba mobiliaisiais telefonais ir jų priedais. Komunikabilus, mokantis lietuvių, rusų, anglų kalbas <...>”.

Vilniaus darbo biržos direktorius taip pat informavo, kad 2002–05–29 UAB „Geskamos partneriai” pranešė apie laisvą meistro darbo vietą ir šiai darbo vietai užimti buvo nurodytas tekstas: “Mobiliųjų telefonų remonto meistras, iki 30 metų, darbo patirtis, pageidautina nuosavas automobilis, atlyginimas pagal susitarimą”.

Susipažinus su skundo tyrimo metu surinkta medžiaga paaiškėjo, kad UAB „Geskamos partneriai” 2002 m. gegužės 13 d. kreipėsi į Vilniaus darbo biržą dėl darbuotojo paieškos laisvai pardavėjo–konsultanto (kuris turėtų prekiauti mobiliaisiais telefonais ir jų priedais) pareigybei užimti, tačiau ne pardavėjo–konsultanto – remonto meistro pareigybei užimti, kaip buvo teigiama K. Kuzborskij paaiškinyje. Atkreiptinas dėmesys, kad komercijos direktorius K. Kuzborskij telefonu paskambinusiai moteriai dėl įsidarbinimo UAB „Geskamos partneriai” nesudarė galimybės pretenduoti užimti pardavėjo–konsultanto pareigas, paaiškinęs, „jog tai nėra moteriškas darbas” ir

nepasidomėjęs jos kvalifikacija, žiniomis, darbo patirtimi. Darytina išvada, kad UAB „Geskamos partneriai“ K. Kuzborskij nesudarė vienodų įdarbinimo sąlygų moterims ir vyrams.

Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 6 punktu, nuspręsta įspėti UAB „Geskamos partneriai“ komercijos direktorių Konstantiną Kuzborskij dėl padaryto Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimo 6 straipsnio 1 punkto pažeidimo, tai yra mažiau palankių įdarbinimo sąlygų nustatymo moterims.

*

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje ištirtas skundas dėl skirtingos darbo laiko trukmės moterims ir vyrams nustatymo Vidaus reikalų ministerijoje prieššventinę dieną, tai yra 2002 m. gruodžio 24 d.

Gruodžio 24 d. į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą kreipėsi asmuo ir pranešė, kad Vidaus reikalų ministerijos Ryšių su visuomene skyrius elektroniniu paštu išplatino informaciją, jog moterys gruodžio 24 d. dirba iki 12 val., o vyrai – iki 14 val. Pareiškėjo nuomone, skirtingo darbo laiko nustatymas moterims ir vyrams diskriminuoja vyrus, nes jie privalo dirbti 2 valandomis ilgiau nei moterys. Pareiškėjo teigimu, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo privalu laikytis visiems ir pažeisti jo negalima. Anot jo, vyrai prieššventinę dieną, kaip ir moterys, turi rūpesčių ir todėl vyrams taip pat turėtų būti nustatyta trumpesnė darbo diena. Kartu pareiškėjas paprašė neatskleisti jo vardo ir kitų duomenų.

Pareiškėjas pateikė Ryšių su visuomene skyriaus elektroniniu paštu išplatintą žinutę:

„Gera žinia moterims: rytoj dirbate iki 12:00

Nebloga žinia vyrams: rytoj dirbate iki 14:00”.

Šios skelbiamos informacijos pabaigoje nurodyta, kad ją parengė Irma Montvilienė.

Vidaus reikalų ministerijos Ryšių su visuomene skyriaus vedėjas Artūras Vaškevičius 2002–12–24 elektroniniu paštu atsiųstoje žinutėje paaiškino, kad gruodžio 23 dieną Vidaus reikalų ministerijos (toliau VRM) vidaus tinkle išplatino informaciją, kad gruodžio 24 d. moterys iš darbo išeina 12:00 valandą, o vyrai 14:00 valandą. A. Vaškevičius taip pat paaiškino, kad taip elgėsis ministro Juozo Bernatonio leidimu.

„Ministras mano, kad Kalėdinį vakarą ruošia dažniausiai moterys, todėl ir pasiūlė joms anksčiau grįžti namo, kad turėtų laiko pasirūpinti šventiniu stalu. Na, o jei yra vyrų, kurie tai daro, ministras su malonumu, jiems painformavus, galės ir anksčiau juos išleisti”, – teigia 2002–12–24 rašte Ryšių su visuomene skyriaus vedėjas A. Vaškevičius. Ryšių su visuomene skyriaus vedėjo teigimu, ministras J. Bernatonis nemano, kad leisdamas moterims anksčiau išeiti namo, jas diskriminuoja. A. Vaškevičius teigia, kad jeigu tai diskriminacija, tai ji pozityvi diskriminacija.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad pareiškėjo persiųsta VRM darbuotojams išplatinta informacija dėl skirtingo moterims ir vyrams darbo laiko nustatymo, neturi teisinės formos. Ši informacija apskritai neturi teisės akto požymių nei savo struktūra, nei turiniu, nei priėmimo tvarka ir kt. Valstybės institucijų leidžiami teisės aktai yra įstatymai, dekretai, vyriausybės nutarimai, ministrų įsakymai, potvarkiai, vietos valdžios ir valdymo institucijų nutarimai bei sprendimai ir kt. Tyrimo metu surinkta medžiaga neįrodo, kad skirtinga moterims ir vyrams darbo laiko trukmė 2002–12–24 buvo įtvirtinta ministro J. Bernatonio ar jo įgalioto pareigūno įsakyme. Iš elektroniniu paštu išplatintos informacijos neaiškus ir šios informacijos autorius. Tik Ryšių su visuomene skyriaus vedėjo rašte teigiama, kad informacija išplatinta ministro Juozo Bernatonio leidimu.

Padaryta išvada, kad išplatinta informacija dėl skirtingos moterims ir vyrams darbo laiko trukmės nėra privaloma ministerijos darbuotojams. Todėl šiuo atveju negalima buvo daryti išvados, kad buvo pažeistas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatos (6 str. 2 p. nustato, jog darbdavio veiksmai laikomi pažeidžiančiais moterų ir vyrų lygias teises, jeigu jis, organizuodamas darbą, dėl asmens lyties sukuria darbuotojui blogesnes (geresnes) darbo sąlygas).

Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 4 p., ir aukščiau išdėstytomis aplinkybėmis, nuspręsta atmesti skundą, nenustačius Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimų.

Atsižvelgiant į tai, kad daugeliui valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų valstybės tarnautojų darbo laikas yra griežtai reglamentuotas teisės aktuose, o tam tikrais atvejais šiems tarnautojams būtina dėl asmeninių reikalų bei susiklosčiusių šeiminių aplinkybių nebūti darbe tam tikrą valandų skaičių, tikslinga būtų teisės aktuose suteikti institucijos vadovui teisę, valstybės tarnautojo ar kito darbuotojo pageidavimu, nustatyti

individualų darbo pradžios ir pabaigos laiką. Tokia priemonė, mūsų manymu, padėtų pakeisti stereotipus apie tradicinių moters ir vyro vaidmenų pasiskirstymą visuomenėje, suteiktų realias galimybes vyrams–tėvams aktyviau dalyvauti šeimos gyvenime, vaikų auklėjime bei perimti tam tikras žmonos–motinos funkcijas šeimoje, moterims–motinoms suteiktų galimybę siekti profesinio tobulėjimo, daryti karjerą ir t.t. Įtvirtinta teisės aktuose galimybė nustatyti lankstų darbo grafiką, mūsų nuomone, padėtų užtikrinti moterų ir vyrų lygias galimybes.

Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 ir 2 punktais, numatančiais valdžios ir valdymo institucijų pareigą įgyvendinti moterų ir vyrų lygias teises, pasiūlyta Lietuvos Respublikos Vyriausybei papildyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 1 d. nutarimą „Dėl valstybės ir savivaldybių institucijų darbo laiko nustatymo“ ir suteikti institucijos vadovui teisę valstybės tarnautojo ar kito darbuotojo pageidavimu nustatyti individualų darbo pradžios ir pabaigos laiką.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2003–02–27 rašte informavo, kad vykdydami Lietuvos Respublikos Vyriausybės pavedimą kartu su Vidaus reikalų ministerija, apsvarstė aukščiau minėtą pasiūlymą. Kartu ministerija informavo, kad yra parengtas Vyriausybės nutarimo „Dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose“ projektas, kuriame numatyta, jog kiekvieno darbuotojo kasdienio darbo (pamainos) laiko pradžia ir pabaiga nustatoma pagal valstybės ar savivaldybių įmonės, įstaigos, organizacijos darbo tvarkos taisykles.

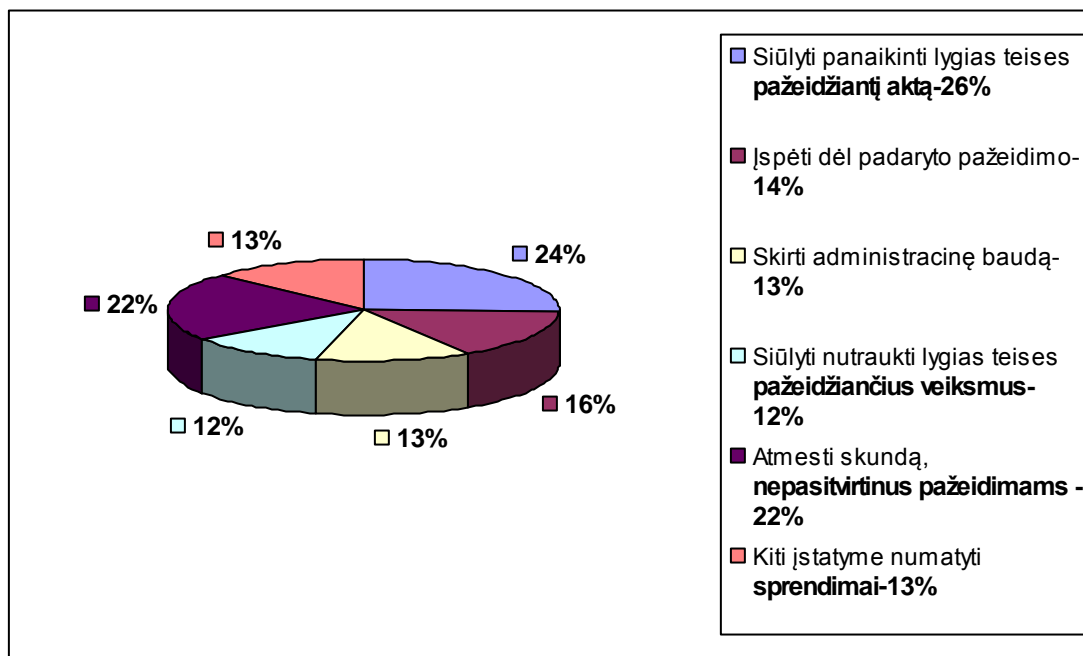
Sprendimų vykdymas

Kaip ir ankstesniais atsiskaitomaisiais laikotarpiais, didžioji dauguma nusiskundimų dėl diskriminacijos, kurie buvo pateikti Moterų ir vyrų lygių galimybių kontroleriaus tarnybai, buvo pagrįsti. Būtina pažymėti, kad kiekvienas atliktas tyrimas dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimo yra puiki prevencinė, o kartu ir auklėjamoji, informacinė ir šviečiamoji priemonė, supažindinanti ne tik tyrime dalyvaujančius asmenis, bet ir kitus visuomenės narius su Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatomis.

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas suteikia teisę moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriui atlikus tyrimą priimti atitinkamą sprendimą (**11 pav.**). 2002 m. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnis, reglamentuojantis kontrolieriaus sprendimus, buvo papildytas keliais naujais sprendimais: nutraukti tyrimą, kai trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą; įspėti dėl padaryto pažeidimo; laikinai sustabdyti tyrimą, jei asmuo, kurio skundas ar apskundžiami veiksmai tiriami, serga arba yra išvykęs. Didžioji dauguma kontrolierės priimtų sprendimų – tai siūlymai valstybės institucijoms panaikinti lygias teises pažeidžiančius teisės aktus.

Per ataskaitinį laikotarpį žymiai padaugėjo sprendimų skirti administracinę baudą. Visi pažeidėjai, kuriems buvo skirta administracinė bauda, sumokėjo šią baudą į valstybės biudžeto sąskaitą ir nė vieno sprendimo neapskundė.

11 pav. Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus sprendimai

Tačiau administracinės baudos skyrimas ir sumokėjimas neturėtų būti vertinama kaip galutinė priemonė padarytam pažeidimui. Moterys ir vyrai, patyrę diskriminaciją dėl savo lyties, ar tapę seksualinio priekabiavimo aukomis, patiria didelę moralinę, dažnai materialinę žalą dėl diskriminacinių veiksmų, tačiau negauna jokios kompensacijos šiai žalai atlyginti. Nustačius diskriminacijos faktą, asmeniui, patyrusiam diskriminaciją dėl

lyties, turėtų būti mokama atitinkamo dydžio kompensacija. To, beje, reikalauja ir Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos 2002 m. rugsėjo 23 d. direktyva (6 straipsnis), papildžiusi Europos Sąjungos tarybos direktyvą Nr. 76/207/EEC „Dėl vienodo moterų ir vyrų elgesio principo traktavimo įsidarbinimo, profesinio mokymo ir skatinimo bei darbo sąlygų srityje”.

Per visus Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos metus stengtasi netaikyti griežtų sankcijų pažeidėjams. Pirmiausiai buvo stengtasi supažindinti visuomenę su lyčių lygybės idėjomis, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatomis, keisti vyraujančius stereotipus apie tradicinius grynai „moteriškus” ir „vyriškus” darbus, vaidmenis šeimos gyvenime. Daug kam Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatos buvo nepriimtinos, nerimtos, sukeliančios juoką, ir todėl sprendimai turėjo būti demokratiški, nesukeliantys priešiško vienai ar kitai lyčiai ir lyčių dialogui apskritai.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierės priimti sprendimai vykdomi. Nei vienas iš jų nebuvo apskųstas teisme, nei viena institucija, įmonė, kuriai buvo nusiųstas sprendimas, neginčijo šio sprendimo. Dalis sprendimų – siūlymų panaikinti lygias teises pažeidžiantį aktą, dėl objektyvių aplinkybių (laiko, būtinų procedūrų ir t.t.) dar nėra įvykdyti, tačiau pačiam moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo principui teisės akte yra pritarta. Todėl apibendrinant galima daryti išvadą, kad moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierės sprendimai vykdomi.

DISKRIMINACINIAI SKELBIMAI

Nuo 2002 m. liepos 3 dienos įsigaliojus Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pakeitimams, buvo papildytos ir 8 straipsnio nuostatos. Skelbimuose dėl priėmimo į darbą arba mokytis įstatymo pakeitimais uždrausta reikalauti iš asmenų informacijos ne tik apie lytį, šeimos padėtį, privatų gyvenimą, bet ir amžių.

Tarnyba ir anksčiau sulaukė daug nusiskundimų dėl to, kad darbdaviai nurodė pageidaujama kandidatų amžių ir apsunkino galimybę susirasti darbą.

Šiuo metu tarnyba stebi laikraščiuose spausdinamus skelbimus, kuriuose siūlomas darbas arba kviečiama mokytis. Ankstesniais metais dėmesys buvo labiau kreipiamas į

pagrindinius šalies dienraščius, o pastaruoju metu dažniau žiūrima regioninė ir rajoninė spauda.

Per ketverius tarnybos veiklos metus pastebėta, kad spaudoje mažėja skelbimų, kuriuose nurodoma pageidautino įdarbinti asmens lytis.

Valstybinė lietuvių kalbos komisija kontrolierės prašymu 1999 lapkričio 4 d. priėmė nutarimą, nurodantį, kaip teisingai rašyti pareigybes. Šiame nutarime Nr. 5 (74) Dėl pareigų, profesijų, mokslo laipsnių ir panašių pavadinimų sakoma, kad pareigų, profesijų, teisinio statuso, rangų, titulų, mokslo laipsnių, pedagoginių mokslo vardų, kvalifikacinių laipsnių ir panašūs pavadinimai apibendrintai reiškiami vyriškos giminės daiktavardžiais. Moterims apibūdinti pagal pareigas, profesiją, teisinį statusą, rangą, titulą, mokslo laipsnį, pedagoginį mokslo vardą, kvalifikacinį laipsnį ir pan. vartojami moteriškos giminės daiktavardžiai. Vadovaujantis šiuo Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimu, skelbimuose, kuriuose siūlomas darbas arba kviečiama mokytis, privaloma rašyti: reikalingas sekretorius, siuvėjas, administratorius ir pan.

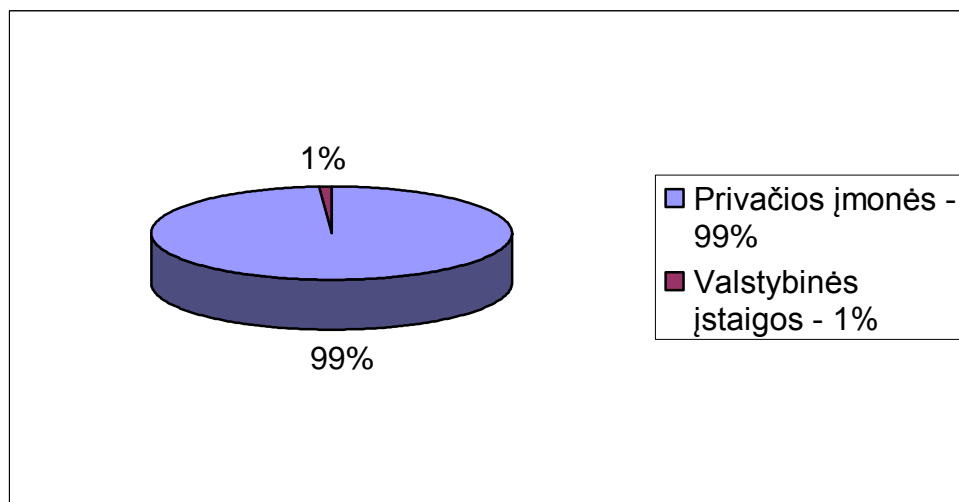
Darbų skirstymas į moteriškus ir vyriškus vis dar labai paplitęs. Pasiiaiškinimuose, kodėl įstaigai būtina reikalinga moteris arba būtina vyras, arba kodėl tik vieno ar kito amžiaus asmuo, darbdaviai prirašo pačių naiviausių argumentų. Dažniausiai tikinama, jog įsivėlė korektūros klaida, kad kaltas skelbimą spausdinęs leidinys ar atranką vykdžiusi įdarbinimo tarpininkavimo firma. Bet būna ir atkakliai įrodinėjančių savo požiūrio teisumą. Antai žemės ūkio kooperatyvo Kupiškio grūdai direktorius Jonas Matulionis, paprašytas paaiškinti, kodėl laborantais nori įdarbinti tik moteris, atsakė, kad vyrai laborantais tikrai nebus ir grūdų pincetu neskaičiuos. Beje, neretai vis dar teisinamasi ir nežinojimu apie Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo reikalavimus.

Tarnyba pastoviai primena laikraščių reklamos skyrių vadovams apie įstatymo reikalavimus. Bet darbdaviai dar vis kaltina laikraščių, kuriuose jie spausdino skelbimus, redakcijas teigdami, kad, priimdami skelbimą, redakcijų darbuotojai turėtų perspėti reklamos užsakovus apie esamus reikalavimus ir pataisyti pateiktus projektus. Klaidų atsiranda ir taupant skelbimo plotą. Stengdamiesi jį išspausdinti kuo pigiau, darbdaviai neišsamiai apibūdina siūlomo darbo pobūdį. Tais atvejais be papildomo paaiškinimo sunku nustatyti, ar skelbimas diskriminacinio pobūdžio, ar ne.

Tenka pripažinti, kad per pastarąjį laikotarpį didžiausiuose šalies dienraščiuose pastebimai sumažėjo diskriminacinio pobūdžio skelbimų. Į būtinus reikalavimus vis dažniau atsižvelgia patys darbdaviai, patarimų dažnai sulaukia redakcijose.

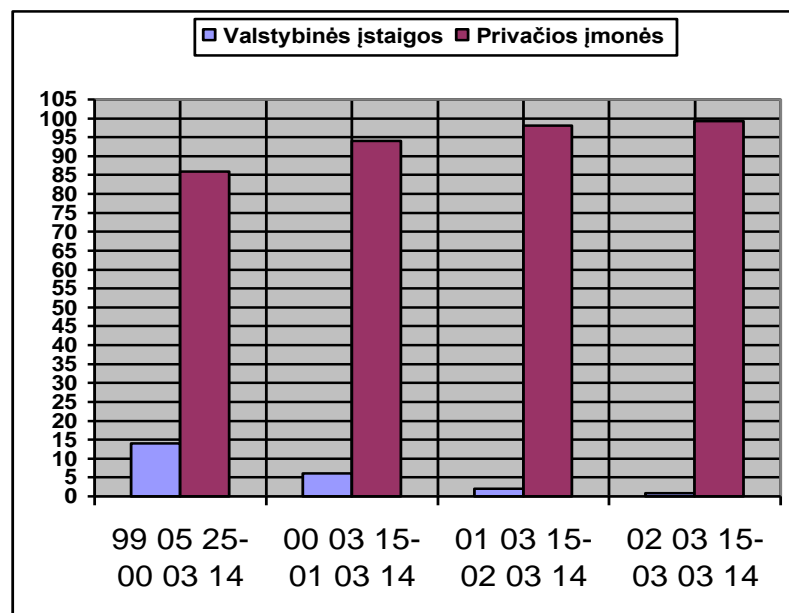
Per praėjusius ataskaitinius metus pasiaiškinti dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba paprašė vieną valstybinę įstaigą ir 125 privačias bendroves (**11 pav.**).

11 pav. Paklausimai dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų valstybinėms įstaigoms ir privatioms įmonėms:

Palyginus su praėjusiu laikotarpiu, šios srities pažeidimų nustatyta akivaizdžiai daugiau. Beje, per praėjusį laikotarpį dėl netikusio skelbimo buvo paprašytos pasiaiškinti tik kelios valstybės įmonės (**12 pav.**).

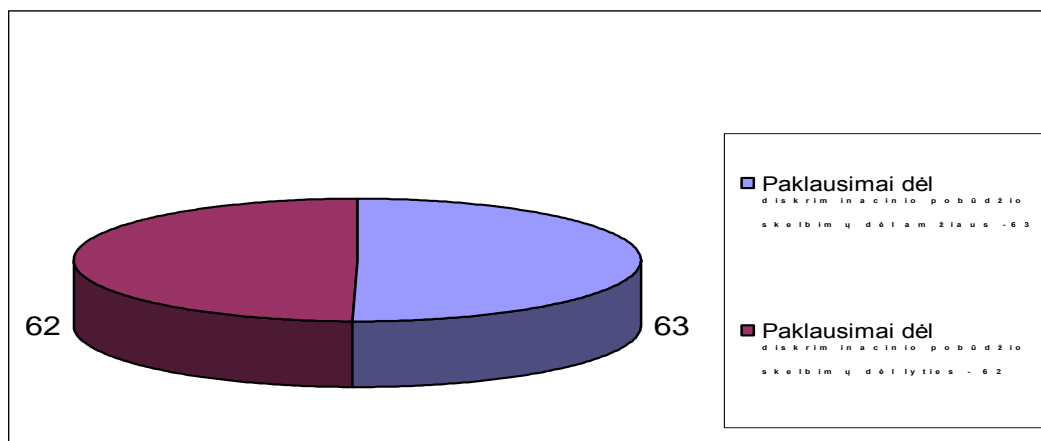
12 pav. Paklausimų dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų valstybinėms

įstaigoms ir privačioms įmonėms skaičiaus pokytis:

Šį kartą bendras paklausimų skaičius padidėjo dar dėl to, kad prašyta pasiaiškinti dėl skelbimų, kuriuose nurodytas amžiaus cenzas (**13 pav.**). Diskriminacinių požymių turinčių skelbimų dėl amžiaus ir lyties buvo pastebėta apylygiai – dėl amžiaus - 63, dėl lyties - 62. Bet, įvertinus tai, kad dėl kontroliuoti diskriminacinio pobūdžio skelbimus dėl amžiaus pradėta tik po 2002 m. liepos 3 dienos, galima teigti, kad tokių pažeidimų pasitaiko daugiau. 2001 – 2002 m. ataskaitiniu laikotarpiu išsiųstas 51 paklausimas dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų. Per aptariamą ataskaitinį laikotarpį išsiųsti 62 paklausimai. Tai rodo, kad atsiradus draudimui nurodyti skelbimuose amžiaus cenzą, diskriminacinio pobūdžio skelbimų dėl lyties nesumažėjo.

13 pav. Diskriminacinio pobūdžio skelbimų dėl lyties ir dėl amžiaus santykis:

Moterims, kaip ir anksčiau, dažniausiai buvo siūloma dirbti siuvėjomis, sekretorėmis, administratorėmis, referentėmis, padavėjomis, virėjomis, pardavėjomis, buhalterėmis, kirpėjomis, kambarinėmis ir pan.

Pasiaiškinti dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų buvo priversti ir kelių užsienio kapitalo įmonių vadovai. Svarbu paminėti, kad daugelis jų atstovauja valstybėms, kuriose jau seniai įsitvirtinusios lyčių lygybės nuostatos. Tai rodo, jog vis dar yra užsienio verslininkų, Lietuvą laikančių šalimi, kurioje žmogaus teisių paisymas nėra pagrindinė darbdavio pareiga.

Dēl diskriminacinių skelbimų buvo nagrinėtos administracinės bylos ir 14 darbdavių skirtos nuobaudos. Šiuo metu nagrinėjamos dar 5 administracinės bylos dėl įstatymo 8 straipsnio pažeidimo.

INFORMACINĖ VEIKLA

Tarnybos veiklai per ataskaitinį laikotarpį netrūko žiniasklaidos dėmesio. Spauda, radijas, televizija, interneto svetainės informavo apie daugelį visuomenę sudominusių kontrolierės priimtų sprendimų, atliktų tyrimų. Šios publikacijos neretai atsirasdavo ir pačių skundus pateikusių asmenų iniciatyva. Neretai tarnyba gaudavo asmens skundą tik po to, kai žiniasklaidoje būdavo pavišinta, kad asmuo kreipėsi į tarnybą. Kai kurie pareiškėjai neslėpdavo, kad jiems visai nesvarbu tyrimo rezultatai ir tenkina vien tai, kad žiniasklaida paskelbė įvykio aplinkybes.

Tarnybos darbo viešumas ir toliau lieka esminis veiklos prioritetas, stengiamasi kuo plačiau ir išsamiau informuoti visuomenę apie tarnybos tikslus ir priimamus sprendimus. Visuomenės informavimas siejamas su prevencine veikla, todėl siekiama palaikyti gerus santykius su žiniasklaida, kaip pagrindine viešąja komunikacijos priemone.

Tarnybos veiklos viešumą reglamentuoja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 28 straipsnis. Jame nustatyta, kad informacija žiniasklaidai apie skundo dėl lygių teisių pažeidimo tyrimą teikiama tik pareiškėjui sutikus. Tai labai svarbu, kad nukentėjusysis asmuo galėtų kreiptis į kontrolierių ir nebijotų, jog be jo sutikimo bus viešai paskelbta apie pareiškimo tyrimo aplinkybes. Tarnybos darbuotojai visada kreipiasi į pasiskundusį asmenį dėl sutikimo pateikti informaciją žiniasklaidai. Dažniausiai taip daroma tada, kai tyrimo eiga ir išvados gali informuoti platesnę auditoriją apie galimą diskriminaciją dėl lyties. Žiniasklaidos dėmesys lyčių lygybės problemoms labai naudingas.

Į tarnybą besikreipiantiems žurnalistams pagal galimybes stengiamasi suteikti juos dominančią informaciją. Tarnyba rengia visuomenės informavimo planus, kaupia spaudos straipsnių apie tarnybos veiklą archyvą, paskirtas už informacinį darbą atsakingas darbuotojas. Apie reikšmingesnius tarnybos veiklos įvykius per agentūras BNS ir ELTA platinami oficialūs informaciniai pranešimai, daugelį jų paskelbia spauda,

radijas, televizija. Sukurta ir toliau tobulinama tarnybos interneto svetainė, kuri yra Seimo tinklapyje <http://www.lygybe.lrs.lt/>. Internete galima rasti būtiniausių informaciją apie tarnybos paskirtį, skundo padavimo tvarką ir kitus norminius dokumentus. Kontrolierė ir patarėjai dažnai dalyvauja ir pasisako konferencijose ir susitikimuose su visuomene – tai taip pat priskirtina prie švietėjiškos, informacinės veiklos.

Toliau aktyvinamas bendradarbiavimas su miestų ir rajonų žiniasklaida. Ypač tam pasitarnavo Jungtinių Tautų Vystymo Programos projektas, kurio metu tarnybos darbuotojai surengė seminarus ir susitikimus su visuomene visose dešimtyje apskričių. Vyko diskusijos su visuomeninių organizacijų atstovais ir valstybės tarnautojais apie tai, kad tokios asmens ypatybės kaip lytis, rasė, odos spalva, negalia, lytinė orientacija, amžius, kalba, religija, politinės ar kitokios pažiūros, tautinė ar socialinė kilmė, priklausymas tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitoks statusas negali būti pagrindas sudaryti skirtingas sąlygas darbo ir paslaugų gavimo sferoje, švietimo ir mokslo srityje bei valstybės įstaigų veikloje. Vykdamas projektą “Lygių galimybių plėtra Lietuvoje” buvo siekiama informuoti visuomenę apie diskriminavimo eliminavimo formas ir skatinti toleranciją.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pagal galimybes leidžia informacinius lankstinukus ir brošiūras.

MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ KONTROLĖ

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje nustatyta švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų pareiga įgyvendinti lygias moterų ir vyrų teises. To paties straipsnio 1 dalies 1 punktą švietimo ir mokslo įstaigas įpareigoja užtikrinti moterims ir vyrams vienodas priėmimo į profesinio mokymo įstaigas, aukštesniąsias, aukštąsias mokyklas sąlygas.

Remiantis minėtu Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo straipsniu bei Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos nuostatų 3 straipsnio 1 punkte reglamentuojama tarnybos teise tikrinti, kaip lygias moterų ir vyrų galimybes įgyvendina

švietimo, mokslo ir studijų institucijos, bei stebėtojų teisėmis dalyvauti egzaminų ar priėmimo į švietimo įstaigas, mokslo ir studijų institucijas metu, tarnybos darbuotojai kaip ir kasmet stebėjo asmenų priėmimą į aukštąsias ir aukštesniąsias mokyklas.

Visoms aukštosioms bei daugumai aukštesniųjų Lietuvos mokyklų buvo išsiųsti moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierės prašymai raštu suteikti platesnę informaciją apie priėmimo į šias mokymo įstaigas tvarką.

Pateikiama statistinė informacija apie stojančiųjų mokyti pasiskirstymą pagal lytį.

1 lentelė. Studentų priėmimas į aukštąsias mokyklas

Eil. Nr.	Aukštosios mokyklos pavadinimas	2002 m.					
		Pateikta prašymų			Priimta studentų		
		Iš viso	Vyrų	Moterų	Iš viso	Vyrų	Moterų
1.	Vilniaus Universitetas	12798	4512 35,25%	8286 64,75%	5196 40,60%	1816 34,94%	3380 65,06%
2.	Lietuvos teisės universitetas	17535	5690 32,44%	11845 67,56%	2500 14,25%	892 35,68%	1608 64,32%
3.	Klaipėdos universitetas	4456	1553 34,85%	2903 65,15%	2298 51,57%	855 37,20%	1443 62,80%
4.	Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija	1101	882 80,10%	219 20,90%	100 9,08%	90 90,00%	10 10,00%
5.	Lietuvos muzikos akademija	521	244 46,83%	277 53,17%	353 67,75%	146 41,35%	207 58,65%
6.	Lietuvos veterinarijos akademija	1075			276 25,67%	115 41,66%	161 58,34%
7.	Kauno technologijos universitetas	13975	7105 50,84%	6870 49,16%	4939 35,34%	2750 55,67%	2189 44,33%
8.	Kauno medicinos universitetas	4141	822 19,85%	3319 80,15%	627 15,14%	126 20,09%	501 79,91%
9.	Vilniaus Gedimino technikos universitetas	46897	29367 62,62%	17530 37,38%	4075 8,68%	2669 65,49%	1406 34,51%
10.	Lietuvos žemės ūkio universitetas	4637	2074 44,72%	2563 55,28%	1763 38,02%	919 52,12%	844 47,88%
11.	Šiaulių universitetas	39682	17578 44,29%	22104 55,71%	4992 12,58%	1602 32,09%	3390 67,91%
12.	Lietuvos dailės akademija	1007	296 29,39%	711 70,61%	614 60,97%	284 46,25%	330 48,85%
13.	Vytauto Didžiojo universitetas	24962	6635 26,58%	18327 73,42%	1138 4,55%	346 30,40%	792 69,60%

Lyginant su 2001/2002 m.m. aukštesiose mokyklose studentų skaičius kito. Kai kuriose mokymo įstaigose šiek tiek daugėja studijuojančių vyrų skaičius. Moterų studentų skaičius sparčiai auga ir beveik visose aukštesiose mokyklose yra jų dauguma. Tik Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Kauno technologijos universitetas, Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Lietuvos žemės ūkio universitetas studijoms priėmė daugiau vyrų. Pažeidimų priimant studentus į aukštesias mokyklas nebuvo nustatyta, o tokį lyčių pasiskirstymą lemia rengiamų specialisto būsimą darbo specifika.

2 lentelė. Studentų, priimtų į aukštesnias mokyklas, pasiskirstymas pagal lytį:

Eil. Nr.	Aukštesniosios mokyklos pavadinimas	2002 m.					
		Pateikta prašymų			Priimta studentų		
		Iš viso	Vyrų	Moterų	Iš viso	Vyrų	Moterų
1.	Alytaus kolegija	649	304 46,84%	345 53,16%	528 81,35%	259 49,05%	269 50,95%
2.	Utenos kolegija	2244	451 20,09%	1793 79,91%	720 32,08%	387 53,75%	333 46,25%
3.	Kauno kolegija	9605	2598 27,04%	7007 72,96%	1818 18,92%	598 32,89%	1220 67,11%
4.	Vilniaus kolegija	4101	1593 38,84%	2508 61,16%	2568 62,61%	819 31,89%	1749 68,11%
5.	Vilniaus technikos kolegija	528	487 92,23%	41 7,77%	337 63,82%	303 89,91%	34 10,09%
6.	Šiaulių prekybos ir verslo mokykla	327	101 30,88%	226 69,12%	248 75,84%	80 32,25%	168 67,75%
7.	Elektrėnų energetikų mokykla	161	95 59,00%	66 41,00%	161 100%	95 59,00%	66 41,00%
8.	Vilniaus prekybos ir verslo mokykla	717	291 40,58%	426 59,42%	518 72,24%	213 41,11%	305 58,89%
9.	Utenos regioninis profesinio mokymo centras	342	205 59,94%	137 40,06%	306 89,47%	187 61,11%	119 38,89%
10.	Vilniaus kolegijos aprangos studijų centras	295	14 4,74%	281 95,26%	180 61,01%	12 6,66%	168 93,34 %
11.	Vilniaus kolegijos technologijos studijų centras	193	39 20,20%	154 79,80%	144 74,61%	34 23,61%	110 76,39%
12.	Vilniaus kolegijos pedagogikos	628	34 5,41%	594 94,59%	271 43,15%	17 6,27%	254 93,73%

	fakultetas						
13.	Vilniaus kolegijos sveikatos priežiūros fakultetas	392	57 14,54%	335 85,46%	238 60,71%	26 10,92%	212 89,08%

Per ataskaitinį laikotarpį nebuvo gauta skundų dėl švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų moterų ir vyrų lygias galimybes pažeidžiančių veiksmų – moterims ir vyrams skirtingų reikalavimų ir sąlygų priimant mokytis ar studijuoti, vertinant žinias – nustatymo.

Priėmimo į aukštąsias ir aukštesniąsias mokyklas taisyklės nenumatė vieną ar kitą lytį diskriminuojančių lengvatų ir kvotų. Tačiau išlieka tradiciškai „moterišku“ ir „vyrišku“ specialybių problema. Skatinant jaunimą rinktis netradicines profesijas, būtinos tikslinės švietimo programos, visuomenės informavimo kampanijos, laikinos specialiosios švietimo, užimtumo ir politikos priemonės, skirtos moters ir vyro socialinio vaidmens stereotipams panaikinti.

TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Lietuvos pasiryžimą lygiuotis į valstybes, kuriose skiriamas didelis dėmesys žmogaus teisėms lyčių lygybės srityje, jau pastebėjo tarptautinė visuomenė ir įvertino.

2002 metais tarnyba tęsė bendradarbiavimą su užsienio šalių institucijomis, dalyvavo renginiuose užsienyje, priėmė užsienio svečių delegacijas ir įgijo naujų partnerių. Bendradarbiaujant su partneriais užsienio valstybėse, įgyjama reikalingos patirties ir žinių, prisidedama prie informacijos sklaidos apie moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimą Lietuvoje. Lietuva dar išlieka vienintelė valstybe, įkūrusia lyčių lygybės užtikrinimo mechanizmą Vidurio ir Rytų Europoje. Remdamasi teigiama Lietuvos patirtimi, Rumunija 2002 m. priėmė Lyčių lygybės įstatymą, bet dar nėra įkūrusi institucijos.

Naujų kontaktų paieška tęsiasi lankantis užsienyje bei tarnyboje priimant užsienio svečius, tiek atstovaujančius savo šalių valstybės institucijoms, tiek ir nevyriausybinėms organizacijoms, tarptautinėms organizacijoms.

Tarnybos darbuotojų vizitus į užsienį paprastai finansuoja renginį organizuojančios šalys ar Lietuvoje veikiančios fondai ir tarptautinių organizacijų atstovybės. Nuolatiniai ryšiai palaikomi su Jungtinių Tautų Vystymo programa, Europos Komisija, Atviros Lietuvos fondu, Šiaurės Ministrų Tarybos Informacijos biuru Lietuvoje, Tarptautine migracijos organizacija, gaunama šių organizacijų parama.

Tarptautinį bendradarbiavimą, dalyvavimą seminaruose ir konferencijose galime suskirstyti į keletą sričių:

- Lyčių lygybės klausimai;
- Moterų teisių apsaugos specifika;
- Smurtas prieš moteris;
- Prekyba žmonėmis;
- Diskriminacijos kitais pagrindais draudimas.

Lyčių lygybės klausimais rengiamos tarptautinės konferencijos, seminarai. Tarnyba kviečiama pasidalinti patirtimi, dalyvauti diskusijose.

Konferencija Švedijoje

2002 m. balandžio 24–25 d. Stokholme, Švedijoje, vyko Lygybės ombudsmenų konferencija. Konferencijoje Švedijos lyčių lygybės ombudsmeno p. Claeso Borgstromo kvietimu dalyvavo Baltijos jūros šalių lygybės ombudsmenai iš Danijos, Norvegijos, ir Suomijos, taip pat Baltijos jūros šalių komisarė demokratijai p. Helle Degn. Lenkijai atstovavo 2001 m. lapkričio mėn. įsteigtos Moterų ir vyrų lygių galimybių vyriausybės įgaliotinio tarnybos vadovė. Iš Baltijos šalių buvo atstovaujama tik Lietuvai, kaip vienintelei sukūrusiai lyčių lygybės ombudsmeno instituciją. Šis renginys buvo skirtas pasidalinti darbo patirtimi ir aptarti tolesnio bendradarbiavimo galimybes.

Vokietijos Bundestago delegacijos vizitas

2002 m. gegužės 26–28 d. tarnyboje lankėsi Vokietijos Bundestago Šeimos, vyresnių žmonių, moterų ir jaunimo reikalų komiteto delegacija. Vizitas surengtas Vokietijos Federacinės Respublikos ambasados iniciatyva.

Seminaras Latvijoje

2002 m. birželio 20–21 d. Rygoje, Latvijoje vyko Baltijos–Šiaurės šalių bendradarbiavimo programos seminaras “Strateginis lyčių lygybės planavimas”. Seminare buvo nagrinėjamos strateginio planavimo problemos. Buvo aptarta strateginio planavimo koncepcija ir gilintasi į lygybės politikos sėkmės indikatorius, socialinės apsaugos specifiką. Diskutuota dėl palankiausio kiekvienai šaliai lyčių lygybės mechanizmo modelio. Seminare dalyvavo tarnybos specialistė Indrė Mackevičiūtė.

Seminaras Ukrainoje

2002 m. rugpjūčio 14–20 d. Lvove, Ukrainoje, vyko mokomasis seminaras „Lygių galimybių apsaugos mechanizmas”. Seminare buvo nagrinėjama įvairių valstybių lygių galimybių apsaugos specifiką ir lyčių lygybės mechanizmo modeliai. Jau ne vieneri metai bendradarbiaujama su Ukrainos valstybės įstaigomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis, kurios domisi lyčių lygybės apsaugos specifiką Lietuvoje, prašo Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos specialistų pateikti savo kaip ekspertų išvadas ir siūlymus. Seminare dalyvavo tarnybos patarėja Saulė Vidrinskaitė.

Ekspertai iš Jungtinės Karalystės

Public Concern at Work direktorius Guy Dehnas ir Ethics Products Ltd. direktorius Derekas Purdy 2003 m. vasario mėn. lankėsi tarnyboje. Buvo diskutuojama apie skundus padavusių asmenų teisinę apsaugą ir galimybę užkirsti kelią pakartotiniams jų teisių pažeidimui dėl skundo padavimo tarnybai. Ekspertai iš Jungtinės Karalystės akcentavo tokios teisinės apsaugos aktualumą ir pateikė savo šalies bei Europos Sąjungos valstybių patirties pavyzdžius.

Nuo pat tarnybos gyvavimo pradžios moterų teisių apsaugos klausimai užima specialią vietą tarnybos veikloje, ypač bendradarbiaujant su užsienio šalių organizacijomis, atstovaujant Lietuvą tarptautiniuose renginiuose.

Konferencija Belgijoje

2002 m. rugsėjo 9–10 d. Briuselyje, Belgijoje, Europos Parlamento Moterų teisių ir lygių galimybių komiteto kvietimu Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė dalyvavo viešojoje diskusijoje ir skaitė pranešimą „Moterų teisių didinimas“.

Buvo įvertintas Lietuvos progresas, sprendžiant moterų ir vyrų lygių teisių klausimus.

Seminaras Baltarusijoje

2003 m. sausio 24–25 d. Minske, Baltarusijoje, vyko tarptautinis seminaras „Politinių partijų teisinis reguliavimas ir dalyvavimas rinkimuose“. Seminare dalyvavo Lenkijos, Ukrainos, Rusijos, Latvijos, Baltarusijos ir Lietuvos atstovai. Seminare tarnybos patarėja Saulė Vidrinskaitė skaitė pranešimą „Savivaldos rinkimai Lietuvoje ir moterų atstovavimas savivaldybių tarybose“. Buvo pristatytos keliamos Lietuvoje kvotų naudojimo rinkimuose idėjos ir 2003 m. savivaldybių tarybų rinkimų rezultatai.

Konferencija Estijoje

2003 m. vasario 13–14 d. Taline, Estijoje, buvo surengta Baltijos regiono šalių konferencija „Moterys ir demokratija“. Jos tikslas – suteikti politikams, mokslininkams, valstybės tarnautojams ir nevyriausybių organizacijų atstovams galimybę atvirame forume plėtoti dialogą apie šiandieninę moters padėtį demokratiškoje ir laisvoje visuomenėje.

Pagrindinėmis diskusijų temomis parinktos moterims aktualios problemos: moteris valdžioje, smurtas prieš moterį, ekonominė moterų situacija ir moteris žiniasklaidos perspektyvoje.

Pagrindiniai konferencijos „Moterys ir demokratija“ rengėjai – Estijos Respublikos Socialinių reikalų ministerija ir Šiaurės Ministrų Taryba.

Ši Taline surengta konferencija buvo trečioji. Pirmoji konferencija „Moterys ir demokratija“ įvyko 1999 m. Islandijos sostinėje Reikjavike, antroji – 2001 m. Vilniuje.

Buvo dalyvauta plenariniuose posėdžiuose ir darbo grupėse „Sprendimų priėmimas šeimoje“ bei „Lytims jautrus biudžetas“.

Seminaras Vilniuje

2003 m. vasario 27–28 d. Vilniuje surengtame seminare Šiaurės ir Baltijos šalių lyčių aspekto integravimo seminaras „Savivaldybių vaidmuo lyčių lygybės srityje“ buvo pristatyta Lietuvos patirtis įgyvendinant Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatas. Seminare pasikeista informacija apie įvairių šalių savivaldybių veiklą lyčių lygybės srityje. Kartu su ekspertais iš Švedijos ir Danijos parengtos rekomendacijos apie galimas savivaldybių veiklos kryptis šiais klausimais.

Moterų teisių apsaugoje specialią vietą užima smurto prieš moteris problemos. Tarnyba tiesiogiai nesprendžia klausimų dėl smurto prieš moteris, tačiau neretai į tarnybą kreipiamasi dėl situacijos Lietuvoje pristatymo tarptautiniuose renginiuose, tarnyboje lankosi užsienio šalių svečiai, besidomintys šiomis problemomis.

Seminaras Austrijoje

2002 m. kovo 18–19 d. Vienoje, Austrijoje vyko papildomas Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos Žmogiškosios dimensijos susitikimas „Prevencija ir kova prieš prievartą prieš moteris“.

Susitikimo metu vyko trys sesijos „Prievarta prieš moteris namuose“, „Prievarta prieš moteris bendruomenėje“ ir „Moterys ir konfliktai: prieš ir po konflikto“. Susitikimo sesijose buvo gilinamasi į moterų teisių pažeidimus, dėl kurių jos negali vienodomis sąlygomis su vyrais naudotis žmogaus teisių standartais. Tai tokios situacijos kaip smurtas buityje ir visuomenėje, seksualinis priekabiavimas, fizinė ir psichinė prievarta. Keliamos problemos buvo nagrinėjamos Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos šalių narių nacionalinės teisės ir tarptautinių teisės normų kontekste. Pasiūlyti šie problemų sprendimo būdai:

- atsižvelgti į vaikų mokymo įtaką,
- atkreipti dėmesį į nusikaltimo aukos apsaugos mechanizmus,
- atsižvelgti į socialines ir ekonomines sąlygas valstybių viduje,
- atsižvelgti į pilietinės visuomenės vaidmenį ir įtakos augimą,
- įvertinti teisinės reformos eigą ir t.t.

Aptarus geriausias praktikas, akcentuota ir Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos teisės aktų prevencijos ir kovos prie prievartą prieš moteris srityje priėmimas.

ESBO Žmogiškosios dimensijos susitikimo „Prevencija ir kova prie prievartą prieš moteris“ diskusijose dalyvavo tarnybos patarėja Saulė Vidrinskaitė. Kai kurios diskusijų nuostatos buvo pasiūlytos įtraukti į Žmogaus teisių veiksnių plano siūlymų rengimą Lietuvoje.

Seminaras Kazachstane

2002 m. birželio 15–20 d. Almatoje, Kazachstane, vyko regioninės Jungtinių Tautų moterų fondo (UNIFEM) regioninės kampanijos „Moterų teisė gyventi be smurto ir prievartos“ seminaras tema „Smurto prieš moteris ir vyrus teisinis reglamentavimas“. Seminare dalyvavo teisininkai Ukrainos, Kazachstano, Armėnijos, Tadžikistano, Uzbekistano, Baltarusijos, Rusijos. Tarnybai atstovavo patarėja Saulė Vidrinskaitė. Dalyvauta diskusijose apie tinkamą teisinę apsaugą nuo smurto, įstatymo dėl smurto šeimoje draudimo būtinumo.

Prekyba žmonėmis taip pat išskiriama kaip speciali žmogaus teisių apsauga, kurioje didesnis dėmesys turi būti skiriamas moterų teisių gynimui.

Seminarai Estijoje

2002 m. gegužės 28–31 d. Taline, Estijoje, vyko pirmasis Šiaurės ir Baltijos šalių seminaras prieš prekybą moterimis. Seminare dalyvavo tarnybos patarėjai Vidmantas Dvilaitis ir Algirdas Meškauskas.

2002 m. lapkričio 27–28 d. Šiaurės ir Baltijos šalių seminare Taline prieš prekybą moterimis „Ateities veiksmai“ dalyvavo tarnybos patarėjas Vidmantas Dvilaitis.

Specialus susitikimas Vilniuje

2002 m. spalio 22 d., tęsiant Šiaurės ir Baltijos šalių seminaro prieš prekybą moterimis renginius, Vilniuje buvo diskutuojama su Anne–Berit Mong Haug, Norvegijos teisingumo ministerijos atstove, Gunilla Ekberg, Šiaurės ir Baltijos šalių kampanijos prieš

prekybą moterimis koordinatore, Bjork Skotnes, Norvegijos moterų ir plėtros forumo FOKUS direktore, ir Ona Gustiene, Dingusių žmonių šeimos paramos centro direktore, tema „Kaip apsaugoti ir padėti prekybos moterims aukoms?“.

Konferencija Belgijoje

2002 m. rugsėjo 17–21 d. vyko konferencija Briuselyje „Tarptautinė prevencija ir pastangos kovojant su prekyba žmonėmis: globalūs XXI amžiaus atradimai“. Tarptautinė migracijos organizacija surengė šią konferenciją ir skyrė nemažai dėmesio, siekdama informuoti valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovus apie problemos mastus, skatindama bendrą veiklą.

Ekspertų iš JAV vizitas

Tarnyboje 2003 m. vasario 10 d. lankėsi JAV Darbo departamento tarptautinių ryšių skyriaus programų vadovė p. Theresa Esquibel ir nepriklausoma projektų ekspertė p. Rebecca Sewall. Susitikimo metu gilintasi į prekybos žmonėmis Lietuvoje mastą ir valstybės institucijų bei nevyriausybinių organizacijų vykdomus projektus, kuriais siekiama ugdyti merginų ir jaunų moterų darbo įgūdžius.

Be jau ne vienerius metus nagrinėjamų klausimų ir tarptautinio bendradarbiavimo sričių, tarnybą pradėta kviesti į lygybės užtikrinimo ir diskriminacijos kitais pagrindais draudimo renginius. Atvyksta užsienio šalių ekspertai, kurie greta lyčių lygybės apsaugos mechanizmo Lietuvoje gilinasi į kitų diskriminavimo formų draudimą ir apsaugos institucines priemones.

Susitikimas su Jungtinių Tautų žmogaus teisių komisare

2002 m. gegužės 3 d. Jungtinių Tautų žmogaus teisių komisarei p. Mary Robinson lankantis Lietuvoje, Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba buvo pakviesta dalyvauti susitikime kartu su kitomis Lietuvos Respublikos Seimo skiriamų kontrolierių institucijomis ir nevyriausybinių organizacijų atstovais. Buvo pristatyta tarnybos veikla ir vykdomi projektai, kuriais siekiama prisidėti prie lyčių lygybės stiprinimo Lietuvoje,

keistis patirtimi su užsienio valstybių partneriais ir skatinti pilietinės visuomenės stiprinimą.

Seminaras Belgijoje

2002 m. liepos 9–11 d. Briuselyje, Belgijoje, vykusiame seminare „ES darbo direktyvos ir lyčių lygybės direktyvos įgyvendinimas, atsižvelgiant į lytį ir seksualinę orientaciją“ dalyvavo tarnybos patarėja Laima Vaičiūnienė.

Studijų vizitas Airijoje

2002 m. spalio 8–11 d. surengto vizito tikslas buvo susipažinti su Airijos patirtimi lygių galimybių užtikrinimo įvairiais pagrindais srityje. Vyko susitikimai Airijos lygybės tarnyboje, Airijos lygybės tribunole, Teisingumo ministerijos Lygybės ir teisės reformos departamente ir Airijos Darbo teisme.

Airijoje sukurta vieninga lygybės užtikrinimo sistema (teisinė ir institucinė) lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, seksualinės orientacijos, negalios, amžiaus pagrindais. Airijos lygybės tarnyba ir Airijos lygybės tribunolas veikia kaip institucinės garantijos žmogaus teisių nevaržymui darbo, švietimo ir paslaugų teikimo sferose. Tiriamos priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo bylos.

Vizito metu išsiaiškinti asmenų lygybės garantijų teisiniai pagrindai ir šioje apsaugoje veikiančių institucijų veiklos būdai ir priemonės. Dėmesys skirtas Europos Sąjungos teisės nuostatų lygybės srityje analizei. Teisingumo, lygybės ir teisės reformos departamente gauta informacija apie teisės aktų projektų ataskaitų tarptautinėms organizacijoms rengimą dėl lygybės nuostatų.

Airijos Darbo teisme gilintasi į teisminės institucijos veiklą, tiriant darbo ginčus, priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo bylas, vykdam darbuotojų ir darbdavių sutaikinimo procedūras.

Vizitas surengtas Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ir Jungtinių Tautų Vystymo Programos kartu su Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių bei Teisės ir Teisėtarkos komitetais, vykdam projektą LIT 02/003 dėl Lygių galimybių plėtros Lietuvoje.

Seminaras dėl Lietuvos strateginių tikslų

Kartu su Užsienio reikalų ministerijos vadovybė, specialistais, ambasadoriais ir pagrindinių tarptautinių organizacijų atstovais 2002 m. gruodžio 17–18 d. buvo diskutuota dėl Lietuvos strateginių tikslų ir užduočių daugiašaliuose tarptautiniuose santykiuose. Kontrolierė dalyvavo diskusijoje dėl bendradarbiavimo žmogaus teisių apsaugos srityje ir gaunamos Jungtinių Tautų Vystymo programos paramos efektyvumo.

Seminaras Belgijoje

2003 m. sausio 13–16 d. Briuselyje, Belgijoje, vyko tarptautinė konferencija „ES antidiskriminacinių teisės aktų taikymas“. Konferencijoje vyko diskusijos dėl vieningos institucinės apsaugos ir lygybės garantijų ES valstybėse ir šalyse kandidatėse. Rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu, seksualinės orientacijos, negalios, amžiaus pagrindai keliami kaip lyčių lygybę papildančios asmenų lygybės užtikrinimo priemonės.

* * *

Kontaktai su nuolatiniiais užsienio partneriais, dalyvavimas seminaruose ir konferencijose, susitikimai su svečiais tarnyboje, padeda palaikyti ryšius su giminingomis užsienio institucijomis, surasti naujus partnerius ir prisidėti prie Lietuvos patirties lyčių lygybės srityje sklaidos.

TARNYBOS DALYVAVIMAS PROJEKTUOSE

Lygių galimybių plėtra

Jungtinių Tautų Vystymo Programos vadovė p. Cihan Sultanoglu ir Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas Artūras Paulauskas 2002 m. balandžio 11 d. pasirašė projektą LIT 02/003 dėl Lygių galimybių plėtros Lietuvoje. Projektu, kuris truko 2002 m.

gegužės – gruodžio mėnesiais, buvo siekta informuoti visuomenę apie diskriminavimo eliminavimo formas ir skatinti toleranciją įvairiais pagrindais.

Projekto įgyvendinimas buvo suskirstytas į tris sferas:

- Teisės akto rengimas;
- Konsultacijos su visuomene (interesų grupėmis) ir viešoji informacinė kampanija;
- Pasirengimas moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus mandato plėtrai.

Vykdam šį projektą partneriais buvo valstybės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos: LR Seimo žmogaus teisių komitetas, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės, Žurnalistų etikos inspektoriatas, visuomenės apsaugos departamento viršininkų administracija, Tautinių bendrijų taryba, Lietuvos žmogaus teisių centras, Švietimo kaitos fondas, Ugdymo inovacijų centras, Moterų informacijos centras, Lietuvos gėjų lyga, Lietuvos teisės universiteto Europos studentų teisininkų asociacija, Lietuvos teisės universiteto debatų klubas.

Rengiant teisės aktą veikla vyko tam tikrais etapais:

1. Teisės akto dėl moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus mandato plėtros rengimo darbo grupė buvo suformuota LR Seimo žmogaus teisių komiteto nutarimu.
2. Buvo atliktas mokslinis tyrimas „Dėl diskriminacijos paplitimo ir institucinio mechanizmo lygioms galimybėms užtikrinti reikalingumo“. Tyrimo rezultatai ir pateikti siūlymai buvo panaudoti teisės akto rengimo darbo grupės veikloje. Lygių galimybių mandato plėtros projekto rėmuose buvo analizuojami Lietuvos Respublikos teisės aktai, jų atitikimas valstybės prisiimtiems įsipareigojimams ir būsimiems integracijos į Europos Sąjungą siekiams.
3. 2002 m. lapkričio 25 d. Seimo nariai A. Sakalas ir G. Dalinkevičius pateikė Lietuvos Respublikos Seimui svarstyti Lygių galimybių įstatymo projektą su jį lydintais dokumentais.

Konsultuojantis su visuomene, vyko diskusijos su suinteresuotomis institucijomis ir atstovais, vykdyta viešoji informacinė kampanija. Su visuomene (interesų grupėmis) konsultuotasi dėl veikiančių valstybės institucijų ir pagarbos ugdymo kiekvienam asmeniui, nepriklausomai nuo jo lyties, rasės, odos spalvos, tautybės, kilmės, kalbos, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Pradėta vykdyti viešoji informacinė kampanija, kurioje jungiamos individų, pilietinės visuomenės ir valstybės institucijų iniciatyvos. Informacinės kampanijos metu buvo siekiama, kad valstybės valdžios ir valdymo institucijos ugdytų pagarbą kiekvienam asmeniui nepriklausomai nuo jo lyties, rasės, odos spalvos, tautybės, kilmės, kalbos, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Diskusijų temos buvo aptartos su projekto partneriais ir vyko pagal patvirtintą grafiką:

- 2002 m. gegužės 30 d. buvo surengtas seminaras „Mokyklos bendruomenė ir lygių galimybių sklaida”
- 2002 m. rugsėjo 6 d. aptarti klausimai tema „Lygios galimybės ir moterų situacija ES narystės siekiančiose valstybėse”.
- 2002 m. spalio 17 d. diskutuota tema „Lygios galimybės ir seksualinė orientacija”.
- 2002 m. lapkričio 15 d. gilintasi į „Lygios galimybes ir diskriminacija dėl negalios”.
- 2002 m. lapkričio 20 d. vyko seminaras tema „Tautinių mažumų įvaizdis ir stereotipai žiniasklaidoje”
- 2002 m. gruodžio 4 d. vyko diskusija „Lygios galimybių plėtra ir Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba”
- 2002 m. gruodžio 11 d. surengtas seminaras „Jaunimas lygių galimybių link”.

Vykdamas projektą, visose dešimtyje apskričių vyko mokymai valstybės ir savivaldybių tarnautojams bei nevyriausybinių organizacijų atstovams. Buvo gilinamasi į diskriminacijos paplitimo lygį ir bendrai ieškoma sprendimo būdų, siūlomos teisėkūros idėjos. Taip pat buvo surengtos teminės apskrito stalo diskusijos. Šios iniciatyvos tapo Lygių galimybių įstatymo projekto pagrindu.

Konferencija „Lygios galimybės – tolerancijos link” vyko 2002 metų gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos Seimo konferencijų salėje. Konferencija buvo skirta Tarptautinei žmogaus teisių dienai ir diskusijoms apie lygių galimybių mandato plėtrą. Konferencijoje dalyvavo ir skaitė pranešimus užsienio svečiai: Kristina Mile, Norvegijos lyčių lygybės ombudsmenė, Brianas Merrimanas, Airijos lygybės tarnybos viešųjų ryšių skyriaus vadovas, Mandana Zarrehtarvar, Danijos Lygybės tautybės pagrindu valdybos direktorė. Lietuvos valstybės įstaigų ir nevyriausybinų organizacijų atstovai skaitė parengtus aktualiausiomis temomis pranešimus. Konferencijos rengėjais buvo Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetas, Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos žmogaus teisių centras, Jungtinių Tautų Vystymo Programa.

Buvo surengtos radijo ir televizijos laidos, siekiant kiek galima plačiau informuoti visuomenę apie diskriminacijos draudimą ir ugdyti toleranciją.

Lietuvos nacionalinė televizija ir TV4 transliavo socialinę reklamą.

2002 m. balandžio 10 d. Žinių radijuje vyko laida „Seksualinė orientacija – diskriminavimo pagrindas”. Nuo 2002 m. rugsėjo 15 d. vyko teminės laidos diskusijoms nediskriminavimo lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, rasės, odos spalvos, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, negalės, genetinių ypatumų, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Lietuvos Radijo Pirmojoje programoje parengta 10 laidų. Radijo laidos pagal parengtą programą vyko „Ryto garsų laidoje”:

- 2002 m. rugsėjo 24 d. laidoje dalyvavo Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė ir LR Seimo žmogaus teisių komiteto pirmininkas Gediminas Dalinkevičius. Laidoje pristatytas vykdomas projektas.
- 2002 m. spalio 1 d. laida buvo skirta diskriminacijos dėl amžiaus problemoms, kurioje dalyvavo Seimo narys Algirdas Sysas, Pagyvenusios moters centro pirmininkė Virginija Asanavičienė, tarnybos patarėjas Algirdas Meškauskas.
- 2002 m. spalio 8 d. gilintasi į visuomenėje paplitusius stereotipus dėl lyties ir tautybės. Laidoje dalyvavo tarnybos patarėjas Algirdas Meškauskas ir Švietimo kaitos fondo direktorius Vytautas Toleikis.

- 2002 m. spalio 15 d. vykusioje laidoje gilintasi į diskriminacijos lyties ir seksualinės orientacijos pagrindus. Laidos dalyviais buvo tarnybos patarėja Laima Vaičiūnienė ir Lietuvos gėjų lygos pirmininkas Eduardas Platovas.
- 2002 m. spalio 22 d. laida skirta tautinių mažumų apsaugos ir garantijų problemoms aptarti. Laidoje dalyvavo Tautinių mažumų ir išeivijos departamento direktoriaus pavaduotojas Stanislav Vidtmann, tautinių mažumų problemomis besidomintys mokslininkai tyrėjai Natalja Kasatkina ir Tadas Leončikas.
- 2002 m. spalio 29 d. laidoje nagrinėtos religijos laisvė ribos. Laidoje diskutavo Teisingumo ministerijos atstovas Donatas Vladenis, religijotyrininkas Andrius Navickas ir tarnybos patarėjas Algirdas Meškauskas.
- 2002 m. lapkričio 5 d. laidoje gilintasi į moterų diskriminaciją ir šeimos padėties įtaką nevienodam asmens statusui. Laidoje dalyvavo Ministro Pirmininko patarėja Virginija Šidlauskienė, VU Lyčių studijų centro lektorė Margarita Jankauskaitė ir tarnybos patarėjas Algirdas Meškauskas.
- 2002 m. lapkričio 12 d. laidoje diskutuota apie seksualinį priekabiavimą ir priekabiavimą kitais pagrindais. Laidoje dalyvavo Seimo narys Arminas Lydeka, Moterų informacijos centro pirmininkė Jurgita Pečiūrienė ir tarnybos patarėja Laima Vaičiūnienė.
- Baigiamojoje radijo laidoje 2002 m. lapkričio 19 d. buvo pristatyta vykdomo projekto eiga ir planuojami renginiai.

2002 m. liepos – gruodžio mėnesiais vyko interneto konferencija adresu www.lygybe.lrs.lt, buvo parengtas atnaujintas interneto puslapis.

Visomis šiomis informacijos sklaidos priemonėmis buvo siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į pagarbą žmogaus teisėms, skatinti pakantumą.

Pasirengimas lygių galimybių plėtrai vyko rengiant mokymus visose dešimtyje apskričių. Diskusijose valstybės tarnautojai ir nevyriausybinių organizacijų atstovai gvildeno diskriminacijos atpažinimo mūsų visuomeniniame gyvenime būdus. Kiekvienoje apskrityje buvo surengti mokomieji seminarai ir jie vyko tokia tvarka:

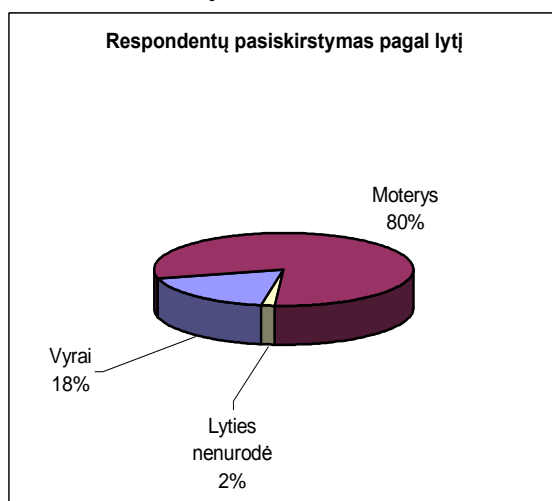
- 2002 m. rugpjūčio 8 d. Telšiuose;

- 2002 m. rugpjūčio 13 d. Šiauliuose;
- 2002 m. rugsėjo 17 d. Panevėžyje;
- 2002 m. rugsėjo 19 d. Tauragėje;
- 2002 m. spalio 15 d. Kaune;
- 2002 m. spalio 23 d. Utenoje;
- 2002 m. spalio 29 d. Alytuje;
- 2002 m. lapkričio 5 d. Marijampolėje;
- 2002 m. lapkričio 19 d. Klaipėdoje;
- 2002 m. lapkričio 27 d. Vilniuje.

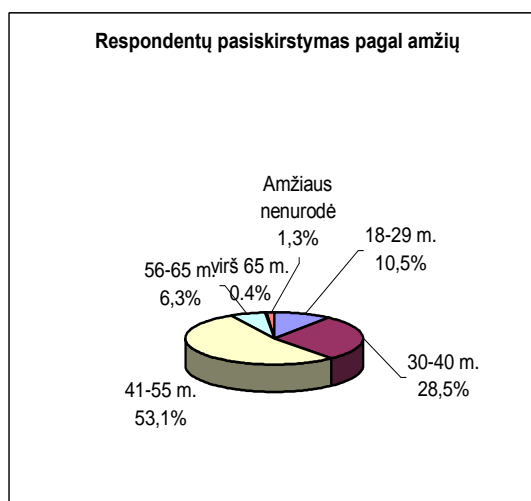
Kiekviename vienos dienos seminare dalyvavo apie 25–30 dalyvių iš įvairių apskrities valstybinių įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų. Seminaro metu buvo siekiama išsiaiškinti diskriminacijos paplitimo mastus, jų draudimo teisinius pagrindus ir suteikti žinių darbui su įvairiomis asmenų grupėmis. Vienas iš metodų, taikytas išsiaiškinti diskriminacijos paplitimo mastus – dalyvių anketavimas seminaro metu. Dalyviams buvo pateikiama anketa, kurią sudarė 72 klausimai apie diskriminaciją įvairiais pagrindais – lyties, amžiaus, tautybės, odos spalvos, socialinės padėties, kilmės, turto, negalės, seksualinės orientacijos ir pan., bei klausimai apie pačius seminarų dalyvius. Į pateiktas anketas atsakė 239 seminaro dalyviai.

Apklaustųjų demografinė ir socialinė charakteristika:

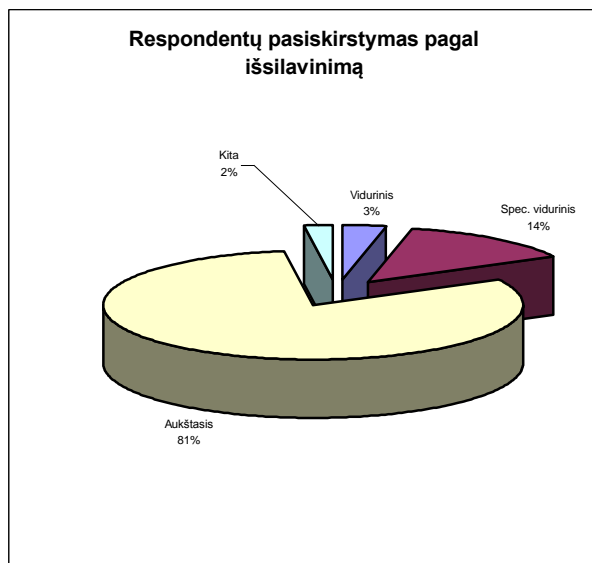
Lytis:

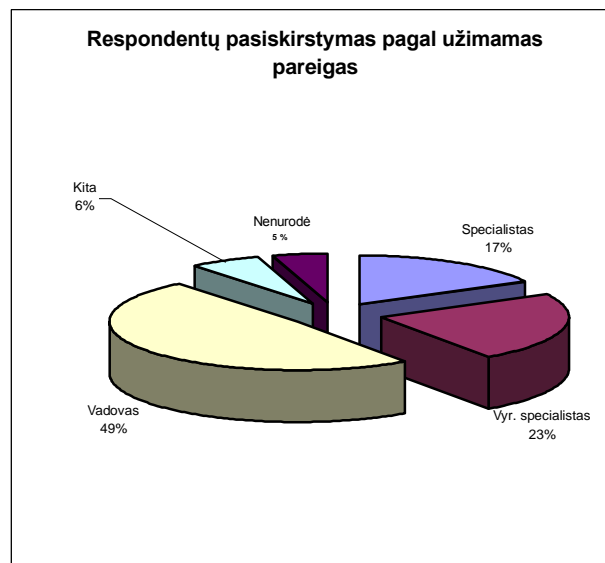
Amžius:

Išsilavinimas:

Užimamos pareigos:

Apklaustųjų sudėtis neatitinka Lietuvos gyventojų sudėties pagal lytį, amžių, išsilavinimą bei užimamas pareigas, todėl respondentų atsakymai atspindi tik seminaro dalyvių nuomonę. Šio tyrimo rezultatai labiausiai atspindi 41–55 amžiaus moterų, užimančių vadovaujančias pareigas bei įgijusių aukštąjį išsilavinimą, nuomonę. Nors tyrimo rezultatai neatspindi visų Lietuvos gyventojų nuomonės, jie gali būti pagrindu tolimesniems bei didesnio masto tyrimams.

Nagrinėtų temų aktualumą seminaro dalyviai vertino penkių balų sistema tokia tvarka:

- Diskriminavimas dėl lyties – 4.19
- Diskriminavimas dėl amžiaus – 4.40
- Diskriminavimas dėl priklausymo tautinei mažumai – 3.35
- Diskriminavimas dėl negalios ir sveikatos būklės – 4.01
- Diskriminavimas dėl rasės, odos spalvos – 2.64
- Diskriminavimas seksualinės orientacijos pagrindu – 3.13
- Diskriminavimas socialinės kilmės pagrindu – 3.58
- Diskriminavimas religijos ar įsitikimų pagrindu – 3.17

- Diskriminavimas politinių ar kitokių pažiūrų pagrindu – 3.97

Projekto metu buvo derinami valstybės ir nevyriausybinių institucijų veiklos aspektai, siekiant sutelkti dėmesį į diskriminacijos ir atskirų visuomeninės grupių narių atskirties problemas. Tai veikla, kuri prisideda prie politinių institucijų ir metodų vertinimo kriterijų, socialinių konfliktų sprendimo būdų paieškos.

Šiuo projektu pradėti žengti papildomi žingsniai pilietinės visuomenės stiprinimo link ir diskriminacijos mažinimo instituciniam mechanizmui sudaryti. Tai nemažo darbo pradžia. Jungtinių Tautų Vystymo Programos Demokratinio valdymo fondo lėšomis buvo remiamas projekto "Lygių galimybių plėtra" įgyvendinimas. Projektas buvo ir papildoma parama instituciniam Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai sustiprinti.

Lygios galimybės stojimo į Europos Sąjungą procese

Moterų programos tinklo (Network Women's Program) ir Atviros Rumunijos fondo iniciatyva 2001–2002 m. pradėto vykdyti projekto „Lygios galimybės stojimo į Europos Sąjungą procese“ (European Union Accession Process Equal Opportunities Project) antrasis etapas buvo vykdomas 2002 m.

Bendrasis projekto tikslas buvo pagelbėti šalims kandidatėms pasiruošti perimti Europos Sąjungos teisės nuostatas moterų ir vyrų lygių galimybių srityje, daryti įtaką Europos Sąjungos nuostatoms ir politikai moterų atžvilgiu. Projekte dalyvavo 8 narystės Europos Sąjungoje siekiančios šalys, tačiau galutines išvadas pateikė septynių valstybių (Bulgarijos, Čekijos Respublikos, Estijos, Lenkijos, Lietuvos, Rumunijos ir Vengrijos) tyrėjai.

Pagal specialiai parengtą metodiką buvo siekiama nustatyti, kaip šalys laikosi Europos Sąjungos lyčių lygybės standartų, ir įvertinti, kiek dėmesio skiriama lygioms galimybėms tiek politinių sprendimų, teisinės reformos ir socialinės politikos srityse, tiek vykdant šalių įsipareigojimus pakelti socialinį lygį prieš įstojant į Europos Sąjungą. Parengtose ataskaitose apibrėžiamos specifinės probleminės sritys, susijusios su atskiromis ES direktyvomis, bei pateikiamos konkrečios rekomendacijos joms galutinai įgyvendinti.

Tyrimas vykdytas dėl šių teisės aktų: 1975 m. vasario 10 d. Tarybos direktyva 75/117/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su vienodo moterų ir vyrų darbo

užmokesčio principo taikymu, suderinimo; 1976 m. vasario 9 d. Tarybos direktyva 76/207/EEB dėl vienodų sąlygų taikymo moterims ir vyrams principo įgyvendinimo įsidarbinant, siekiant profesinio mokymo ir karjeros bei nustatant darbo sąlygas; 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/85/EEB dėl priemonių nėščią, neseniai pagimdžiusią, krūtimi maitinančią moterų saugai ir sveikatos apsaugai gerinti; 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/80/EB dėl įrodinėjimo pareigos lyčių diskriminacijos bylose; 1997 m. gruodžio 15 d. Tarybos direktyva 97/81/EB dėl bendrojo susitarimo dėl ne visą darbo dieną dirbančių asmenų, sudarytos tarp UNICE, CEEP ir ETUC; 1986 m. gruodžio 11 d. Direktyva 86/613/EEB dėl vienodų sąlygų principo taikymo moterims ir vyrams, besiverčiantiems savarankiška darbo veikla, taip pat savarankiškai dirbantiems žemės ūkyje, ir dėl savarankiškai dirbančių moterų apsaugos nėštumo ir motinystės metu; 1996 m. gruodžio 20 d. Tarybos direktyva 96/97/EB, iš dalies pakeičianti Direktyvą 86/378/EEB dėl vienodų sąlygų taikymo moterims ir vyrams principo įgyvendinimo profesinėse socialinės apsaugos sistemose.

Internetas NVO lyderėms

Kartu Kauno moters užimtumo ir informacijos centru 2002 m. vasario – lapkričio mėnesiais vykdytu projektu buvo siekiama informaciniu technologijų pagalba skleisti žinias apie moters žmogaus teisių pažeidimus darbo rinkoje bei moters žmogaus teisių užtikrinimo mechanizmus ir instrumentus Lietuvoje ir užsienyje.

Projekto eigoje surinkta informacija apie egzistuojančias moters žmogaus teisių (MŽT) advokatų grupes Lietuvoje bei užsienyje, surengti MŽT advokačių apmokymai nevyriausybinų organizacijų ir vietos bendruomenių atstovėms.

Nevyriausybinėms organizacijoms nemokamai buvo platinami atnaujinti lankstinukai „Žinok savo teises“ („Diskriminacija dėl nėštumo“, „Diskriminacija dėl amžiaus“, „Diskriminacija dėl darbo užmokesčio“, „Seksualinis priekabiavimas“).

Dalyvavimas projekto Moterų iniciatyva Lietuvoje demokratijai augti „MILDA” renginiuose

2002 m. balandžio mėnesį LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Kauno moters užimtumo informacijos centras ir Švedijos konsultacinė firma „Sprangbradan Utvecklingskonsulter AB” pasirašė trišalę sutartį dėl bendradarbiavimo projekte „MILDA” (Moterų iniciatyva Lietuvoje demokratijai augti).

Projektu siekiama skatinti demokratijos plėtrą Lietuvoje, įtraukiant į politinių ir demokratinų sprendimų priėmimą daugiau moterų, skatinant jas dalyvauti rinkimuose ir vietos ir aukščiausios valdžios institucijas.

Į dviejų etapų mokymus kandidatėms į savivaldybių tarybas buvo pakvieti Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovai. Buvo nuvykta į susitikimus su seminarų dalyvėmis 2002 m. liepos ir rugsėjo mėnesiais Palangoje, Trakuose ir Miškiniškėse, Ignalinos rajone, surengtus mokymus. Seminarų metu kandidatės į savivaldybių tarybas mokėsi rinkiminės kampanijos pagrindų: kaip identifikuoti rinkėjų grupes ir bendrauti su savo rinkėjais; kaip skleisti politines idėjas; kaip pristatyti save ir bendrauti su žiniasklaida.

2003 m. vasario 28 d. tarnybos patarėjas Algirdas Meškauskas dalyvavo konferencijoje „Vyrų vaidmens kaita visuomenėje”.

Tarptautinės iniciatyvos merginoms

2001 m. lapkričio mėnesį į tarnybą kreipėsi JAV nevyriausybinių organizacijų International Research and Exchanges Board ([IREX](#)). Buvos siekiama surasti Lietuvos visuomenines organizacijas, kurios taptų tarptautinio projekto vykdytojomis.

Po konkurso Labdaros ir paramos fondas „Lietuvos ir JAV iniciatyvos”, [Kauno moters užimtumo informacijos](#) ir Dingusių žmonių šeimų paramos centrai atrinkti 2002–2003 metais vykdyti projektą „Tarptautinės iniciatyvos merginoms”. Projektą, kurio siekis – prekybos žmonėmis bei prostitucijos prevencija Rytų ir Pietryčių Europos šalyse, remia JAV darbo departamentas.

Lietuvoje 16-os mėnesių trukmės projektu norima sudaryti prielaidas penkių Lietuvos apskričių – Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Utenos – 15–25 metų amžiaus merginoms:

- įgyti svarbiausių darbo įgūdžių,
- gilintis į verslininkystės pagrindus,
- išmokti save pristatyti darbo rinkoje,
- įvertinti savo galimybes,
- įgyti pasitikėjimo savo galiomis bei pajusti vidinį stimulą kūrybiškai veikti.

Projekto mokomojoje veikloje dalyvauja tarnybos specialistai. Tarnyba nuolat informuojama apie projekto vykdymo eigą, į ją kreipiamasi dėl dalyvavimo diskusijose ir projekto eigos planavime.

Žmogaus teisių veiksmų planas

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovai įsijungė į 2001 m. balandžio 2 d. Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko Artūro Paulausko ir Jungtinių Tautų Vystymo Programos Įgaliotosios atstovės Lietuvoje pasirašyto Jungtinių Tautų Vystymo Programos „Paramos rengiant žmogaus teisių rėmimo ir apsaugos nacionalinį veiksmų planą” projekto (Nr. LIT/00/006) vykdymą.

Projekto rėmuose buvo gilinamasi į žmogaus teisių įgyvendinimą lyčių lygybės srityje ir atskirų socialinių grupių teisių padėtis bei kitas žmogaus teisių įgyvendinimo problemas. Nagrinėjant lyčių lygybės klausimus, parengta medžiaga dėl lyčių lygybės darbo, švietimo ir valstybinės valdžios bei valdymo institucijose, analizuotos smurto prieš moteris problemos, seksualinių mažumų padėtis Lietuvoje.

Įgyvendinant projektą buvo parengtas ekspertų „Pranešimas apie žmogaus teisių, padėtį Lietuvoje” ir medžiaga pristatyta 2002 m. birželio 18–19 d. vykusioje nacionalinėje konferencijoje.

Lyčių lygybės įgyvendinimas – moters karjeros švietime, moksle ir sprendimų priėmimo sėkmės garantija

2003 m. gavus UNESCO paramą pradėtas vykdyti naujas projektas. Šio projekto komponentai tai:

- mokslo tiriamoji veikla,
- informacijos sklaida,
- pasiūlymų įstatymų leidėjui formulavimas.

Projektu siekiama išsiaiškinti, kokios galimybės sudaromos moterims siekti karjeros švietimo ir mokslo bei sprendimų priėmimo srityse. Mokslinį tyrimą atliks Lietuvos teisės universiteto psichologijos katedros doc. dr. Rita Žukauskienė. Tarnyba parengs seminarų dalyviams medžiagą dėl lyties aspekto biudžeto sudaryme – valstybės tarnautojams ir nevyriausybinių organizacijų atstovams ir suorganizuos mokomuosius seminarus dešimtyje Lietuvos apskričių. Planuojama parengti ir pateikti teisės aktų projektus dėl lygių galimybių įgyvendinimo užtikrinimo atitinkamoms valstybės institucijoms. Projekto pabaigoje 2003 m. lapkričio mėnesį planuojama nacionalinė konferencija, kurioje bus pristatyti projekto vykdymo rezultatai, aptartos idėjos ir siūlymai.

* * *

Netgi tiesiogiai nedalyvaudama projektuose ar programose tarnyba dažnai paremia įvairias iniciatyvas, kurių tikslas – įgyvendinti lygias moterų ir vyrų galimybes, gerinti moterų padėtį visuomenėje. Įvairios nevyriausybinės organizacijos dažnai kreipiasi į tarnybą, prašydamos paremti jų vykdomus projektus arba rekomenduoti jų paramą įvairiems fondams. Neretai kviečiama į visuomeninių organizacijų renginius skaityti pranešimus.

Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 str. 3 dalį įpareigota įstatymų nustatyta tvarka remti visuomeninių organizacijų, viešųjų, asociacijų ir labdaros fondų programas, kurios padeda įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes. Tokiu būdu siekiama skatinti visuomenės aktyvumą, propaguoti moterų ir vyrų lygybę.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Lietuvos Respublikoje galiojantys teisės aktai įtvirtina lygias moterų ir vyrų teises dirbti. Draudžiama diskriminuoti dėl lyties įsidarbinti norinčius asmenis. Darbdaviai įpareigojami nediskriminuoti asmenų dėl lyties siūlant darbą. Šios nuostatos atitinka tarptautiniuose teisės aktuose numatytus reikalavimus. Tačiau kasdiniame

gyvenime moterys ne visada palankiai vertinamos kaip tinkamos darbuotojos. Moterims sunkiau siekti karjeros ar imtis savo verslo dėl visuomenėje susiformavusio stereotipinio požiūrio į moters vaidmenį šeimoje ir visuomenėje. Todėl vienas iš pasiūlymų, vertinant ataskaitinio laikotarpio praktiką, būtų visuomenės (pradedant nuo ikimokyklinio amžiaus ir baigiant vyresnio amžiaus žmonių grupėmis) informavimas. Turi būti plačiau aiškinama apie tai, kaip svarbu moteriai dirbti, o vyrams dalintis šeimos pareigomis kartu su moterimis. Siekiant padėti moterims ir vyrams geriau pasiręsti darbo rinkai, Lietuvos užimtumo tarnybos (Darbo biržos ir darbo rinkos profesinio mokymo tarnybos) turėtų rengti specialias programas.

2. Darbo rinkoje, mokslo ir studijų sferoje egzistuoja seksualinio priekabiavimo faktai. Vis daugiau asmenų (daugiausia moterų) išdrįsta pateikti skundus dėl šio jas žeminančio elgesio. Bylos dėl tokių skundų yra sudėtingos ir tiriamos itin sunkiai. Tam trukdo teisinių formuluočių nekonkretumas ir procesinių normų, kuriomis galima būtų išaiškinti pažeidimo faktą ir įvertinti pažeidžiančiais veiksmais padarytos žalos dydį, nebuvimas. Sėkmingam seksualinio priekabiavimo bylų nagrinėjimui taip pat trukdo neigiamo visuomenės požiūrio į priekabiavimo auką egzistavimas, priskiriant jai provokuojančio asmens vaidmenį. Šiuo požiūriu, tarnybos nuomone, svarbiausias būtų visuomenės nepakantumas seksualinio priekabiavimo pasireiškimams. Ypatinę dėmesį šiai problemai galėtų skirti Švietimo ir mokslo bei Sveikatos apsaugos ministerijos, žiniasklaida ir nevyriausybinės organizacijos.

Būtina diskutuoti apie skundą padavusių asmenų specialios apsaugos teisės normų kūrimą, nes šiuo metu galiojančios normos neužtikrina tokių asmenų apsaugos nuo galimo persekiojimo.

Vertėtų apsvarstyti galimybę įmonėms, įstaigoms, organizacijoms įtvirtinti lokaliuose teisės aktuose nuostatas dėl seksualinio priekabiavimo ir atsakomybės už jį. Su minėtomis nuostatomis turėtų būti supažindinti dirbantieji bei asmenys, pradedantys darbinę veiklą, stojantys į valstybės tarnybą.

3. Šiuo metu galima teigti, kad skirtingą moterų ir vyrų darbo užmokestį lemia netolygus moterų ir vyrų pasiskirstymas užimamų pareigų lygmenyse. Tačiau lig šiol negalime vienareikšmiškai atsakyti, ar moterims ir vyrams mokamas skirtingas atlyginimas už vienodos vertės darbą. Nėra atlikta išsamesnių tyrimų šioje srityje ir nėra

jokios darbų vertinimo metodikos. Valstybės tarnyboje dirbančiųjų darbo užmokestis yra nustatomas pagal tam tikrą parengtą sistemą. Tačiau privačiame sektoriuje jokia darbo užmokesčio nustatymo tvarka neegzistuoja. Nėra pavyzdinės darbo užmokesčio skaičiavimo privačiame sektoriuje metodikos (kurią turi kai kurios užsienio šalys). Todėl kompetentingos institucijos (Finansų, Teisingumo, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) turėtų spręsti klausimą dėl pavyzdinės darbo užmokesčio skaičiavimo metodikos privačiame sektoriuje parengimo.

4. Teisės aktai numato daug garantijų nėščioms, neseniai pagimdžiusioms ir krūtimi maitinančioms moterims. Kai kurias jų reikėtų patikslinti ar papildyti. Kartu akcentuotinas jų įgyvendinimo sudėtingumas dėl darbdavių nepalankaus elgesio tokių moterų atžvilgiu. Moterys, priimamos į darbą, nelegaliai verčiamos pasirašyti įvairius pasižadėjimus ar neegzistuojančias nei teisės aktuose, nei praktikoje sutartis, kad negimdys, netekės ir pan. Būtina kreiptis į žiniasklaidos priemones nurodant, kad tai ne tik akivaizdus asmens orumo žeminimas, bet ir psichologinio smurto mūsų visuomenėje apraiška. Jei tokios problemos visuomenėje laikomos aktualiomis, turėtų būti surasta lėšų žiniasklaidos programoms remti.

5. Visuomenės nuostatos dar tebėra įteisintos kai kuriuose teisės aktuose, numatančiuose moterų pirmenybę prižiūrėti vaikus. Šios „garantijos“ dažnai būna nepalankios įsidarbinti norinčioms moterims. Todėl reikėtų peržiūrėti ir prireikus pakeisti teisės aktus, reglamentuojančius skirtingas darbo sąlygas moterims ir vyrams, auginantiems vaikus. Turi būti suvienodintos motinų ir tėvų teisės ir galimybės rūpintis savo vaikais. Tarnyba ne vieną kartą kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją dėl atitinkamų teisės aktų projektų rengimo. Daugelis tokių pakeitimų jau padaryta. Tačiau statutinėse organizacijose ir įstaigose šis klausimas dar nėra išspręstas. Krašto apsaugos ministerijos pateiktame Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui Lietuvos Respublikos krašto apsaugos tarnybos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo 59 straipsnio 8 dalies 2 punkto pakeitimo projekte, kariui – motinai ir kariui – tėvui turėtų būti nustatytos vienodos atostogų vaikui prižiūrėti suteikimo sąlygos.

6. Parama dirbantiems asmenims, turintiems vaikų, šiuo metu nepakankama. Paslaugos šeimai nėra išvystytos taip, kad dirbančios moterys ar vyrai galėtų laisvai pasirinkti ir suderinti šeimos ir darbo įsipareigojimus. Iki šiol nenustatytas „lankstus”

darbo grafikas. Todėl reikėtų iširti jaunų šeimų su vaikais poreikius ir palaipsniui tobulinti paramos dirbantiems tėvams sistemą. Ypatingas dėmesys šioje srityje skiriamas tarnybos bendradarbiavimui su Lietuvos Respublikos Seimo Šeimos ir vaiko reikalų komisija, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, ministerijomis, savivaldybėmis.

7. Daugiau dėmesio reikalinga skirti smurtą buityje patyrusių asmenų teisei apsaugai. Moterys dažniausia tampa smurto namuose aukomis. Būtinose įstatymų pataisos, numatančios nukentėjusiems nuo smurto šeimoje asmenims gauti nemokamą teisinę pagalbą, taip pat supaprastinti bylų dėl smurto šeimoje tyrimo procedūras, kad nukentėjusiajai nereikėtų dažnai duoti parodymus ir susitikti su smurtautoju. Reikėtų sudaryti smurtą šeimoje patyrusiems asmenims galimybę pasilikti gyvenamojoje vietoje, o smurtautoją laikinai „iškeldinti“ iš šeimos bei kurti socialines programas, kurias būtų privaloma lankyti smurtautojams.

8. Lietuvai ratifikavus Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims ir įgyvendinant jos nuostatas, aktualu atkreipti dėmesį į moterų padėtį specifinėse srityse: politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar kurioje nors kitoje. Moterys, dirbančios valstybės tarnyboje ir privačiame darbo sektoriuje, gyvenančios kaime ir mieste, auginančios vaikus ir globojančios šeimos narius, siekiančios karjeros ir besirūpinančios šeimos ūkiu, turi skirtingus poreikius. Todėl garantuojant visapusišką jų apsaugą, tikslinga plėsti tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos sampratą.

9. Šiuo metu už Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimus numatytos administracinės baudos. Tačiau Europos Sąjungos teisės aktai reikalauja, kad asmenims, nukentėjusiems nuo diskriminacijos, būtų kompensuojama patirta moralinė ir materialinė žala. Todėl būtina nedelsiant spręsti klausimą dėl galimybės kompensuoti diskriminacijos aukai patirtą žalą.

10. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu, tarnyba, tirdama žmogaus diskriminacijos faktus, įpareigota surinkti įrodymus, patvirtinančius diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą. Tokiu būdu nukentėjęs asmuo neįpareigojamas įrodyti pažeidimo faktą. Ši tvarka iš esmės atitinka Europos Sąjungos dokumentų dėl įrodinėjimo naštos perkėlimo atsakovui reikalavimus. Tačiau dėl diskriminacijos atvejų žmonės gali skųstis ne tik i Moterų ir vyrų lygių galimybių

kontrolieriaus tarnybą, bet ir į teisėsaugos bei teisingumo institucijas, kurios įstatymų neįpareigotos laikytis minėto principo. Atsižvelgiant į tai, būtina spręsti klausimą dėl atitinkamų teisės aktų pakeitimų.

11. Atsižvelgiant į Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos praktiką, būtina spręsti klausimą dėl skundą dėl diskriminacijos padavusių asmenų teisinės apsaugos nuo pakartotinio neteisėto poveikio.

12. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatos sudaro sąlygas veikti Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai. Darbo praktika rodo, kad aktualu papildyti Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 7 punktą nuostata, kad laiku negavus dokumentų, raštų, kurie turi esminės reikšmės priimant galutinį sprendimą medžiagoje, laikinai sustabdyti tyrimą.